

Szerkesztőbizottság:

Kardos G. György

Itamár Jáoz-Keszt
Lichtmann Tamás
Szabolcsi Miklós
Székely Gábor
Turán Tamás

Szerkesztőség:

Szántó T. Gábor
(főszerkesztő)
Gadó János, Várai Emil

A megjelenést támogatják:
Magyar Sajtóalapítvány,
Táncsics Mihály Alapítvány,
Ronald S. Lauder Foundation,
New York

A héber és jiddis szavak
átírása a szerzők felfogását
tükrözi.

Terjeszti a HÍRKER Rt.,
NH Rt., a Kiadói Lapterjesztő
Kereskedelmi Kft
és a Sziget Rehabilitációs
Kisszövetkezet
Izraeli képviselő:
Pirsum Chen
43 King George St.
Jerusalem
Tel.: 972-2-6222121

Címlepfotó: Illovsky Béla

A kéziratok szerkesztése
lezárult:

1998. augusztus 17-én.

Szerkesztőség
és kiadóhivatal:

1065 Budapest, Révay u. 16.
Bálint Zsidó Közösségi Ház,
234-es és 235-ös szoba.

Telefon:

311-9214/136, 137

Telefon/fax: (36-1) 311-6665

Szerkesztőségi órák
és hirdetésfelvétel:
csütörtökönként
16 és 17 óra között.

Lapunk e-mail címe:
szombat@c3.hu

Címünk az interneten:
http://www.c3.hu/~szombat

Előfizethető

a kiadóhivatalban,
illetve postautalványon
az OTP

11709002-20066703

„Szombat” számú alszámlán.

Lapengedély száma:
III/Kul/174/1989.

HU ISSN 0865-3844

Nyomta: Szikra Lapnyomda

HAZAI DOLGAINK

- 2 Olvasóink írják
- 3 Szántó T. Gábor:
Egy diaszpórában élő reflexiói
Izrael Állam születésének
ötvenedik évfordulóján I.
- 9 Új tanév, új iskola, új név –
Megnyitotta kapuit a Scheiber
Sándor Tanintézet (Várai Emil)
- 10 Az iskola építésszemmel
(Szegő György)
- 11 Lubavicsiak a Pepsi Szigeten
(Pécsi Katalin)
- 12 Halld Izrael (vagy amit
akartok...)(Modor Melinda–
Rózsa György)
- 13 Messiás-hitünkéről (Raj Tamás)
- 14 Az első MAZSÖK-döntés
- 14 Nem a vizes tornaterem
fogadja az olvasókat...
– Folyik a Zsidó Egyetem
könyvtárának átépítése (V. E.)
- 15 Karádi Gábor első fokon
pert vesztett – Hamis számlák
a hitközségen III.
- 16 „Szarvas szebb, mint volt...”
– Zsinagógát, kultúrközpontot
avatott fel Ronald S. Lauder

Summary

The September issue of *Szombat* begins with the first part of **Gábor T. Szántó's** essay, "Reflections on Israel's 50th anniversary from the Diaspora". The article reflects a view that has much in common with Halakic ideas: secular Israel is only one part of the Jewish world which is only encompassed in its entirety by Jewish tradition.

In September classes will begin in the new building of the gymnasium maintained by the Jewish Community. Jewish education in Hungary has gained yet another school in which pupils can move from kindergarten to primary school to gymnasium. The tasteful, but not too large building of the school is described by architect **György Szegő**. In our commentary on the school, **Emil Várai** writes about the controversies surrounding the building itself: the new building was constructed in the park of the Jewish Hospital, even though there would have been a suitable plot elsewhere; there was some suspicion concerning the tender for the construction which was won by one of the construction firms which has since long had business contacts with the Jewish Community.

The Hungarian Jewish Heritage Fund which manages the restitution paid to the Jewish Community by the Hungarian state has brought its first decisions on the applications handed in for funds. A total of Ft 40 million (c. \$3.6 million) were granted to various projects. The next round of decisions will be brought in September, 1998.

Nehemia Aloni, an Israeli scholar visited Budapest in 1954 to study the Jewish books and the books on Jewish themes in Hungarian libraries. His memoirs offer a unique insight into Jewish community life and the rivalry between **Sándor Scheiber** and **Erő Róth**, the then two leaders of the Rabbinical Seminary.

- 18 Lemondatták az elnökséget
– beszámoló a Mazsike június
14-i közgyűléséről

VILÁG

- 20 Kipa a fejükön és Jézus
az ajkukon...
- 22 A haszid seriff
- 22 A videóra vett emlékezés

IZRAEL

- 23 Kultúrharc az alsónadrág körül
- 24 Túl a város határán

HAGYOMÁNY

- 25 Balázs Gábor: Ákédát Jichák
– Izsák megkötözése

TÖRTÉNELEM

- 27 Nehemia Aloni: Mózes urunk
kézirata – Útinaplók:
Magyarország I. rész

KULTÚRA

- 31 Könyvmoly (Hahn Fanni)
- 31 Valóságtisztelet, mértéktartás
és szerénység
– Jacob Katz 1904–1998
(Schmelzer Hermann Imre)
- 32 Lapozgatás az interneten
(Feldmájer Sándor)

Alexander Scheiber tried to enlarge his personal maneuvering space based on his international renown as a scholar. His privileged situation enabled him to travel abroad, but he did not consider emigrating to the West. According to Aloni, Scheiber and Róth both considered Hungarian culture and Jewish tradition to be an integral part of their personal heritage.

Followers of a US-based movement, the Messianic Jews, began their six-month Hungarian campaign with a three-day programme which attracted several thousand visitors. The programme was organized in a thoroughly American fashion, amidst much propaganda fanfare. Most of the visitors came from pro-Jewish Christian evangelical movements, and very few Jewish converts were to be seen. The Hungarian Jewish Community protested over the activity of the Messianic Jews, their main objection being the misleading propaganda ("Festival of Jewish Music and Dance"). Rabbi **Tamás Raj** highlights the Jewish standpoint regarding the Messiah: the Messiah is to come into *this* world, the salvation is to take place in *this* world.

A DM 1 million grant from the Niemann Fund (Germany) will be used for renovating the premises of the library of the Rabbinical Seminary. The Hungarian Judaica collection housed in this library is unique, but it has been badly neglected during the past decades and its condition has also deteriorated.

A police investigation is now conducted concerning the false invoices over renovation work in the Jewish cemetery, about which we wrote in earlier issues. The leader of the cemetery also lost the libel suit it brought against *Szombat*.

Imre Herman Schmelzer, Chief Rabbi of St. Gallen, has written a poignant memoir of **Jacob Katz**, the outstanding Jewish historian who was born Hungary.

Segítse Ön is a rászorulókat!

Számos, főként nyugdíjas olvasónk jelezte, hogy az év elején megemelni kényszerült lapár miatt nem tud 1998-ban előfizetni a *Szombatra*. Kérjük mindazokat, akiknek ez módjukban áll, teremtsék meg a lehetőségét, hogy a rászorulóknak ne kelljen nélkülöznie az évek során rendszeres olvasmányá vált lapunkat, s fizessenek elő számukra egy-egy évfolyamot.

Aki eddig nem jelezte, hogy ez okból nem újította meg előfizetését, kérjük, írjon vagy telefonáljon szerkesztőségünknek, s mi a „segélylap” feltöltődése nyomán igyekszünk mihamarabb postázni a Szombatot.

Helyesbítés Lapunk ez év júniusi számának 28. oldalán lemaradt **Pécsi Katalin** neve, aki **David Grossmann: Lásd: szerelem** című regényének részletét fordította. A fordító elnézését kérjük.

Fizessen elő Ön is!

Még mindig nem késő! Ne felejtse el megújítani *Szombat*-előfizetését 1998-ra!

Amennyiben egész évre (összesen 10 *Szombat*-számmra) előfizet – belföldre 2000 Ft-ért, külföldre 40 USD-ért (légipostázással) –, nem érinti az esetleges évközi áremelés. Aki a jelzett összegnél többet szán a *Szombat* céljaira, lapunk jövőjét, prosperitását segíti elő. Aki második félévi számainkra kíván előfizetni, legalább 1000 forintot vagy 20 USD-t kell postáznia.

Az alábbi megrendelésre belföldre csekket küldünk Önnek, külföldről közvetlen banki átutalással fizetheti elő a *Szombatot*.

Címünk: Szombat szerkesztősége
1065 Budapest, Révay u. 16.

Tel.: 311-9214, tel/fax: 311-6665

— levágandó —

Megrendelem a Szombat című folyóiratot 1998-ra, 2000 Ft-ért/második félévi számait 1000 Ft-ért. Az előfizetési díjat az önök által küldött csekken kívánom átutalni.

Név:

Cím:

.....

Olvasóink írják

Korántsem költői válaszok

Kedves barátaim!

Vártam egy kicsit, hogy a korántsem költői kérdésekre költői válaszokat adjak, már amire tudok.

Azt kérdi g.j., miért voltak a MAZSIHISZ közgyűlésén sokkal többen, mint a BZSH hasonló rendezvényén, és miért voltak diszkusszívak. Egyszerű az ok. A MAZSIHISZ létszáma nagyobb. Minden vidéki hitközség legalább egy tagot (létszámtól függ) delegál, és tagjai a budapesti templomok küldöttei is, vagyis a küldöttek száma majdnem kétszer nagyobb. Mivel ritka az ilyen rendezvény, mindenki az ország zsidósága elé akarja teregetni problémáját. Ledniczyk szegedi elnök ugyan hol mondaná el, hogy fájdalmasan hiányzik a rabbi, a felújításhoz a pénz, hogy nem kap kellő teret az a ragyogó munka, melyet megválasztása óta végez a hitközsége. Hogy tiszta legyen a kép: Budapesten egy hitközség van, vagyis a kilék problémája nem a MAZSIHISZ előtt csapódik le, házon belül rendezik (vagy nem rendezik, ez igaz) a gondokat. A cionisták problémája ugyancsak országos ügy, Engländer pedig azért ment el, hangosan becsukva maga mögött az ajtót, mert dühös volt (ez érthető, bár nem biztos, hogy jogos, az elutasítás után), akárcsak a téged oly válogatás nélküli (bár lehet, hogy válogatta, de speciális szempontok szerint) szavakkal kifelé tessékelő úr.

A kaszút ugyancsak országos probléma, nem kizárólag budapesti, jó helyen szólt Kóvári úr. Mámost magamról, aki oly elismerésre méltóan bátor voltam szegény Feldmájerrel szemben, míg ellenben oly kevésbé elismerésre méltóan meghunyászkodó a BZSH (értsd, Kom) esetében.

A szegény Feldmájer nem hajtott végre egy közgyűlési határozatot, olyan helyzetbe hozta a közgyűlést, hogy semmiféle döntési alternatívája nem maradt. Ez a demokrácia súlyos sérelme, elfogadhatatlan, ezért javasoltam elmarasztalását. Aztán visszavontam a javaslatot, mert ugyanazok, akik a megszegett határozatot megszavazták, most Feldmájer védelmére keltek, hogy ha megszegte, jól tette. Lehet, hogy nem csak az elnök, a küldöttek is ludasak a kialakult helyzetben. Kom József BZSH-elnök nem tett ilyent, ugyan miért támadtam volna?

Havi 250 márka

Nem hivatalos információk szerint megállapodás született a német kormány és a Claims Conference között: 1998. július 1-jétől visszamenő hatállyal havi 250 márka életjáradékban részesülnek, akik hitelt érdemlően bizonyítják, hogy legalább másfél évig munkaszolgálatosok voltak, vagy hat hónapot koncentrációs táborban töltöttek. A magyarországi túlélők számára lényeges új momentum, hogy lágemek fogadják el azokat a nyugat-magyarországi gyűjtőhelyeket, ahová 1944 végétől az ország különböző területeiről, többségében a Budapestről elhurcoltak tartózkodtak.

A jogosultságra való jelentkezés módjáról szeptemberben részletes információ jelenik meg a hazai sajtóban.

A temetői számlákról volt szó a BZSH közgyűlésén. Ami azt illeti, a summázata ennek az ügynek az, hogy visszaélést bizonyítani nem lehet, akkor pedig vádolni sem lehet. Személyesen úgy gondolom, az elszámolásnak akkor gyakorolt módja elfogadhatatlan, de ismereteim szerint ez a gyakorlat két éve meg is szűnt. Tanulunk apránként mindannyian, bár lehet kifogásolni felfogásunk lassúságát...

Ami a feladatok megosztását illeti, a MAZSIHISZ és a BZSH között, a vezérelv az, hogy az országos feladatok a MAZSIHISZ-nál, a budapestiek a BZSH-nál jelennek meg. Óvodába, általános és középiskolába inkább (bár nem kizárólag) Budapestről járnak, a Rabbiképzőbe az egész országból, akárcsak a kórházba. Minden felosztás

(Folytatás a 31. oldalon)

A diktatúra dokumentumai kerestetnek!

Mint azt olvasóink nyilván tudják, a törvény értelmében minden magyar állampolgárnak joga, hogy az 1989 előtt keletkezett és személyéről szóló titkosszolgálati anyagokba betekintsen az e célra létrehozott Történeti Hivatalban.

Kérjük olvasóinkat, hogy ha a személyükről szóló dokumentációt átnézték, és abban a zsidó közösségre vagy személyekre, megfigyelésükre, esetleges zaklatásukra vonatkozó anyagokat találnak, lépjenek kapcsolatba szerkesztőségünkkel, vagy juttassák el címünkre a nyilvánosságra hozni kívánt dokumentumokat.

SZÁNTÓ T. GÁBOR

Egy diaszpórában élő reflexiói Izrael Állam születésének ötvenedik évfordulóján I.

1997-ben ünnepelték a világ zsidó közösségei a Bázeli megrendezett első cionista kongresszus centenáriumát, és az idén emlékeznek meg Izrael Állam függetlenségének ötvenedik évfordulójáról.

Ötvenhárom éve szabadultak fel a koncentrációs táborok. Harmincegy esztendeje, az 1967-es háborúban aratott jelentős győzelmet Izrael ellenségein, akik felmorzsolni készültek az országot, s ennek első lépéseként elvágni igyekeztek tengeri kijáratát. Tíz esztendeje annak, hogy összeomlott a szovjet birodalom, és a felszabaduló országok polgárai szabadon gyakorolhatják vallásukat, kultúrájukat, a zsidók korlátozás nélkül létesíthetnek kapcsolatot Izraellel, a volt Szovjetunió területéről pedig több mint hétszázezer bevándorló, Izrael zsidó lakosságának tizenöt százaléka érkezett rövid idő leforgása alatt az országra.

*

Ezerkilencszázhuszonnyolc éve rombolták le a római légiók a második Jeruzsálemi Szentélyt, szűnt meg ezzel a zsidó államiság, a mindennapos áldozat a Templomban, vette át lassan a helyét az imák és szokások aprólékosan kidolgozott rendje, s a kényszerű száműzetés időszaka.

A tradíció szerint isteni büntetés volt ez a széthúzásért, a nemzeti elbizakodottságért, a Tórahú léttől való elfordulásért. Az ország, a nemzeti szuverenitás helyébe a szertartásrend, a szellemi Izrael lépett, a nemzeti létet a szokások és a szöveg hagyomány behatárolta magatartási normák őrizték. Jeruzsálem újjáépítésének és a szétszóróttak összegyűjtésének vágya az imák, a tanházak vitái és a messiási remény világába költözött.

Nem ez volt az első száműzetés, aminek következtében kialakult a nemzeti autonómia nélkül élők szellemi közösségén alapuló önfenntartási stratégiája (akkor már több mint ötszáz éve, az első Szentély pusztulását követően elhurcol-

tak közül sokan maradtak Babilóniában, vagy máshová vándoroltak), ám ekkortól fogva kristályosodott ki a mai értelemben vett, életmódjában rabbinikus rendelkezések szabályozta cselekedetváltást követő zsidóság.

*

Ezernyolcszáz évvel később, a XIX. század végétől, az Erec Jisraelbe való visszatérés álma, eloldozódván alapvetően vallási gyökerétől, ám a szenvedéstől való megváltás messiási vágyát tovább hordozva, a politikai antiszemitizmusra adott politikai válaszként is megfogalmazódik. Ez a cionizmus alapvető intenciója: menedéket nyújtani.

A mozgalom egyik korai, árulkodó gondolataként még az is fölmerül, hogy Ugandában kellene – mert ott lehetne – létrehozni a zsidó államot, sőt a politikai cionizmus majdani atyja, pályája kezdetén, a zsidókérdés megoldásának lehetőségét még abban látja, hogy a bécsi zsidóság a Stephanskirche boltívei alatt egyidejűleg tömegesen kikeresztelkedjen.

A zsidó nemzeti mozgalom a mélyen vallásos körök felháborodását és heves elutasítását váltja ki, mert azok számára a Szentföldről való száműzetés transzcendens üzenetet hordoz (sokan minden éjjelfelkelve s hamut szórva fejükre gyászolnak még tizenkilenc évszázaddal a történetek után is); számukra az országba való visszatérés csakis a Megváltás művének részeként képzelhető el, egybevágóan azzal a történelemszemlélettel, mely a Templom lerombolását és az államiság megszűnését, a galutot is az isteni forgatókönyvből véli kiválthatónak.

A cionista eszme és mozgalom egészen a vészkorszakig a zsidóság töredékét, azon belül főként a vallástól eltávolodottakat tudja csak zászalja alá szólítani, és egy-két hangsúlyos kivételtől eltekintve – akiknek álláspontja szerint még az istentelen cionizmus is jobb, mint a

beolvadás – szitokszó marad az ortodoxia mértékadó irányzataiban.

*

Az európai zsidóság sorsában tragikus fordulatot hozó második világháború éveiben egyedül a cionista mozgalom képes hatékony, szervezett zsidó ellenállást kifejtetni és mentőmunkát végezni, mi több, Magyarországon alig van más, számottevő antifasiszta ellenálló csoport. Ezekben az években az sem ritka, hogy az anticionizmus legelszántabb szószólói – vezető haszid rabbikat, akik a Sátán ügynökeiként exkommunikálták a cionizmus híveit –, épp a zsidó nemzeti mozgalom közreműködésével menekítik meg.

A háború vége – ama háborúé, mely a kontinens középső részét egyetlen, nagy zsidó temetővé változtatta s a túlélők jelentős részének hitét alapjaiban meggingatta – fordulatot hoz a mozgalom történetében. A légerekből felszabaduló, lélekben és gyakran fizikailag is hontalanra és nincstelenné vált zsidóság körében termékeny talajra talál a „közjogilag biztosított nemzeti otthon” akkor már közel fél évszázada hangoztatott igénye. Vágy az azilumra, ahol soha többé nem lehetnek olyan kiszolgáltatottak, mint az elmúlt száznyolc évében, amikor nem tudták megóvni családjaikat a szenvedéstől, a megaláztatástól és a pusztulástól.

Közvetlenül a vészkorszakot megelőzően, a világ zsidóságának a fele Közép-Kelet-Európában élt. A második világháború végén Palesztína kétmillió lakosságának egyharmada volt zsidó, ez az össz-zsidóság létszámának körülbelül hat százalékát jelentette. Az 1948-as izraeli népszámlálás adatai szerint, a brit bevándorlási kvóta korlátozó rendelkezései következtében, két év alatt alig több mint hatvanezer ember telepedhetett le itt. A háborút követő években mindenesetre tízezrek várakoztak Európa hontalan-táborai, vagy iratkoztak fel az illegális bevándorlók listájára, s Palesztínába érkez-

ve ezek fogtak fegyvert, hogy a brit mandátum alatt álló territóriumot, őseik országát visszafoglalják.

A palesztinai feszültségek, és a hontalanok többszázesszé duzzadó európai tömege arra készítette az ENSZ Palesztina Bizottságát, hogy határozzon a brit mandátum megszüntetéséről és a terület felosztásáról. 1948-ban, Izrael Állam megalakulásával megnyíltak a kapuk a bevándorlók előtt.

Kétségbeesésből és végső elszántságból születik meg az új államalakulat, egy olyan történelmi pillanatban, amikor a zsidók jogos történelmi jóvátételi igénye találkozik a világközvélemény erkölcsi egyetértésével, de leginkább a nemzetközi politikai akarat végül szerencsésen kedvező alakulásával. Tény azonban: a vallásos cionisták markáns kisebbségén kívül, akik úgy hiszik: a Hatmillió pusztulása és az ország vérrel és vassal zajló létrejötte a közelgő messiási kor születési fájdalma, kétségtelen előjele, a többség nem feledheti: Izrael létrejöttét Auschwitznak, az üldözötteket cserbenhagyó civilizált világ büntudatának, a zsidók ellen viselt brit háború morális tarthatatlanságának, a robbanásig feszült közlekeleti viszonyokból való visszavonulás szándékának és a világpolitikái erőteréi aktuális érdekkonstellációinak köszönheti.

Az államalapító nemzedék és különösen gyermekeik későbbi konfrontálódása e tudattal értelemszerű. Ki tudna egykönnyen megbékélni azzal, hogy nemzeti mitológiája centrumában mindössze füstté és hamuvá vált elődök vannak? Ki kívánná szembesülni a ténnyel, hogy a katalizma következtében született országa függetlenségét Auschwitz halottainak „tevőleges” közreműködése nélkül aligha tudta volna kivívni? Ez a tény alapvetően meghatározza a diaszpórához és a vézskorszakhoz való elutasító viszonyukat. Gyökereiket a hősi, bibliai múltban, és a huszadik századi cionista mozgalomban keresik. A hazai történelem oktatása az izraeli iskolákban a második Szentély lerombolása után tizenkilenc évszázaddal később folytatódik, s ez lényegében mit sem változott az elmúlt ötven esztendőben. Az államalapító halucok gyermekei nem akartak tudni a pusztulásról, szüleik traumáiról, sem az Európában maradt rokonokról, akik érthetetlen módon visszatértek oda, ahonnan, „akár a birkákat, hajtották őket a vágóhídra”.

*

A vézskorszak, mely a hagyományhű gondolkodás jelentős vonulatai számára

az immár másfél évszázada tartó, rohamos asszimiláció miatti isteni büntetésként volt leginkább értelmezhető, a korábban militáns anticionizmus felülvizsgálatára is készítetett számos meghatározó vallási vezetőt.

A pusztítás hordereje Jeruzsálem lerombolásánál s a száműzetésnél sokszorosan többszörös áldozatot követelt a zsidó néptől, és ez – ha expressis verbis nem voltak is analógiát a két esemény között –, valamint a megszülető Izrael Állam mindennapokra is hatást gyakorló ténye, félfordulatot hozott a vallásos felfogásban.

Míg korábban a Tórahú gondolkodás a száműzetésben egyértelműnek tekintette az aliját, a tömeges Izraelbe vándorlás tilalmát (a Babilóniai Talmud Ketubot traktátusa az Énekek Énekét kommentálva így fogalmazza meg a Három Esküt: „Megeskette a Teremtő Izraelt, hogy ne alijázzanak falként; megeskette őket, hogy ne lázadjanak a világ népei (a befogadó népek) ellen; és megeskette a világ népeit, hogy ne sanyargassák túlzottan Izraelt.”), az üldöztetések, majd a függetlenségi háború nyomán megnyíló lehetőség, ugyanezen forrás alapján eltérő következtetések levonására készítette az egyes vallási irányzatok szellemi vezetőit és híveiket. Az új helyzet új kérdések felvetődését idézte elő, és ezekre új válaszokat kellett adniuk.

Három fő irányzat mentén körvonalazódtak – és körvonalazódnak ma is – az álláspontok.

A mainstream ultraortodoxia adottságként, kihívásként, tórai alapokon megoldandó feladatként, pragmatikusan tekint a szuverén, állami keretek között zajló nemzeti létre; igyekszik a vallástörvények betartására és betartatására irányuló, s azok szellemében megfogalmazott politikai akaratát minden lehetséges csatornán érvényre juttatni a néhány alapvető kivétellel mégiscsak szekuláris elveket követő, a modern parlamentáris demokrácia fundamentumán felépült ország és a benne élő társadalom működésében.

A már említett (modern ortodox) vallásos cionizmus – melynek jelentősége különösen a 67-es háborút követő euforikus hangulatban, az ennek nyomán a diaszpórában is terjedő vallási reneszánsz és új, etnikus öntudat hatására vált politikailag is egyre hangsúlyosabb tényezővé – szorgalmazza az Izraelbe települést, és ott a zsidó élet nemzeti és vallási aspektusának kiteljesedését.

A radikális anticionizmus talaján álló ultraortodoxia (melynek képviselői kisebb kolóniákban már az államalapítás előtt jelen voltak a Szentföldön) tagadja Izrael Állam létjogosultságát. Úgy véli, az országból egykor száműzött zsidóságnak még akkor sem lenne joga önálló államalakulat létesítésére a messiási kor eljövetele előtt – amikoris parancsolattá lesz az aliját –, ha vezetői valamennyien szent és istenfélő emberek lennének. Álláspontjuk szerint a modern Izrael „a vég sürgetése”, beavatkozás a Megváltás művébe, lázadás a világ isteni rendje: a történelem tervszerű menete ellen.

Az első két irányzat hívei úgy vélik, hogy miután a népek sanyargatták Izraelt, ezért nem kellett tartania magát az első két eskühöz, illetve, mivel a népek megengedték a visszatérést, sem áll fenn a tiltás (sőt a vallásos cionisták szerint, miután létrejöttek a visszatérés feltételei, érvénybe lép az Izrael földjén lakozás parancsa), az utóbbi értelmezés szerint azonban máig hatályos a Három Eskü.

*

A vallási aspektustól magát függetleníti cionizmus számára ezek a problémák nem léteztek. A zsidó nemzeti mozgalom szempontjából a történelem nem az isteni forgatókönyv és az emberi szabad akarat együttműködése nyomán alakuló mű, melyben a zsidóság az egyetlen olyan nép, aminek nemzeti mivoltát nemcsak a közös leszármazási elv, nyelv, kultúra és territórium jellemzi, tehát nemcsak oka, de teológiai-eszkatológiai értelemben vett célja, önnön létén túlmutató küldetése is van. A cionizmus számára a história gazdasági és politikai érdekek, ideológiai törekvések, népek, osztályok és karizmatikus egyének alakította folyamat, melyből a szétszórásban élő zsidóságnak, magát modern, politikai nemzetként szervezve, ki kell vennie a részét. Míg évszázadokon át az antiszemitizmus céltáblája volt, eztán saját kezébe véve sorsát, önnön történelmének tárgyából, annak alakító alanyává kell válnia. Mert egyénként nem fogadták be a népek, és közösségeinek sem sikerült kisebbségként beilleszkednie az egyes nemzeti társadalmakba, nem marad más hátra, mint népként beilleszkedni a nemzetek közösségébe.

E folyamat, megvalósult formájában, bizonyos értelemben szintén asszimiláció, ahhoz az állapothoz képest, ami az élet- és gondolkodásmódjában tórai és rabbinikus törvények gyakorlása által identifikálható zsidóságot tetelezte,

és a száműzetésben is mindenkor és mindenhová „hordozható haza” polgárait tette.

*

Az egyes vallási irányzatok között a cionizmus és Izrael megítélésében megkülönböztető, gyakran szélsőséges nézetkülönbség, illetve a szekuláris cionizmus és a vallási irányzatok között feszülő ellentmondások mellett, a zsidó nemzeti mozgalom, és különösen az állam létrejötte óta problémát jelent Izrael és a diaszpóra kölcsönös gátlásokkal, komplexusokkal terhelt viszonya is. Azoknak a feleknek a kapcsolata, akik e viszony érzelmi hullámverésében, álláspontjuk kialakítása során – hogyan tekintenek önmagukra és az ország határain kívül élőkre, illetve viszont – nem hivatkoznak a hagyomány forrásaira, vallási autoritásra, mert ezek nem is jelentenek számukra normatívát, legfeljebb orientáló tényezőt, vagy még azt sem, csupán bizonyos irodalmi értékkel bíró nyelvemléket, homályos és helyenként megmosolyogni való őstörténetet.

Amíg a cionista álom – visszatérni az ősök földjére – nem volt egyéb, mint a próféták jóvendőlése, az átok és az áldás szavaiból szőtt vágykép, elegendő volt legyinteni, vagy könnyű szívvel válat vonva, feltételes módon fogalmazni: ha lenne a zsidóknak saját országa, akkor így vagy úgy tennénk. Attól fogva azonban, hogy ez a feltétel teljesült, a diaszpóra zsidóságának szint kellett valania: megy-e, vagy marad, s ha marad, hogyan viszonyul Izraelhez, amiképpen az ott élőknek is ki kellett alakítaniuk a diaszpórához való viszonyukat.

Ez a viszony, finoman szólva, ma sem zökkenőmentes. A kérdés mármint az, hogy az Izrael Állam létét opponáló radikális ultraortodoxok, és a Hatnapos háború óta politikai tényezővé vált, gyakran militáns vallásos cionisták pólusai közötti, széles ideológiai mezőben létező, mérsékelten vallásos, vagy szekuláris, de önmagát zsidóként meghatározó közeg milyen érvkészlettel és miféle legitimációval fogalmazhatja meg álláspontját az ország határain belüli, vagy azon kívüli zsidó lét mellett; milyen a viszonya e két, nagyságrendileg azonos létszámú csoportnak egymáshoz; milyen konzekvenciákkal fogalmazzák meg véleményüket a másik léthelyzetéről és annak alapvető dilemmáiról; végül: miben látják a zsidó lét értelmét; hogyan nevesítenék annak, ily módon korántsem egyértelmű principiuma-

it, és milyen aktuális következtetéseket vonnak le mindebből?

*

A náciizmus elől menekülő, több mint kétszázezer európai bevándorló miatt, a harmincas években megingott a közelkeleti status quo. A jisuv (a palesztinai zsidó kolónia) jelentőségének növekedésével, már akkor fokozódott az erect jiszraeli zsidóságra nehezedő arab nyomás, és ez a függetlenség kikiáltása után háborúkban tetőzött.

Jóllehet, az elmúlt fél évszázadban a diaszpóra közösségei, különösen az amerikai zsidóság, anyagi és diplomáciai eszközökkel kiállt Izrael mellett, polgárainak közvetlen élményként megécses az kellett megtapasztalnia, hogy bár ők alkotmányos súlyú hatállyal nyilvánították ki, miszerint a világ zsidóságának anyaországa Izrael Állama, s ebből következően mindannyiuk joga visszatérni az

*Izrael létrejöttét Auschwitznak,
az üldözötteket cserbenhagyó civilizált
világ büntudatának, a zsidók ellen
viselt brit háború morális
tarthatatlanságának, a robbanásig
feszült közel-keleti viszonyokból való
visszavonulás szándékának
és a világpolitikai erőter aktuális
érdekkonstellációinak köszönheti.*

őshazába, a világ zsidósága leginkább megécses imáiban és turistaútjai során azonosul velük, s nem választja állandó lakhelyül Ciont, az Ígéret Földjét. A világ zsidósága a jogokat köszönettel akceptálta, ám a kötelezettségekben nem kívánt osztozni, legfeljebb pénzzel váltotta meg rossz lelkiismeretét.

Izrael két évtizeden át azilum maradt, ahová főként csak onnan érkeztek bevándorlók, ahol életük még nagyobb veszélyben volt, sorsuk még több bizonytalansággal terhes, mint itt. Ez a tudat természetesen mind a cionista pionírok, mind már bennszülött gyermekeik számára nehezen volt elfogadható, és a diaszpórához való viszonyukra rányomta bélyegét. Hiába jelentett morális elégtételt számukra, hogy sanyarú körülmények között is ők nyújthatnak menedéket az üldözötteknek, s a felfegyverzett férfi mítosza Izrael mindennapjai által hiába vette át a gettózsidó kiszolgáltattott képének helyét a zsidók és a világ

köztudatában, az ország továbbra sem nélkülözhetette a távol élők segítségét. Bár az izraeli közgondolkodásban bizonyosan jelen volt némi sértett ressentiment, nehezen emészthető, és gyakran túlkompensált kisebbségi komplexus, a cionista gondolkodás centrális alapelve, mely a (valamennyi, diaszpórában élő zsidóra kiterjedő) Visszatérési Törvény rendelkezéseiben is manifestálódott, mindenesetre nem ingott meg.

Csak a nyolcvanas-keletvenes évek fordulóján, posztzionista körökből hangzott el a javaslat, hogy ezt az alapvetet törölni kell az állam életéből, és a bevándorlási politikában a modern jogi normákhoz kell igazodni, nem téve különbséget az állampolgárságért folyamodók között nemzetiségi alapon.

*

A vészorkszaktól a Hatnapos háborúig eltelt bő két évtizedben az Egyesült Államokban és Nyugat-Európában is tovább folytatódott a XX. századi asszimilációs trend, a kontinens középső és keleti részén pedig a kommunista diktatúra minden másságot felörlőni és beolvasztani igyekvő politikája érvényesült.

A hidegháborús időszak egyértelművé tette, hogy bár Izrael létrejöttében Moszkva diplomáciai szerepe nélkülözhetetlen volt, a közelkeleti viszályban átrendeződtek a szövetségi viszonyok, és az arab világ mögött körvonalazódó Szovjetunió a zsidó állam helyét a nemzetközi pálya másik ténfelén jelölte ki. Talán ennek következtében is, Izrael államfilozófiai ars poeticája, kezdeti baloldali-kommunitárius ideáitól a nyugati világ individualista normái felé mozgult, és sajátosságaival együtt (vallás szerepe az államéletben, a családjogi szférában, a kibuc, a repatriálási törvény) belesimult a polgári demokráciák világába.

Bár a Zsidó Ügynökség (Szohnut) révén – mely szervezet a függetlenség kikiáltását megelőzően a cionista mozgalom kvázi-kormányja volt, és Izrael létrejöttével hátrébb szorulván még jó ideig állam maradt az államban – a cionista propaganda jelen volt a szabad világban, igazán jelentős eredményeket nem tudott felmutatni.

Az 1960-as Eichmann-perre, a náci tö-

meggyilkos izraeli titkosszolgálat általi dél-amerikai elrablására és jeruzsálemi perére felkapja fejét a világ. A vészorkoszak túlélői az igazság pillanatát látják elérkezni, fogukat összeszorítva emlékeznek, ám végre Izraelben is képesek szólni traumáikról gyermekeiknek, akik végre kérdéseket tesznek fel, a nemzetközi közösség pedig tudja, aligha van erkölcsi alapjuk tisztán jogi érveket felhozni az akcióval szemben. Az elítéltelenség persze moralizál, köztük a zsidók is.

Könyvek sora foglalkozik majd magával a perrel, a vészorkoszak témája általában is a bestsellerek toplistájának élére tör, és azóta onnan le nem kerül. Alapművek születnek, majd iparaggá, sőt giccsforrássá lesz a nagyipari zsidóirtás történetének feldolgozása. A vészorkoszakkal való foglalatosság évtizedek alatt szinte önálló „vallássá”, vagy legalábbis „vallási” irányzattá válik a diaszpóra zsidóságán belül, vagy inkább ahelyett. Ám a gyász mégoly hiteles hangjai is árulkodóak, ha az élők közösségének leginkább ez jelenti azonosulását. Gyorstalpáló identitáspótlék, aminek irodalmával, mennyiségében egyetlen történelmi kor vagy esemény sem vetekedhet. „Nincs jobb üzlet, mint a holocaust-üzlet!” – fogalmazza meg tragikus öniróniával egy fiatal német-zsidó író. „Nincs jobb üzlet, mint fiatal német-zsidó írónak lenni és provokatív megjegyzéseket tenni!” – vágynak vissza vitapartneri.

*

Az 1967 júniusában, az akabai öböl tervezett elzárása miatt kirobbant Hatnapos háború fordulópont Izrael és a diaszpóra történetében. Drámai – és kényszerű – „nemzetkarakterológiai” változás jelentkezett a szétszórtság körülményeihez képest már a második világháborús cionista ellenállás során, majd a honfoglalók, s közöttük is különösen az Irgun és a Lehi terrorakcióktól sem visszariadó harcosai sorában és az 1948-as Függetlenségi háború katonáinak küzdelmeiben. Mégis, a világ zsidóságára gyakorolt hatás 1967-ben vált meghatározóvá.

A megosztott Jeruzsálem egyesítése, mely az arab-izraeli viszály jelképe volt – s annak jelen állapotában is feszültségekkel terhes szimbóluma – euforikus hangulatot ébresztett a zsidó világ nem anticionista részében. Elgondolkodtatott, hogy az Izrael határain kívül élő zsidóság körében is szellemi fordulatot eredményező esemény miért fejtett ki ilyen nagy hatást. A váratlan és gyors katonai siker sokkja? A nemzetközileg szentesített

közel-keleti status quo-t felborító avantgard akció mint a tényleges függetlenség kivívásának pillanata, a szuverén nemzetté válás betetőzése, másfelől a modern etnikus zsidó tudat végleges eloldozódása a vallási-szellemi közösségnek a zsigereiben mégiscsak a gettók szorongását őrző képletétől, mely sokak számára nem jelentett vonzó opciót? Ekkortól lett Izrael olyan ország, mint a többi, s nem azilum, üldözöttek menedéke, de tragikus módon maga is üldözö, térfoglaló, mert a világtörténelem nem ismer hamadik utat a viszályokban, csak a győztesekét és a leggyőzöttekét? Az egyetlen lehetséges megoldás? Valamiféle irracionális válasz volna helyénvaló az idő méhében és a zsidó lelkek mélyén vajdó szándékról, ami jelle vár?

Mintha itt és ekkor ért volna valójában véget az államalapítás, és itt kezdődött volna újra az azóta is hol némán, hol fájdalmas jajkiáltásoktól hangos háború a palesztínok és az izraeliek között.

*

A diaszpóra Csipkerózsika álmát alvó közösségét ama júniusi hat nap fegyverpogása mindenesetre felébresztette. Világszerte megélné a intellektuális érdeklődés a judaizmus és Izrael iránt, sokan véltek felfedezni azonosságokat a történetekben és a prófétai szövegek jövődőlésében; mások talán úgy vélték, az államalapítás után ez már mégiscsak intő jel – jel az Ígért szerint –, megint mások az igazság pillanatának érezhették a történelmi szent város unifikációját az igazságtalannak vagy szerencsétlennek vélt, két évtizedes felosztó határozattal szemben.

A szovjet „tagköztársaságokban”, ahol a zsidóságot az államhatalom a megbélyegzéssel felérő és tartalmában a cenzúra miatt üresen kongó nemzetiségi létre, a megszállt közép-európai országokban szigorúan liturgikus rendezvényekre és a mártíristentiszteletekre korlátozta, az arab világhoz fűződő baráti viszony pedig a rendszer szövetségi politikájának sarokköve volt, a Hatnapos háború híradós filmkockái, a kommunista propaganda hazug lózungjaival együtt is elementáris élményt jelentettek, és új önértéket fecskendeztek a kiapadni látszó zsidó öntudat hajszálereibe. Kétségtelen: valami történt.

A Varsói Szerződés országai Románia kivételével valamennyien megszakították diplomáciai kapcsolataikat Izraellel. A hatalom által szított, anticionista mezbe bújtatott, lengyel antiszemita kam-

pány emigrációra kényszerített több ezer zsidó értelmiségit. A Szovjetunióban kivándorlási kérelmek ezreit tagadta meg az elkövetkező két évtizedben az állami és pártbürokrácia, a refúzyiokból pedig mozgalom szerveződött. Magyarországon zsidó fiatalokat vegzált a politikai rendőrség, akik hivatalosan meghirdetett külpolitikai előadásokon provokatív kérdéseket tettek fel izzadó előadókna; akik kávéházról-kávéházra járva a győztes Izraelről beszélgettek, hogy a szomszéd asztaloknál is hallják őket, és röpcedulákon éltették a zsidó államot, az 1973-as háború után pedig bíralták az arab agresszorokat.

1968 Párizsában a „vörös Dani” németországi kiutasítását követően felhangzik az újbaldali jelszó: „Mi mindannyian német-zsidók vagyunk!”. A vietnami háború után terjedő és erjedő amerikai alternatív gondolkodású csoportok fiataljai rádöbbennek, hogy nem a baloldaliság a kommunizmus gyermekbetegsége, hanem a kommunizmus a rák a baloldaliság testén; hogy nemcsak a szabad világ polgáraiként felelősek az elnyomott nemzetek és kisebbségek jogaiért; nem csupán a jólét gyermekeiként viselnek felelősséget Afrika éhezöiért; fehérként a feketék helyzetéért; a posztindusztriális társadalom haszonhúzóiként az ökológiai világrendért, de zsidóként saját hagyományukért, és a szovjet börtönvilágban és táborokban szenvedő zsidókért is. A refúzyiok kiszabadításáért és a szabad izraeli kivándorlás jogáért folytatott küzdelem sok amerikai zsidó számára az első lépés visszafelé, önmagához. Akadnak persze olyanok, akiknek ez lesz együtt a legutolsó lépése is, és a zsidósággal kapcsolatos homályos, büntudatos kötelességérzetüket ezzel, vagy a későbbiekben némi pénztámogatással tudják le.

Az Egyesült Államokból soha nem volt számottevő bevándorlás Izraelbe, s ma is közel egymillióval több zsidó él ott, mint a Szentföldön. Az elnyomott vagy üldözött hitsorsosok izraeli kivándorlását, vagy az ország mindennapjait anyagilag és politikai eszközökkel is támogatván, az amerikai zsidóság részben elkötelezettségéről tesz tanúságot, részben saját távolmaradása miatti lelkiismeret-furdalását váltja meg. Ez a fajta azonosulás is sokak „civil vallásává”, bizonyos szentséggel felruházott közéleti tevékenységévé lényegült, gyakorta más zsidó aktivitás helyett. Akkor és azóta is az a megnyugtató érzés vehette birtokba híveit, hogy az

alija finanszírozása által egyszerre segítik elő a foglyok szabadulását és Izrael erősödését. A fanyar vicc szerint cionista az, aki egy másikat azért ad pénzt, hogy az egy hamadikat kivándoroltasson. Másként fogalmazva: úgy tűnik, az első osztályon utazók közreműködnek, hogy a harmadosztály utasai a másodosztályra költözködhessenek, ahová legtöbbjük legfeljebb látogatónak jár. A gazdasági-szociális szempontok, úgy tűnik, az elveknél és vonzalmaknál erősebben nyomnak a latba. Ebből a cionizmusból számosan hörpintenek, ám némi zacc mindig marad a csésze alján.

Izrael mindenesre a hatvanas évek végétől címlapsztori lesz – s marad mind a mai napig –, és farvizén, intellektuális körökben, téma lesz a zsidóság. *Jews are news* – mondják a szerkesztőségekben, a szabad sajtó világában.

*

Halkan morajlani kezdenek, majd egyre inkább teret kapnak azok a hangok, melyek Jeruzsálem visszafoglalását a messiási korszak, a közelgő Megváltás újabb jeleként interpretálják. Először az állam létrejötte, majd a szent város felszabadítása mind intő jel számukra; a vallásos cionizmus ekkor zajló ideológiai akkumulációja évtizedekre megalapozza politikai jelentőségüket. Sokan költöznek a Területekre, új települések épülnek ki a bibliai elődök nyomában.

Az izraeli népi öntudat a győzelem hatására tovább erősödik (hozzájárul ehhez az Észak-Afrikából bevándorló szefárdok jobboldali szocializációja, ami kulturális elmaradottságukból eredő kisebbségi komplexusaik kiegyensúlyozására szolgál a nemzeti azonosulás által), ám a következő évtizedben megjelennek az új próféták is, akik markáns baloldali, szekuláris kritikát fogalmaznak meg a triumfáló nacionalista szellemmel és a vallási establishment térfoglalásával szemben, felhívják a figyelmet a palesztinok sérelmet szenvedett emberi és kollektív jogaira, valamint az ésszerű kompromisszumok szükségére, melyek végsőfokon az önálló palesztin államnak kell konkludálnak.

Ugyanakkor – bár továbbra is növekszik a diaszpórán a vegyesházasságok száma (a kilencvenes évek elejére az Egyesült Államok-beli zsidók ötvenkét százaléka nem-zsidó partnerrel él), ezzel egyidejűleg tízezrek fedezik fel karizmatikus vezetőik közvetítésével a zsidó hagyomány „korszerűségét”, sokoldalú interpretációjának, műfaji sajátosságai-

nak, világszemléletének, az általa behatárolt élet- és gondolkodásmódnak mint a posztmodern egy lehetséges válfajának a lehetőségét.

A hatvanhetes háborút követően, noha az ország ázsiója megnő, mégsem emelkedik az Izraelbe bevándorlók száma. E téren nincs áttörés. A diaszpórával szembeni izraeli közhangulat értetlenséget és elégedetlenséget tükröz. Az önemancipációhoz – úgy tűnik – kevés az állam teljes önállósága, melyet legfeljebb a későbbi béketárgyalásokat moderáló Egyesült Államok nyomásgyakorlása tud olykor-olykor korlátozni. Ez az ára annak, hogy a két évtizedes diplomáciai elszigeteltség idején – mely egyebek mellett az 1975-ös keltezésű, szégyenletes ENSZ-határozatot is produkálta a cionizmus elítéléséről – az USA többé-kevésbé mindig Izrael mellett állt.

A győztes fegyveres halucok imázsa már 1948-ban is radikálisan eltért a zsi-

ború izraeli katonái vívták meg közvetve a harcot.

*

Izrael bennszülött nemzedékét nem fűzik személyes érzelmek szüleik származási országához; nem voltak és nincsenek nosztalgiaik. Nincsenek közeli rokonok, barátok, feledhetetlen szerelmek, ízek és illatok emlékeiben, nincs Staatsoper és Zserbó, nincs Altneuschul és Cafe Dome, nincs Varsó és Vilna, Pozsony és Belz, Máramarosziget és Búd-szentmihály. Európa számukra legfeljebb turistaélmény, történelmi tudatukban nemigen van hely a számára.

A vészorszak után született európai-askenázi zsidóknak nincs személyes és közvetlen traumája, legfeljebb a szülők emlékei és viselkedése nyomán szocializálódott reflexek, netán kisebb-nagyobb verbális sérelmek a hétköznapi gyűlöletbeszédtől. Kapcsolatuk a zsidósághoz a legtöbb esetben közvetett, izraeli élmé-

nyek által ébredő kíváncsiság, amerikai, vagy izraeli mintákat követő, elsősorban etnikus azonosulás, gyakorta nemzedéki szembefordulás, a szülőkről való leválás, a felnőtté váláshoz szükséges önemancipáció eredménye. Lehet azonban a kirekesztettség dacreakciója is, vagy a társadalmi felemelkedés egy lehetséges útja, fi-nom elhatárolódás a kül-

*Iparággá, sőt giccsoforrássá lesz
a nagyipari zsidóirtás
történetének feldolgozása.
A vészorszakkal való foglalatosság
évtizedek alatt szinte önálló
„vallássá”, vagy legalábbis „vallási”
irányzattá válik a diaszpóra
zsidóságán belül,
vagy inkább ahelyett.*

dókról kialakult európai benyomástól, sőt az európai zsidó önképtől is (beteljesítve ezzel a cionizmus egyik ideológiai célját), ám talán túl közel volt még a világháború, hogy ez a kép elgondolkodtasson, és persze óriási volt a fájdalom, a dac és a tét.

1967 után a zsidó és izraeli fogalmak – paradox módon egyidejűleg az izraeli győzelem miatti zsidó reneszánszsal – kezdenek határozott körvonalakat öltve elkülönülni nemcsak az izraeli fiatalok fejében, akiknek immár saját, két évtizedes, győzelmes történelmük van, de azoknak a diaszpóra-zsidóknak a fejében is, akik az izraeli katonák győzelme miatt saját, ezerkilencszáz éves diaszpóra-zsidóságukra is kezdenek büszkék lenni; akiknek zsidó tudatának felszabadításához, annak negatív konnotációktól való megtisztításához, gyakran nevelítésüket áttörve, szüleik által elhallgatott származásukat feltárva, a Hatnapos há-

világ, a „művelt Nyugat” által kissé lekezelte „balkáni” környezettől, amint erre Kelet-Európában, különösen a poszt-szovjet országokban akad elég példa.

Annak a nemzedéknek, mely üszkösödő sebekkel ment el, vagy maradt, számos okból nem volt igazán módja higgadtan végiggondolni, kidolgozni és megvitatni a modus vivendit: a diaszpóra és Izrael között lehetséges és szükséges viszonyt. Az egyik alkalmasint azért dühös, mert elment, a másik azért, mert maradt, és persze mindkettő vérszesen és vehemensen öngigazol, ha egyáltalán megadatik számukra őszintén beszélni a tárgyról, és nem hallgatják el gyermekeik, unokáik elől csalódottságukat.

*

Milyen kép, alkalmasint milyen sztereotípiát él az izraeliek fejében a diaszpóra zsidóságáról, illetve a diaszpórabeliékről az izraeliekről?

A szabrék (Izrael bennszülöttei), sőt

az államalapítók nemzedéke, szívesebben tekintenek a bibliai Erec Jisraele, ha történelmi-kulturális gyökereiket keresik, mint a szétszórás közel kétezer éves históriájára és a sokarcú zsidóságra, mely szellemi közösséget alkot. Az izraeli világi oktatásban érvényesülő sajátos történelemszemlélet hiányosságai e tárgyban kétségbevonhatatlanok.

A talmudi irodalom, a farizeus-rabbinikus zsidóság páratlan jelentőségű szöveggyűjteménye, mely bibliakommentár, magatartáskódex, történelemkönyv, törvénykatalógus, erkölcsi útmutató, liturgiai alapvetés, vallásfilozófia és literatúra, közel harminc nemzedék vitáinak jegyzőkönyve: évszázadok népi létének és gondolkodásának foglalatja, s a nép szellemi hazája, ország és határok nélkül is megőrizte Izraelt a száműzetésben. E léthelyzetből, valamint szellemi stratégiájából desztillálódó hétköznapi gondolkodás még a szekularizáció, sőt az asszimiláció két évszázada után is hat. Azokra is, akik ezt tagadják. Mentalitásbeli bűvpatakokon, olykor torzult, indulatátvitellel, (túl)kompenzációval jellemezhető váratlansággal, de felfedi önmagát.

Mindkét véglet: a magukat csak e végtelen aprólékosággal megkonstruált szellemi hazában otthon érző s a modern nemzeti lét kereteit elutasító, másrészt a szétszórásban beolvadni próbálók szélsőséges alternatívája is irritáló lehet szekuláris izraeli szemmel nézve.

Izrael vallásos iskoláiban a bibliakritika, a modern zsidó kultúra a vörös posztó és a szekuláris lét – akár ott, akár külföldön –, a világi oktatásban a vallásos irodalom és gondolkodás szoruló periferiára, noha az állam nyelve természetesen a Biblia nyelve, a zsidó vallás és történelem ünnepei Izrael Állam ünnepei is, ezért a „nemzeti minimum” részeként valamilyen szinten mindenki osztozik a bizonyos értelemben deszakralizálódott közös hagyományban, a diaszpóra története azonban mintha csak kisiklás, trauma volna, melyről a terápia és gyógyulás e kezdeti, alig ötven éves szakaszában még nem lenne tanácsos szót ejteni.

A humán világ itt radikálisan kettéválk: vallásos és világi, diaszpóra és nemzeti létre, márpedig saját előtörténetét, súlyosabb konzekvenciák nélkül nem dobhatja el egy közösség, különösen akkor nem, ha ez az előtörténet, hétfejú sárkányszerű újra és újra nyakát nyújtogatja.

Az átlag izraeli bennszülött számára Izrael a normalitás, a konstans, az organikus, a diaszpóra abnormális, bizonyta-

lan és természetellenes. A vallás izraeli jelenléte az esetek döntő többségében ultraortodox, és/vagy politikailag radikális álláspontot hordozó opciót jelent, s e mivoltában taszító a világi társadalom számára. Tudat alatt talán ez is hozzájárul, hogy a diaszpóra históriája – mely, felfogásuk szerint nem más, mint vándorlás és üldöztetés, másrészt a vallás, a hagyomány története, ez utóbbi mivoltában pedig mai, égető problémáik előtörténetének is tekinthető –, irrelevánsá válik számukra, amit így megérteni, elfogadni, és hozzá egészséges viszonyt kialakítani aligha lehet.

A kilencvenes évek első felének kísérletei, melyek arra irányultak, hogy kidolgozzák a metódusát, majd szervesen beépítsék a judaizmus és a diaszpóra történetének stúdiumait a világi oktatás curriculumába, ezáltal is csökkenteni törekedvén a hetvenöt százalékos arányt képviselő, nem vallásos többség és a hagyományörző kisebbség, valamint az országlakók és a diaszpórában élők közötti távolságot, egyelőre csupán tervezet formájában vár megvalósulásra.

A hétköznapi szélsőséges tapasztalatok pedig igencsak alkalmasak arra, hogy az ifjúságot elfordítsák a történelmi tudattól, a tradíció tiszteletétől, amire egyébként is hajlamos minden szekuláris neveltetésű, felnövekvő nemzedék.

*

A hagyományhű értelmezés szerint pészahkor, az egyiptomi exodus során, vonakodva kivándorlók szedett-vedett hada hagyta el Micrájmot, a szolgaság földjét, s csak ötven nap múltán, a Sínáj-hegyi kinyilatkoztatás élményére váltak szabad néppé. „A táblákért kapták Izrael fiai a szabadságot”, fogalmaz a misna. A törvény emel ki a hordalétból. A kivonulás kollektív, történelmi élménye nem öncél, csupán lehetőség, melyet beteljesít a szabadság lényege és oka: a Tóra átadása. Ezért kell az ómert (kévét) számolni, a két ünnepet ezzel az időben emelt hiddal összekötve hét héten át, hogy senki ne feledkezessen meg róla: a szabadulás a megváltás szükséges feltétele, de a szabadulás csak itt teljedik be, amikor az isteni szóra, a kihirdetett Törvényre felel a nép: Megtesszük és meghallgatjuk. A kivonulás mindössze jel: a kezdet jele, mely e felvonás végkifejletéhez, Sínáj hegyéhez, a szellem hívó szavára történő néppé váláshoz vezet.

Amikor ma szerte a világon, széderasztal körül olvassuk a hagadát, hajla-

mosak vagyunk megfedkezni erről. Úgy éljük át az alkalmat, mint szabadságünnepet, ami mellett Sávuot, a Tóraadás napja, virággal feldíszített zsinagógáinkban elsikkad. Ha emlékezni próbálunk, az jut mindünknek eszébe, hogyan ülhették meg az ünnepet időről-időre a szorongatások napjaiban, amikor a szabadság kézzelfogható hiánya és a veszélyeztetettség az egyiptomi időket idézte, majd széteszlottak a sötét fellegek. Jelenünket, szabadságunkat ünnepeljük, annak előképét látjuk magunk előtt a kivonulásban, visszavetítve mai élményünket, nem az akkori körülményeket elevenítjük fel, pedig a parancs úgy szól: „Mindenkinek úgy kell éreznie magát, mintha személyesen jött volna ki Egyiptomból, a szolgaság házából.”

S ugyan mit mondhat a szekuláris izraelinek a hagada ama mondata: „Jövőre Jeruzsálemben”, ha ott él, s ha nem hisz a Megváltás processzusában, mely a szent város soha nem látott dicsfényű újjáépítését jelenti? Mert ez a Jeruzsálem nem az a Jeruzsálem, amiről a hagada beszél és álmodik. Amikor ez a téma szóba kerül, a világjak Izraelben csak legyintenek, pészahnak csupán a törzsiség élményét tulajdonítva ezzel, nem pedig a hagyomány szerinti szellemi jelentőségét: egy nép felelősségtudatában az emberiség önmagára eszmélésének első lépéseit, annak egészére nézve következőket hordozó Törvényadashoz megnyíló út kezdetének jelentőségét.

Meglehetősen nehéz úgy átélni a zsidó ünnepeket, őrizni a hagyomány elemeit, hogy pusztán a nép történetének egy bizonyos szakaszában kialakult szokásként, a vallási hiedelemvilág fejlődésének epizódjaként gondolunk rájuk, hiszen ezek konstrukciója az örök-jelen-időre irányul. Évezredek rabbinikus interpretációja úgy tapad, szervesül immár hozzájuk, mintha ezzel is dokumentálni akamár azt az alapvető vallási álláspontot (ami világi szemszögből bizonyosan átélethetetlen), miszerint a szóbeli hagyomány éppúgy Sínáj hegyénél, a Kinyilatkoztatás alkalmával adatott át a zsidó népnek, miként az írott Tóra. Az isteni inspiráció permanenciáját „igazolni” pedig bizonyosan csak azokkal szemben szükséges, akik tagadják e tételt. Ha a gondolat e formájában nehezen akceptálható, tekintsek úgy, mint elképesztő erejű toposzt, melyhez egy irodalom minduntalan viszonyítja önmagát.

(Az esszé második, befejező részét következő számunkban közöljük)

Fotó: Illoszky Béla

ÚJ TANÉV, ÚJ ISKOLA, ÚJ NÉV

Megnyitotta kapuit a Scheiber Sándor Tanintézet

Szeptember elsején a volt Anna Frank Gimnázium diákjainak nem a 121 éves József körüti házban hangzott el a tanévkezdő csengő, hanem Zugló zöldövezetében, a Laky Adolf utcában, a zsidó kórház szomszédságában.

A rendszerváltás, egyben a második világháború óta ez a harmadik jelentős, ugyanakkor a legnagyobb összegű beruházás a magyarországi zsidóság életében: az első a *Dohány utcai zsinagóga* 1995-ös megújulása; 1996 elején kezdődött meg a tanítás a Budakeszi úton a *Lauder Javne Zsidó Közösségi Iskolában*; az idei tanévkezdetre pedig felavathatták a *BZSH Scheiber Sándor Tanintézetét*. A névváltozást nem fogadta egyöntetű helyeslés. A kisebbségben maradtak az Anna Frank nevet hagyománytisztelőnek, nemzetközileg ismertnek értékelték, a többség azonban helytelenítette, hogy diákjaik mindennapját a pusztulás emléke árnyékolja be. Végül is

az iskola a magyarországi zsidóság háború utáni kiemelkedő tudásának nevét őrzi.

Új oktatási formák

A rabbiképző kényszerű alberteténél az új iskola, már nagyságánál fogva is, lényegesen jobb körülményeket teremt a tanításra és a nevelésre. Megkezdődhetett a tanítás a hat évfolyamos elemi (ezt a régi terminológiát vették át) első és negyedik osztályában. Egyelőre változatlanul működik az érettségit adó négy évfolyamos gimnázium, de hozzájuk hasonló számban tanulnak már a teljesebb képzést nyújtó, tizenkét éves korban kezdődő, hat évfolyamos középiskola első négy osztályában. E típusban a tanulók már tizenhat éves korukban olyan bizonyítványt kaphatnak, amelynek alapján rövidített idejű szakképzéshez juthatnak valamelyik állami szakmunkásképzőben. Akik pedig felsőfokú továbbtanulásra készülnek, azok számára érdeklődésüknek

megfelelően állítják össze órarendjüket, például a jövőre reménybeli orvosai több biológiát, fizikát választhatnak, a jogra készülőket emelt óraszámú tanúknak történelmet, magyart. Ugyanakkor a most megvalósult természettudományos laboratórium, a kiteljesedő szakkörök, kezdve a számítógépes foglalkozástól a képzőművészeti helyekig is az egyéni képességek kibontakozásának adnak több lehetőséget.

Mindezek ellenére – felmérve a jelentkezők várható számát, tanulási készségét – az igazgatóság nem tervez elitiskolát, amelynek gimnáziumába csak négyes átlag fölött lehet bekerülni, és a bukdácsolóknak kiadják az útját; ellenben az egyetemre, főiskolára törekvők felkészülésükhöz az eddigienél is több segítséget kapnak majd.

„A zsidóság nem tantárgy, hanem életforma...”

A fenti mondatban fogalmazta meg az iskola szellemiségét **Kohn Gábor**, az Anna Frank Gimnázium sok éven át volt igazgatóhelyettese, az új intézet igazgatója, aki három pályázó közül nyerte el tisztségét. Kollégái kitűnő pedagógusnak tartják, tanítványai – bár matematikatanárnál ritkaság – szeretik. Igazgatóságáról azonban azt is mondják, hogy a jövőben még inkább a Síp utcában minősítik a tanárokat, ott állapítják meg az egyéni fizetéseket, rendelik el a nyugdíjazásokat.

A zsidó életformát szolgálja a zsinagógaként is működő aula, a tóraszekrényrel ellátott imaterem, a konyha – ahol, elsősorban a lányok, megismerkednek a kóser háztartás követelményeivel –, a brochéval kezdett és befejezett reggeli és ebéd, a pénteki gyeragyújtás. Természetesen a tantárgyak is tükrözik az iskola sajátosságát. A negyedik elemiől kezdenek héberül olvasni és írni tanulni, földrajzból olyan részletességgel ismerik meg Izraelt, mint Magyarországot, hasonlóan alapos ismereteket szereznek a zsidó nép és Izrael Állam történetéről. A jövőben is, mint az elmúlt években, az érettségi tételek egyike történelemből a magyarországi zsidóság múltjának valamelyik korszaka lesz, s tudják majd, hogy a Nobel-díjasok, a világ- és a magyar irodalom nagyjai közül ki volt zsidó.

Az 1998/99-es tanévre a négyszáz férőhelyes Scheiber Sándor Tanintézetbe 230 gyerek iratkozott be.

Várai Emil

Az iskola építész szemmel

Öröndetes hír: tíz hónap alatt felépült Zugló villanegyedében az az iskolaépület, ahová az Anna Frank Gimnázium költözik. Voltak nézetkülönbségek, úgy mond jobb hely lett volna – még ebben az erősen leromlott állapotában is – az eredeti Zsidó Gimnázium 1.200 tanuló befogadni képes épülettömege. Egyrészt nincs ennyi diák, másrészt ropant költséget jelentene a tatarozás, de ezzel szemben a Lajta Béla egyik főműveként számontartott ház rendelkezik a minőségi oktatás presztízsével. Más problematikus helyszínek is fölmerültek. Magam a részleteket nem ismerem, csak a most bravúros gyorsasággal elkészült épületet látom, abból indulok ki, arról szeretnék hírt adni.

Az iskola telke az Amerikai úti kórház kihasználatlan hátsó részén lett kialakítva, az alagsor+4 szintes, hattengelyes ház főhomlokzata szinte az egész Laky Adolf utcai traktust kitölti. Baloldalt a konyha, jobbra az iskola gépkocsi bejárata, középen néhány lépcső vezet a főbejárathoz. A hat axis középen páratlan harántfalat eredményez, így van egy erőteljes szimmetriatengely, amely egy nyújtott formájú, címerszerű menórával az épület és az intézmény képi szimbóluma lesz, a **Scheiber Sándor** iskola-név-választás pedig a megcélzott magas szellemi nivó jelképe. A homlokzat majdnem fehér mészhomoktégla borí-

tású, erőteljes, rizalitszerű függőleges támpillérekkel, köztük azonos anyaghasználatú parapetekkel. A délelőtti napfényben a mészhomoktégla tört felülete finom plasztikát mutat. A nyílászárók és árnyékolófüggönyök kék színűek, az összkép iskolához illően derűs. Megnyugtatóan harmonizálnak a horizontális épületszerkezeti formák és a vertikális statikai elemek.

Belül nagyvonalú, mégis ökonomikusan lapos kupolával fedett aula, amely ünnepeken zsinagógául is szolgál. Ezt a tantermek traktusai U-alakban veszik körül. Az aula kétszintes, az első emeleti galériával a liturgikus követelményeknek is megfelel. A kupola alá függesztett, kék fém-üveg Dávid-csillag méltóságteljes geometriával koronázza a teret. Az udvar felé néző galérián a 12 törzset szimbolizáló színes üvegablak **Hegyi György** – az egykori Zsidó Gimnázium öregdiákja – munkája. Elmondható, hogy ez a tér **Nyíri Péter** építész, **Görgényi Judit** belsőépítész és Hegyi György képzőművész együttműködésének Gesamtkunstwerk színvonalú eredménye.

Az oktatószármak belső képén a pasztell földszínek uralkodnak, a burkolatok és az egyedi tervezésű bútorok egyszerűek, de igényes kivitelűek. 450 tanulónak ad helyet a 18 tanterem. Az arányok csalogkák azok számára, akik az egykori Eötvös-i oktatási program keretében a szá-

zadforduló táján épült magyar iskolákba járt idősebb nemzedékhez tartoznak. A 24 fős osztálytermek szűkösnek tűnnek. Mi 45-50-en szorongtunk a kétszer akkora termekben. Tudomásul kell venni, hogy a liberális környezetben cseperedő gyerekek hatékonyan csak kisebb csoportokban oktathatók. Ma nincs az a néhai vasfegyelem, amiben egy tanár akár több évfolyammal is elbírt egyetlen nagy osztályteremben. Ezért alakítottak ki csoportfoglalkoztató tereket is, egyikben kéramiaégető kemence is van. Két számítógépes kabinet és külön biológia-kémia, külön fizika labor tantermek és szertárak egészítik ki az arzenált.

A felső szinten iskolaklubot, 8-10.000 kötet befogadására alkalmas könyvtárat, az alagsorban két jól felszerelt, 100-1000 nm-es kondicionáló termet rendeztek be. Külön helyet kap a zsidó háztartási ismeretek oktatása, a multifunkcionális alua mögött. Alatta van egy valóban impozáns, 600 nm-es, akár kettő is osztható tornaterem, kosárlabda palánkokkal, nézőket is befogadni képes galériákkal. A gondnoki lakáson kívül két vendégszoba is lesz, ahol az anyanyelvű angol- és hébertanárok elszállásolására is mód nyílik.

Jelenleg a majd 6+6-os rendszerben oktató gimnázium csak 230 tanulóval kezd. Az elemi tagozaton csak első és negyedik osztály indul. A 40 fős tanári

Az építkezés előzményei

Azonosulva mindazokkal, akik a magyarországi zsidóság fennmaradásának, hagyománya és azonosságtudata megőrzésének egyik reménybeli letétmenyesét látják a napokban felavatott intézményben, mégis fel kell idéznünk az építkezést megelőző „furcsaságokat”.

Az Abonyi utcai egykori Zsidó Gimnázium 1950-ben államosított épületének megváltásaként a Budapesti Zsidó Hitközség másfél milliárd forintnál többet kapott egy új iskola felépítésére és berendezésére. A megállapodás a kormánnyal 1995-ben történt. Az első információ a *Szombat* 1996. októberi számában jelent meg: egy interjúban **Zoltai Gusztáv** ügyvezető igazgató közölte, hogy az állami pénzből történő beruházás résztvevőit a közbeszerzési törvénynek megfelelően, pályázat után választják ki, holott akkor már megbízták a teljhatalmat jelentő és nagy jövedelemmel járó lebonyolítással a hitközséggel már régebben is üzleti kapcsolatban lévő, Bálint házat építő, jelenleg pedig a Zsidó Egyetem könyvtárának átépítését irányító *Kreatív 2000* nevű céget. Mi több: a cég tervezőinek asz-

talán akkor már megjelent az iskola műszaki rajza. Az ügyvezető igazgató és **dr. Korn József** BZSH-elnök a *Szombat* 1997. februári számában már tagadta, hogy az iskolaépítés a közbeszerzési törvény alá esik. A végső terveket is ők, és még néhány hitközségi alkalmazott, illetve funkcionárius hagyta jóvá, mellőzve az iskolához kötődő öregdiákok (köztük szakemberek) és az iskolaszék ellenvéleményét.

Az egymilliárd-ötszázhuszonhétmillió forintból és annak tetejében kamataiból (az iskolaépítésre a Miniszterelnöki Hivatal már 1996 márciusában első részletként 225 millió forintot átutalt) telt volna az iskolavezetés által kiválasztott, és a jelenleginél lényegesen jobb körülményeket biztosító óbudai telekre, mégis a zsidó kórház parkját vették el. A gyerekeknek a piciny udvarban sportolásra nem jut hely, csak egy visszatérő ígérlet: „Majd a közelben valamit bérelnek számukra...”

Lapzártánkkor még nem készült el az iskolaépítés zárszámadása, de pótlólag az elkövetkező hónapokban szívesen adunk helyet számára. A BZSH illetékesei pedig remélhetően felhasználják az ajánlatot, hogy ezen a módon is informálják a hitközség tagjait, a zsidó közvéleményt a másfél milliárd forint felhasználásáról.

kar később bővül 60-ra, az átlagéletkor 35-40 év között van, benne tekintélyes idősebb tanerőkkel és egészen fiatalokkal is. Az elemi alsó három osztálya iskolatthonos rendszerű lesz, délutáni foglalkozásokkal, a 4.-5.-6. osztály napköziotthonos rendszerű, míg a gimnázium tanulóinak délután fakultációk és szakkörök állnak rendelkezésre. Ezt figyelembe véve a kis telekterületen helyes döntésnek látszik az udvar parkosítása, kevésbé zavarva ezzel a szomszédos kórház betegeinek nyugalma. A szűkebb udvarra a tervezők felmentéseket kértek és kaptak az építési hatóságoktól. A két udvari épületsarok fedett-oldalt nyitott kialakítása, az alsó szinteken tanuló kicsik nagyobb mozgásigényére tervezett zsi-bongók. A fenti osztálytermek előtti tágas térhatású folyosók a kupolára néznek, annak kerülete mentén a tetőt is fűvesítették, így az U öble fentről kertnek hat, nem beépített épületkubaturának.

A pedagógus-teamnek módja volt a pedagógiai programot a beruházással párhuzamosan alakítani, így a terv többször is módosult. A **Kreatív 2000**, mint lebonyolító és az **Alba Regia** építési vállalat, mint kivitelező gyors és jó munkát végzett. Itt külön beszélnünk kell az épületben kialakított, de az iskolafunkciótól teljesen elkülönített alagsori – a Páva utcát kiváltó – 2.500 adagos nagykonyháról és cukrászatról. Ez az üzem a kórház kivételével az összes zsidó oktatási és szociális intézmény éttermét kiszolgálja majd kóser főztjével. A speciális feladatot **Szefcsik Józsefre** az országosan elismert konyhatechnológusra bízták. A konyhaüzem látványa valóban impozáns, a tisztaság minden feltétele adott, a legjobb világcégek márkajelei láthatók a krómaccél sütő-főző berendezéseken.

A műszakiak büszkén mesélik, hogy az ilyen beruházásoknál szokásosan bajoran megszerezhető szakhatósági engedélyeket elsősor, „csont nélkül” sikerült megkapni. A konyha „közelsége” az iskola diákjainak 65 Ft-os ebédköltséget jelent, ami ma másuttal jóval 100 Ft/adag ár felett van. Egyetlen kritikai megjegyzés: az iskola étterme szűknek hat, itt nehéz lesz az órarenddel egyeztetni a későbbi 450 diák és 60 tanár étkezését. Összességében, annak ellenére, hogy az Anna Frank költöztetése szinte evakuációs tempójának tűnt, ez a sietség a friss épületen nemhogy nem érződik, de az építéskritikus csak az elismerés hangján tud szólni az új iskoláról.

Szegő György

Lubavicsiak a Pepsi Szigeten

A Pepsi Sziget évek óta talán a legfontosabb hazai könnyűzenei fesztivál, mely nyárról-nyárra negyedmillió fiatal vonz a Hajógyári Szigeten tartott, közel egyhetes, filmekkel, színházi kerekasztal-beszélgetésekkel tarkított koncertsorozatra.

Idén először a lubavicsi mozgalom is sátrat állított a Szigeten. Ez volt az első alkalom Magyarországon, hogy a zsidók kiléptek a legszélesebb nyilvánosság elé, és feltették színeiket a multikulturális palettára.

Mindez egy ifjúsági popfesztiválon történt, ahol zsidó fiatalok látták vendégül sátrukban az érdeklődőket, az ismerkedni és beszélgetni vágyó – zsidó és nem zsidó – kortársait.

Persze, hogy vasárnap délután az első utam a Szigeten a lubavicsi sátorhoz vezetett, mely az egyik főúton, a Tibet Megsegítése és a Reiki Ösvény Alapítvány energiaátadó sátra szomszédságában található, szemben a Hare Krisna Faluval. Nagy tehát a forgalom a környéken, nagy a ricsajszint is, szinte megállás nélkül odahallatszik a Krisnások éneklése, meg a nagyszínpad rockzenéje. Mindeközben a halk és bensőséges beszélgetések oázisa a Chabad-sátor: bekukkantok, látom, telt ház van odabent. Vagy 10-12-en kuporognak a földön, a két fehér inges fiatalember körül, párunknak már csak a hátsó sátoymílánson kívül, a fűvön maradt hely. 3-4 lány van, a többiek fiúk; látok egy arany keresztet is valakinek a nyakában; van egy kopaszra nyírt fejű, meg két punk-frizurás fiatalalemler is. A meghirdetett előadásnak rég vége lehet már, a beszélgetés-témák elég lazán kapcsolódnak egymáshoz: miért is nem ehetnek disznóhúst a zsidók, hogy egyeztethető össze a lélekvándorlás a feltámadással, a test fontosabb-e, avagy a lélek... A két „vitavezető” fiú remekül bírja az ostromot: nem fogtak ki érvekéből, bölcsességből, és humorból sem. Újabb és újabb érdeklődők érkeznek, többen komoly bibliai vagy egyéb spirituális felkészültséggel (az egyik fiatalemlert később a krisnásoknál láttam viszont). Egy szakállas fiú a beszélgetés után szeretné feltekerni a tfilint.

A sátor előtt Levy, a bécsi chabados fiú segédkezik, és egy imakönyvet is kölcsönöz az asztalról. Pillanatok alatt kisebb csődület támad körülöttük, az arra sétálók megállnak megcsodálni az eseményt, csattognak a fényképezőgépek, felbukkan a Sziget Híradó kamerája is. A tfilines fiú készségesen elmagyarázza mindenkinek, hogy mit miért csinál, Levy pedig jó házigazdaként beszélget mindenkivel. Van egy társnőjük is, szintén a huszas évjáratból: hosszú ujjú fekete ruhában állja a délutáni kánikulát. Ő Long Islandon találkozott először a lubavicserekkel – meséli, és azt is, hogy most már Budapesten is egyre többen vannak. Újabb tfilintekerő érkezett, újabb forgalmi dugó a sátor előtt... Így megy ez múlt szerda óta, érdeklődőben nincs hiány, pedig nem szól becsalógató zene, nem osztanak ételt, mint a krisnásoknál...

Mire beesteledik, már harmadszor térek vissza a sátorhoz. A „háziak” mesélik, hogy már ismerik látásból a fél Lauder Iskolát, merthogy a srácok gyakran bekukkantanak. Nem gondolták volna, hogy ennyi zsidó fiatal van a szigeten. Felemelő érzés, amikor valaki itt, náluk tekeri fel életében először az imaszíjat. Amíg beszélgetünk, egy szőke lány fordul oda a kis csoportunkhoz, és megkérdezi az egyik fehér inges fiút: hol, melyik levéltárban tudná esetleg megtalálni a nagyapja zsidóságát igazoló papirokat. Készségesen eligazítjuk – kollektívan.

Remélem jövőre újra, ugyanott találkozunk. És talán akkor szól majd a haszid zene is, meg lesz sok böngész-nivaló könyv a pulton, meg eladó menórák és sabbati gyertyatartók. Mi biztosan ott leszünk.

Pécsi Katalin

Halld Izrael

(vagy amit akartok...)

Augusztus elején a budapesti járókelők (és tévénezők) érdeklődését szabadde-mokrata másságfesztiválok hangulatát idéző plakátok vonhették magukra. *Halld Izrael...* – így a hangzatos cím, és a figyelmesebb szemlélődő először nem is gondolhattott másra, mint hogy egy Izrael állam ötvenéves jubileumát kissé megkétszerezve ünnepelő rendezvényről lehet csak szó. Ám ez a plakátdolog nem volt ilyen egyszerű; szaxofonok és menórák, afrikai dobok és izraeli zászlók – az alattuk lévő szöveg pedig hasonló: nemzetközi zsidó dicséret-, zene- és táncfesztivál. Egy szó, mint száz, a rendezvényt vétek lenne kihagyni...

Augusztus 7-én pénteken a Budapest Sportsarnok mindössze félig telt meg, a színpadon egymást váltották zenészek, táncosok, szónokok. Az Új Jeruzsálem táncsoport, később a hasonló nevű együttes örvendeztette meg a közönséget közismert hangulatkeltő dalokkal (*Hava Nagila*, *Smá Jisráel*). Mint menet közben kiderült, szó sincs jubileumi ünnepségről, bár első pillantásra tényleg zsidó rendezvényre hasonlított a dolog. A szokásos kép: vidáman hórázó, kipát viselő fiatalok, boldogan visító kisgyerekek, örömtől sugárzó arcú felnőttek. Néhány percre azt hittem, a szarvasi tábor költözött új helyre gyerekestül, madrichostul.

A bájos idillt azonban néhány „oda nem illő dolog” zavarta meg. Nem csak a fiúk, a lányok közül is viseltek néha nyan kipát, és a szónokok, hogy, hogy nem, mindég a názáretinél lyukadtak ki.

Az előadások alatt a szervezők (volt belőlük bőven) marékszám osztogatták a reklámanyagot, köztük egy udvarias hangvételű kérdőívet, mely a látogató adatait, származását, felekezeti hovatartozását volt hivatva kipuhatolni. Apropó szervezők. Könnyen lehet, hogy II. János Pál pápa magyarországi látogatá-

sai óta még nem gyűlt össze ennyi biztonsági ember egy helyen. A kiadványok szerint a gyülekezet a messiás-hívő judaizmus eszméjét vallja magáénak, mely minden hitét a Megváltásba veti, és bízik benne, hogy Isten betartja ígérteit: a világ utolsó napjaiban megmenti népét, Izraelt. A mozzgalom „a Messiás, a názáreti (nazarénus) rabbi korai követőinek hitéhez való visszatérés is”. A frazeológia hasonlít a többi ilyenfajta megmozduláshoz.

Jézus helyett Jesua, a tanítások szinte kizárólag újszövetségi idézetekre alapozódnak. A komolyabban érdeklődők számára jövő év januárjától messiási zsidó bibliaiskola indul Budapesten, nappali tagozattal.

Szombaton és vasárnap már teltház volt, így a fő attrakció, **Jonathan Bernis** „rabbi” már nyugodt szívvel, sok ezer embernek nyilatkozathatott ki. Jellegzetes, amerikai hangulatú prédikációit akármelyik más térítő megirgylhetné volna. Beszélt Jézusról, holocaustról, mindenről. Szombat délben a

soa túlélőinek és családtagjaiknak szerveztek közös ebédet, de hogy mi célból, az számunkra nem vált világossá.

Ebből a borotvaélen táncoló egyvelegből mindenki azt olvashatott ki, amit csak akart. A Mátyás királyról és az okos (dörzsölt) lányról szóló mesére gondoltam: jöttem is, meg nem is... Zsidók is vagyunk meg nem is, keresztények is vagyunk, de ... mégse! Így hát kénytelen volt mindenki az intuícijára hagyatkozni. Néhány intuitívabb alkat fennen hangoztatott allelujákkal könnyítette meg a többiek dolgát. A teljes zűrzavarból lágyan kibontakozni készülő ökumenikus szellemet a *Schindler listája* című film jól ismert zenéje csitította el, valószínűleg örökre.

A fesztivál végén tudakozódásunkra kitarultak az ajtók, és nemsokára ott ültünk Jonathan Bernis „messiási rabbi” előtt.

Korrekt, jól felkészült embert ismertünk meg benne, aki készséggel, örömmel válaszolt minden kérdésünkre.

Szombat: Előljáróban szóljon néhány szót a közösségükről

J.B.: Szervezetünk eredetileg egy amerikai zsidó szervezetként indult, New York-i központtal. Mára már Oroszországban és Ukrajnában is vannak központjaink. A kezdő lökést az a felismerés adta, hogy manapság egyre több zsidó fogadja el Jézust messiásnak, de eddig ez a gondolat nem öltött még szervezeti formát. Meglepő

volt, hogy az évek során hány

ember csatlakozott hozzánk.

Sz.: Hány tagja van a szervezetüknek?

J.B.: Ez nehéz kérdés. Az Egyesült Államokban már több tízezer ember fogadta el Jézust, a volt Szovjetunió tagországairól már nem is beszélve. Ukrajnában egész futballstadionokat töltöttek meg az érdeklődők. Mindent összevetve, azt hiszem, körülbelül százezer emberről beszélhetünk.

Sz.: Csak a zsidó embereket szeretnék megtéríteni, vagy más felekezetűek is szóba jöhetnek?

J.B.: Az Újszövetség azt tanítja, hogy először a zsidókat kell megközelíteni, és csak aztán a többieket. Itt elsősor-

ban azokról az emberekről beszélnek, akiknek nincs zsidó tudatuk, esetleg semmiben sem hisznek. Javarészt ezekből a kereső emberekből kerülnek ki a tagjaink. Tehát mindenkihez szólnunk, de leginkább a zsidókhoz. A mi üzenetünk egy régi és egy új üzenet egyben. Az új üzenet lényege, hogy minden embernek lehetősége van találkozni Izzel Istenével, és mi ehhez biztosítjuk – mondhatni – a keretet. Segítséget nyújtunk a még mindig keresőknek, hogy felépíthessék a hitüket.

Sz.: Mennyi időt töltenek Magyarországon?

J.B.: A munkát és a csoportok szervezését már évekkel ezelőtt megkezdtük, de a komoly tevékenység kezdetét ez a fesztivál jelenti. Legalább fél évig szeretnénk aktívan tevékenykedni Magyarországon, a többit pedig majd meglátjuk.

Sz.: A munkájuk milyen reakciót szolgáltattak kiváltani a hagyományörző zsidók körében?

J.B.: Vegyeset! Leginkább negatív a hozzáállásuk, amit teljes egészében meg tudok érteni, lévén jómagam is zsidó vagyok. Az ő helyükben és is ugyanígy tennék. A leghevesebb ellenállást a

zsidó vezetők közül váltjuk ki, és nem tartom elképzelhetetlennek, hogy anyagi okok állnak az érzelmeik hátterében. Szeretném itt hangsúlyozni, hogy ebben a kérdésben nem mi vagyunk a fontosak vagy a szervezetünk, hanem az elv.

Sz.: Van valamilyen kapcsolatuk a Magyarországon működő Hit Gyülekezetével?

J.B.: Nincs. Már hallottam róluk és ismerem a munkájukat, de eddig még nem vettük föl velük a kapcsolatot.

Sz.: A magyarországi kampányuk minden bizonnyal rengeteg pénzt emésztett fel. Szponzorálja-e Önöket valaki, vagy önerőből fedezték a költségeket?

J.B.: Való igaz, hogy sokba került a reklám, de ez a világon mindenhol így van. Szervezetünk tagjai között több jómódú üzletember akad, aki biztosítja számunkra az anyagiakat, de mindenhol érkezett segítség a munkához, például Finnországból is. Ami a másik kérdését illeti, csak a szervezet tagjai szponzorálnak minket. Számukra ez megéri, az a legfontosabb, hogy minél több emberhez jusson el az üzenetünk. Egyébként ebből a pénzből nem csak

saját magunkat támogatjuk, hanem magyarországi kórházakat és más intézményeket is.

Sz.: A Biblián kívül kötődnek-e más szálakkal a zsidó valláshoz?

J.B.: Elismerjük, hogy a többi könyvben, például a talmudban vannak komoly igazságok, de mint egész, nem fogadjuk el őket. Azt hiszem, más lényeges kapcsolat nincs.

Sz.: Tartják-e a kaszrutot?

J.B.: Jómagam nem vagyok kóser, de sok tagunk kóser háztartást vezet.

Sz.: Végül milyen benyomásokat szerzett Magyarországon?

J.B.: Az ország gyönyörű, nagyszerűen érezzük magunkat, de őszintén megmondom, hogy sokkal nagyobb érdeklődésre számítottunk. Budapestet valahogy úgy képzeltük, mint a holocaust után megmaradt zsidóság európai fellegvárát. Remélem, a továbbiakban sokkal nagyobb lesz a népszerűségünk és a taglétszámunk is.

**Modor Melinda
Rózsa György**

A „Messiáshívő zsidók” nemzetközi tevékenységéről lásd cikkünket a 20. oldalon

RAJ TAMÁS

Messiás-hitünkről

*Nem kívánok vitába
bocsátkozni a Jézus-hívő
zsidókkal, sem a nem
zsidókkal. Szükségesnek
vélem azonban – hitem
és tanulmányaim alapján –
megfogalmazni, mit is tart
a zsidó hagyomány az általa
világszerte elterjesztett
oly fontos gondolatról,
a megváltásról,
a Messiás eljövételéről.*

„Várják, mint zsidók a Messiást” – a jól ismert magyar szólásmondás is jelzi, mennyire hozzátartozik a hagyományos zsidó eszmevilághoz a messiásvárás gondolata. A zsidó vallás és néphit egyik fontos kulcsszava a héber *masiachból* ered, ennek görög tükröfordítása a *krisztus* szó. Eredeti jelentése felkent értelemmel bír: az ókori Izraelben ugyanis a királyt és a főpapot nem koronázták, hanem haját és szakállát illatos olajjal kenték fel. A messiás eredetileg Izrael jogos (törvényesen felkent) királyát jelentette, aki Dávid házából származik.

Időszámításunk kezdete táján felfokozódott a messiásvárás a zsidóság körében, mivel a római elnyomás és az azt kiszolgáló, idegen származású Heródes uralma alatt egyre fogyott a remény a reális megszabadulásra. A régi prófétai jóslatok, elsősorban Jesája

(Ézsaiás) jóvendőlései a mindennapok részévé lettek. Az esszéusok azért vontak ki a Holt-tenger közelében levő puszta, hogy ott megvalósítsák saját társadalmukat, s hogy ott várják a messiás mielőbbi eljövételét, mert azt olvasták a Bibliában (Jesája 40. fejezetében): „egy szó kiált, a pusztában egyengessétek az Örökkévaló útját”. (Egyébként ezt fordította félre később Hieronymus a latin Vulgata készítésekor, s lett belőle „pusztába kiáltó szó”.) S ez magyarázza a Jézus történetében szereplő, utólag azonban átértelmezett eseményt.

A zsidóság messiáshite azonban mindmáig megőrizte a *Szentírás* eredeti, „az idők végén”, ám itt, a való világban bekövetkező megváltás-gondolatát: Isten egybegyűjti Izrael szétszórtait a világ négy tájáról, elviszi őket az ősi földre, és újra felépül a jeruzsálemi Szentély. Megszűnik az emberi gyűlölködés („összetörik kardjaikat kapákká, dárdákat vincellér késekké, nem emel nép nép ellen kardot, és nem tanulnak többé háborút”), s „megtelik a föld az Örökkévaló ismeretével, ahogyan a tengert a víz ellepi”. Nem véletlen, (Folytatás a 32. oldalon)

NEM A VIZES TORNATEREM FOGADJA AZ OLVASÓKAT...

Folyik a Zsidó Egyetem könyvtárának átépítése

Júniusban beszámoltunk az öröndetes tényről: a düsseldorfi Hermann-Nierman Alapítvány egymillió márkát ad a Zsidó Egyetem könyvtárának építészeti felújítására. A cikkből az is kiderült, hogy munkatársai helytelenítik a könyvtár áthelyezését az épület más részébe, mert az tervezési és kivitelezési többletköltséggel jár, ráadásul az eredetileg kijelölt olvasóterem alkalmatlan e funkcióra. Új információink az alábbiakban olvashatók.

A könyvtárosok 1997 novemberében a hitközség műszaki osztályára és 1998 februárjában **Zoltai Gusztáv** ügyvezető igazgatóhoz írt kifogásaira nem reagáltak június 2-ig. Akkor megjelent náluk **Köves Ágnes**, a műszaki osztály és **Orbán Ferenc**, az oktatási osztály vezetője **Diener Róbert** építési vállalkozó társaságában, hogy közöljék: a könyvek csomagolása rendkívül sürgőssé vált, ezért a vállalkozó emberei munkához látnak, ellenben felügyeletük a könyvtár munkatársaira vár díjazás ellenében – mert az nem kötelességük, hanem üzlet...

Válaszként a látogatók megtudták, hogy a könyvtár nem bízható egy építési vállalat hórukkembereire, csak szakemberekre.

Miután a rekonstrukcióval kapcsolatban a többi lényeges kérdés a könyvtár régi dolgozói nélkül már eldőlt, először június 8-án ültek össze az érintettek és az illetékesek, a többi között **dr. Schöner Alfréd** rektor, **dr. Borsányi Ferenc**, a könyvtár leendő igazgatója, Zoltai Gusztáv, **Deli Zsolt**, az építkezést bonyolító Kreatív 2000 képviselője, **dr. Remete László**, a könyvtár eddigi vezetője és két munkatárs: **Lukács Ilona** és **Lózszy Tamás**.

A megbeszélésen szópárbaj folyt, felmerült a Szombat informálásának „bűne” is. Zoltai ügyvezető a könyvtárosok cáfolata ellenére állította, hogy a tervezés velük egyeztetve történt, majd váratlanul bejelentette, hogy a tervet igazságügyi szakértővel fogja felülvizsgáltatni. Erre ugyan nem került sor, de Borsányi Ferenc is bejelentette, hogy szűkségesnek tartja a tervet külső szakemberrel véleményeztetni. Ez megtörtént, s utólag némileg módosítottak a termék kiképzésén. Az értekezleten az új igazgató (augusztus 15-én történt meg a kinevezése) megerősítette, hogy a könyveket csak specialisták mozgathatják meg.

*

Augusztus közepe. Az épület főbejárata belülről eltorlaszolva, a lépcsőháztól már évek óta vaskerítéssel elválasztott előcsarnokban biztonságban a Filosz Bt. által bedobozolt könyvhegy. Lózszy Tamás, a könyvtár új helyettes vezetője mézporos ruhában nyitja-zárja az ajtókat, mutatja a hol megbontott mennyezetű, hol vésett falú termekben, hogy mi hol lesz.

125 millió forintból a megújulás természetesen nagyszerű. A könyvvállomány megfelelő, biztonságos környezetbe kerül. Még az is remélhető, hogy pályázatokból és más pénzekből elkezdődhet az évtizedek óta megbontatlan hagyatékok feldolgozása, katalógizálása, az állományrevízió, a könyvrestaurálás folytatódhat.

V.E.

Az első MAZSÖK-döntés

Ez év júniusában első ízben hozott döntést a szétesztandó támogatásokról a zsidó civil kezdeményezéseket támogatni hivatott *Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány*. Az első körben 721 millió forintnyi benyújtott igényről kellett dönteniük, melyek támogatására 40 millió forint állt rendelkezésre.

A lapunkhoz eljuttatott tájékoztatás szerint a döntés a zsidó közösségben megszokott, családi, informális légkörben született. A MAZSÖK kuratórium által kijelölt négyfős bizottság (**Feldmájer Péter**, **Engländer Tibor**, **Kardi Judit**, **Szeszlér Tibor**) ezután Feldmájer Péter előterjesztése alapján hozta meg a maga, kuratórium elé terjesztendő, javaslatait – csupán néhány ponton módosítva a Mazihsz elnökének elképzeléseit (a döntéskor Szeszlér Tibor nem volt jelen). A kuratórium négy határozatképtelen ülés után ötödszörré kellő létszámban sikeresen összegyűlt, és ekkor láthatta első ízben a bizottsági javaslatokat – amelyekről mindjárt szavaznia is kellett. Az eljárást többen élesen bírálták mondván, hogy a csaknem háromszáz tételből álló jegyzéket lehetetlen lelkiismeretesen elbírálni, ha ilyen sebtében hozott döntésre kényszerülnek. A bizottság szemére hányták, hogy a javaslatokat nem küldték ki a kuratórium tagjainak, lehetetlenné téve ezáltal az érdemi döntést. A vita más, érdemi részletekre nem is terjedt ki, végül a bizottsági javaslatokat 8:6 „csomagban” arányban megszavazták.

Szeptember 16-án ül össze másodízben a kuratórium, hogy további támogatások odaitéléséről döntsön. A második döntést előkészítő bizottsági ülésen Engländer Tibor élesen bírálta a Szombatot, amely – úgymond – a hitközség rossz hírért kelti ország-világ előtt. Szeszlér Tibor a sajtószabadság nevében visszautasította a bírálatot. A második döntés előkészítését egyébként már a komolyabb hozzáállás jellemezte: a bizottsági javaslatokat előre kiküldték a kuratóriumi tagoknak.

A kuratórium által támogatott pályázatok listáját – a teljesség végett – októberi számunkban közöljük.

*

Sebes Gábor, a MAZSÖK ügyvezető igazgatója ez év októberében a Fidesz színeiben indul a XXII. kerület polgármesteri székéért.

KARÁDI GÁBOR ELSŐ FOKON PERT VESZTETT

Hamis számlák a hitközségen III.

A Pesti Központi Kerületi Bíróság a **dr. Derbák Attila** ügyvéd által képviselt **Karádi Gábor** (1061 Budapest, Liszt Ferenc tér 10.) alatti lakos felperesnek, a **dr. Steiner András** ügyvéd által képviselt **Szombat** szerkesztősége alperes ellen sajtó-helyreigazítás iránt indított perében meghozta a következő ítéletet: a bíróság a felperes keresetét elutasítja. A bíróság kötelezi a felperest, hogy tizenöt napon belül fizessen meg az alperesi képviselőnek 7500 forint perköltséget.

Részletek az indoklásból:

Az alperes által szerkesztett **Szombat** című folyóirat 1998. áprilisi számának 2. és 32. oldalán, a „Lapzárta után” rovatban **Várai Emil** tollából cikk jelent meg „Hamis számlák a hitközségen” címmel. Ebben a szerző idéz egy névtelen levélből, amely azt állítja, hogy „nem megy minden rendben a hitközségnél, lopnak, és csalnak, és semmi sem szent nekik”. A levél azt állítja, hogy a hozzá mellékelte őt számlát a felperes hamis névre állította ki, és az összegeket maga vette fel, s az ügy az áfa-visszaigénylésnél robbant ki. A cikk ezt követően, a a probléma megjelölése után, igyekezett megszólaltatni az érintetteket. A cikkben interjúalanyként szerepelt **Garami László**, a Chevra Kadisa igazgatója, **Zoltai Gusztáv**, a BZSH ügyvezető igazgatója, **dr. Hajabács Júlia** gazdasági vezető. Az általuk elmondottakból az derült ki, hogy az ügy

kivizsgálás alatt áll. A szerző munkatársa, **Gadó János** telefonon beszélt a felperessel, válaszait a cikk közölte. Ennek során a felperes határozottan cáfolta, hogy ő állította volna ki a vitatott számlákat, és előadta, hogy az elszámolás módjáról nincs tudomása, miként arról sem tud, hogy az ügyben rendőrségi vizsgálat indult volna. A cikk azzal zárult, hogy a szerző Pécssett eredménytelenül kereste **Nagy Sándor** temető-karbantartó vállalkozót, akinek nevére a számlák szólnak. A cikk utolsó mondata az volt, hogy érdeklődéssel várják a vizsgálat végét, vagyis azt, hogy kiderüljön, ki és mennyi munkát végzett a temetőben, és kihez került a pénz.

A felperes kifogásolta a cikk azon közléseit, hogy ő az elvégzett temető-karbantartási munkák kapcsán hamis számlákat állított volna ki, és közben a pénzt maga vette fel a bankban. Előadta, hogy ő csupán az elvégzett munkát igazolta, és technikai segítséget nyújtott a vállalkozó megbízottjának, elkísérte őt a bankba, ahol ő vette fel a pénzt és adta át azonnal a megbízottnak.

Az alperes szerint minden érdekelt megszólaltatásával igyekeztek körbejárni ezt az ügyet, amelynek során többszörösen helyt adtak a felperes, illetve jogi képviselője álláspontjának kifejtésére. A cikk szerzője tanúként előadta, hogy számukra az alapvető kérdés a pénz sorsának tisztázása volt, ők oknyomozást végeztek.

A bíróság itt alapvetően helyt adott az alperesi álláspontnak. Már az első cikk, de a két cikk együttesen is egy jelenséget, vagy problémakört jár körbe, valamennyi érdekelt megszólaltatásával, rámutatva az esetleges hiányosságokra (vállalkozó személyének nem kellő ellenőrzése, készpénzes kifizetés). A felperes mindkét cikkben megszólalt, sőt a helyreigazítási kérelem közlésével a második cikkben jogi álláspontját is kifejtette. A bíróság szerint a jelen esetben tehát az alperes eleget tett a sajtótörvényben rögzített kötelezettségeinek.

*

Népszabadság, 1998. július 10.: *Vizsgálat. Feljelentés alapján rendőrségi vizsgálat folyik azon számlák hitelességének tisztázására, amelyek alapján a Budapesti Zsidó Hitközség (BZSH) 12 millió forintot fizetett ki temetői munkálatok ellenértékéért egy vállalkozónak. A vizsgálatot a X. kerületi rendőrkapitányság gazdaságvédelmi osztálya folytatja.*

*

A 12 millió forintos összegre és az APEH-nek be nem fizetett, de visszaigényelt két és fél millióra tekintettel a X. kerületi rendőrkapitányságról a Budapesti Rendőr-főkapitányság vizsgálati osztályára került az ügy. **Dr. Bajnai Gyula** ezredes lapzártánkör, 1998. augusztus 24-én azt az információt adta, hogy a vizsgálat tart, keresik Nagy Sándort.

Tévéinterjú a hamis számlákról

Miután az **MTI** és a **Népszabadság** hírt adott a rendőri vizsgálatról, és a **Szombaton** kívül más lapok is írtak a temető „fantomiparosáról”, a **Nap Tv-ben** **Havas Henrik** kérdezte **dr. Korn Józsefet**, a Budapesti Zsidó Hitközség elnökét az ügyről. Az alábbiakban részleteket közlünk a beszélgetésből:

– **Ha egy ilyen tízmillió munkáról van szó, akkor ellenőrzik a vállalkozót. Ez megtörtént?**

– Természetesen!

– **Hogy lehet, hogy a pályázaton az a Nagy Sándor nyert, aki nem is létezik?**

– Erre nem tudok válaszolni, mert előtte sem ismertem... A helyi vezető az elvégzett munka után a számlával elment a hitközség pénztárába a Síp utcába.

– **Karádi úr vette fel a pénzt?**

– Természetesen!

– **Létezik Nagy Sándor?**

– Vagy létezik, vagy csal. Mielőtt elkezdte a munkáját, az

adóbejelentkezős lapját bekértük a szerződés megkötése előtt... A számvizsgáló bizottságot megkértük, hogy vizsgálja ki az ügyet. Az mindent rendben talált...

*

Megjegyzések az elhangzottakhoz: A helyi vezető (Karádi Gábor) nem a hitközség pénztárában vette fel a pénzt, hanem egy bankban, állítása szerint a temetői vállalkozó munkatársával, akinek kilétét nem volt hajlandó felfedni. Nagy Sándorral sohasem kötöttek szerződést. Ami pedig a számvizsgáló bizottság ellenőrzését illeti, erről **dr. Pollák Jenő**, a bizottság tagja a következőket tudatta lapunkkal: A számvizsgáló bizottság tájékoztatást hallgatott meg a temetői munkákkal kapcsolatban. Ennek során Hajabács Júlia gazdasági főtanácsadó úgy informálta a bizottságot, hogy külső számviteli szakértő bevonásával folytattak vizsgálatot, és minden felmerült gyanú alól tisztázták az érintetteket. A szakértő nevét nem mondták meg, a számvizsgáló bizottság nem találkozott vele. A bizottság, amelynek önálló kezdeményezésre is lehetősége van, ellenvetés nélkül elfogadta a tájékoztatást.

„SZARVAS SZEBB, MINT VOLT...”

Zsinagógát, kultúrközpontot avatott fel Ronald S. Lauder

– Amikor Európában utazom, gyakran találkozom olyan gyerekekkel, akik megjárták Szarvast. Legutóbb távolabb, Üzbegisztánban mesélte el nekem három fiatal az itteni élményeit. Fogalmam sincs, hogy miként kerültek annak idején ide, de ugyanolyan pólóban üdvözöltek, mint amilyen most rajtuk is van...

Így kezdte beszédét **Ronald S. Lauder** a tábor lakóihoz fordulva, miután köszöntötte a vendégsereget 1998. július 19-én, és megállapította, hogy Szarvas szebb, mint volt. A megjelentek között volt **Schweitzer József** országos főrabbi, **Joel Alon** Izrael Állam és **Peter Tufo**, az USA budapesti nagykövete, **Art Sandler**, a Joint kelet-európai részlegének elnöke, **Bán György**, a Ronald S. Lauder Alapítvány Magyarország elnöke, **Israel Sela**, a Joint magyarországi irodájának igazgatója és **dr. Ralph Goldman**, a Joint tiszteletbeli alelnöke, akinek méltatásával folytatta avatóbeszédét Ronald S. Lauder:

– Ez a tábor sohasem jött volna létre dr. Ralph Goldman nélkül. Ő, mentorom és ihletőm tíz évvel ezelőtt kezdeményezte egy tábor teremtését. Mások, velem szemben, igyekeztek lebeszélni, mondván, hogy a szülők egy zsidó táborba nem küldik el gyerekeiket ezen a tájon. Ő azonban bátorított, és állhatatosan hitt abban, hogy ezeknek a gyerekeknek zsidó azonosságtudatot adhatunk, és jól érzik majd magukat egy ilyen közösségben. Megkérdeztem Goldmant, hogy milyen nyelven beszélnek majd egymással? Azt válaszolta, hogy bízzuk csak rájuk, a héber dalok és a zsidó táncok majd összehozzák őket, ez lesz a közös nyelv. Ma, amikor itt kezet ráztam közületek sokkal, nem tudtam, hogy kinek Magyarország a szülőföldje, ki jött Jugoszláviából, Németországból, Csehországból. Ez Goldman úrral közös álomunk megvalósulása, a Jointtal való együttműködés gyümölcse.

(Az új épülettömb elkészülése 57 millió forintba került, s ennek költségét – mint az eddig itt megvalósult összes beruházását – Lauder úr viselte. A tábor üzemeltetésének rezsijét azonban a Joint állja, biztosítja a zavartalan működés anyagi, személyi feltételeit, ellenőrzi adminisztrációját.)

Ismét az avatóbeszédből idézünk:

– 1992-ben a tábor már felvirágozott, amikor bekövetkezett a tragédia: Buenos

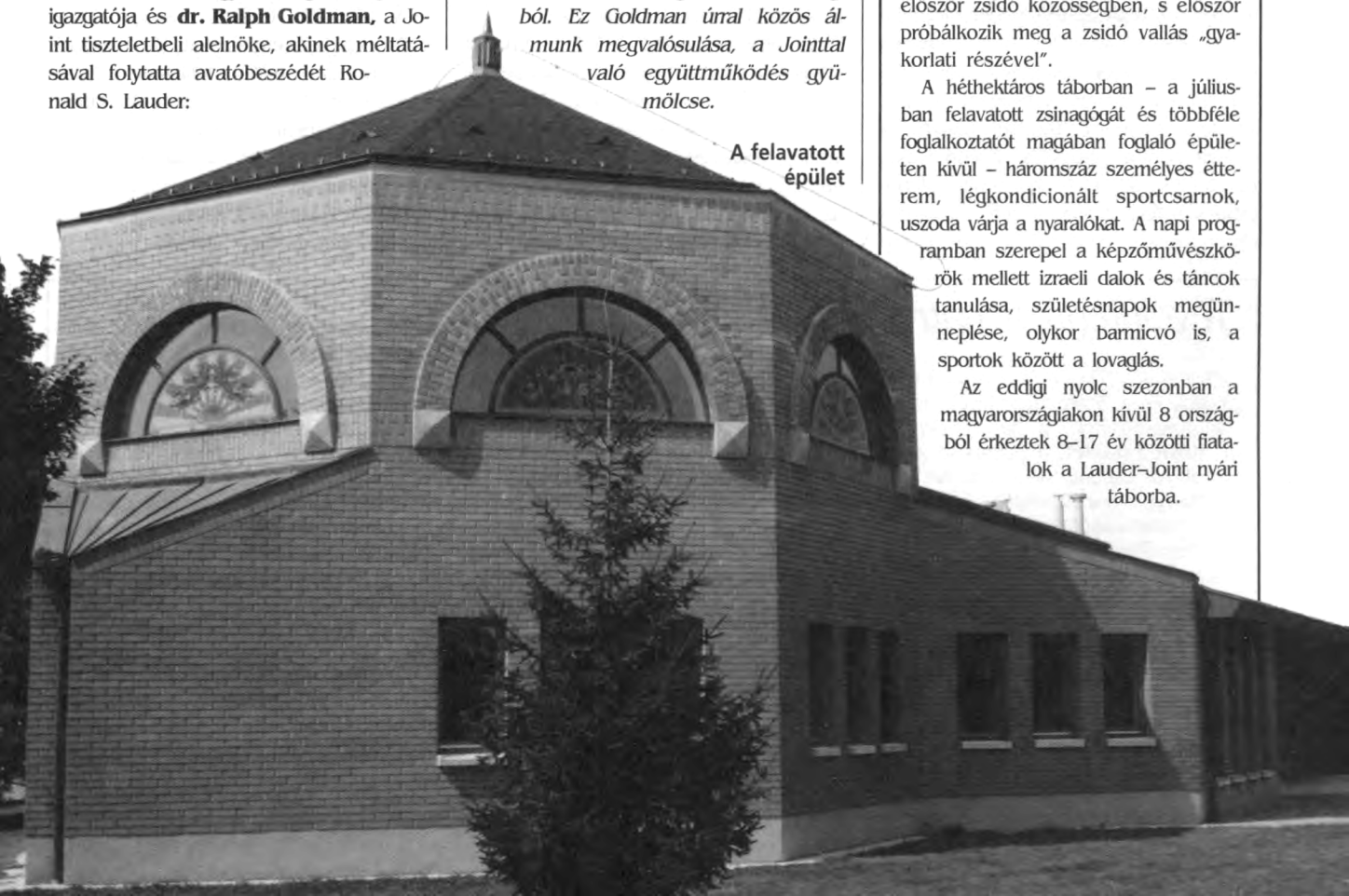
Számok, tények a táborról

1990 óta 17 ezer fiatal töltött két hetet Szarvason. Felmérések nincsenek, de a táborvezetők tapasztalatai szerint a gyerekek többsége itt volt először zsidó közösségben, s először próbálkozik meg a zsidó vallás „gyakorlati részével”.

A héthetős táborban – a júliusban felavatott zsinagógát és többféle foglalkoztatót magában foglaló épületen kívül – háromszáz személyes étterem, légkondicionált sportcsarnok, uszoda várja a nyaralókat. A napi programban szerepel a képzőművészkörök mellett izraeli dalok és táncok tanulása, születésnapok megünneplése, olykor barmicvá is, a sportok között a lovaglás.

Az eddigi nyolc szezonban a magyarországiakon kívül 8 országból érkeztek 8–17 év közötti fiatalok a Lauder-Joint nyári táborba.

A felavatott épület

Ronald S. Lauder a gyerekek között

Fotó: Cernov Mircea és Müller László

Airesben terroristák bombája megsemmisítette Izrael Állam argentinai követségét. Az izraeli konzul, **David ben Rafael**, Ralph Goldman fia, az áldozatok között volt. Így annak az apának, aki olyan sokat tett a zsidó gyerekek neveléséért, jövő-jéért, elpusztította fiát az antiszemita gyű-

lölet. Ez a merénylet arra figyelmeztet, hogy az antiszemitizmus még mindig reális veszély, még mindig szedi áldozatait.

A szónok ezután Goldman úrhoz szólt:

– Az én tisztem, hogy felavassam a fiad emlékére emelt és az ő nevét vise-

lő kulturális központot, amely megtöltődik imával, tanulással és nemes időtöltéssel. Ez a központ több, mint egy épület: gyökere lehet annak a jövőnek, amelyet az itt megforduló ifjak teremtenek meg. Lehetőségük lesz azt a példát követni, amelyen fiad járt. Egy épület sohasem pótolhat egy elveszett gyermeket, de biztosíthatja, hogy neve sose felejtődjön el. Dávidra egy olyan hagyomány folytatójaként emlékeznek majd, amelyet apja kezdett el. S e hagyományt nemzedékek folytatják, követik, olyanok is, akik itt, Dávid házában tanulták meg, hogy mit jelent zsidónak lenni. Dávid gyermekei, Noah és Jonathan, özvegye és testvére, feleségem és a magam nevében megköszönöm, hogy ezt a csodálatos épületet Dávid Házának, Bet Davidnak nevezték el. Dávid sírjára Mikha próféta szavait véstük: „Tégy igazságot, és menj szerényen Isteneddel...”

Ronald S. Lauder üdvözlí a táborozókat és a látogatásukra érkezett szülőket

Lemondatták az elnökséget

Beszámoló a Magyar Zsidó Kulturális Egyesület június 14-i közgyűléséről

A közgyűlést (melyről nyári szünetünk miatt csak most tudunk beszámolni) korántsem a formalitások jellemezték. Az eseményre szinte teljes mértékben rányomta bélyegét a fél esztendővel korábban leváltott **Simonyi Péter** ügyvezető elnök távozása, amely élesen megosztotta az akkori elnökséget és a tagságot is. Így történhetett, hogy a Simonyi menesztésével egyidejűleg lemondott elnökségi tagok egy része visszatért, és a közgyűlésen jól megszervezett csapat segítségével próbálták meg az elnökséget leváltani – akik közül a közgyűlésen összesen négyen voltak jelen. Az egyesület 76 tagja vett részt az eseményen, akik közül számosan a helyszínen fizették be a szavazásra jogosító tagsági díjat.

Az elégedetlenek tábora nem késlekedett sokat, és a közgyűlés megnyitása

után azonnal a levezető elnök megválasztására tett javaslatot, a közülük való **Hámori István** személyében. **Korányi László** elnök az alapszabályra hivatkozva közölte, hogy ez a tisztség őt illeti meg. „Ez az alapszabály már nem érvényes, mert a tavalyi közgyűlés újat fogadott el” – vetette ellen **Garai Péter**, az egyik lemondott elnökségi tag. Korányi László elismerte az ellenérv jogosságát, amivel azt a sajnálatos tényt szegelte szembe, hogy a tavalyi közgyűlésről készült jegyzőkönyv elveszett, így az akkor elfogadott alapszabály nincs érvényben, mert nincs róla hiteles példány.

„Ki ezért a felelős? Nem az elnökség?” – vetette fel a kérdést az ellentábor.

„A távozott ügyvezető igazgató a felelős – adta meg a választ az elnök – aki elveszítette a közgyűlésről készült magánfelvételt.”

„És ezt miért csak most tudjuk meg?” – zúgtak a lázadók, amihez Garai Péter hozzátette: az ő alapszabály-módosítási javaslata is eltűnt, amit az elmúlt közgyűlésen elhangzott javaslatok alapján állított össze.

Az eképp kellően fölpaprikázott ellentábor ekkor – föltehetőleg nem pillanatnyi fölindulásában – elsőként tárgyalandó napirendi pontként az elnökség visszahívását javasolta, és azt – számbeli fölényével élve – el is érte: a közgyűlés nekilátott az ügy tárgyalásának. A számukra lényeges pontra sort kerítve Garai Péter nyilatkozatot olvasott föl, melyben a jelenlegi elnökség szemére hányta, hogy hozzá nem értőek, antidemokratikusak, működésük alatt a szombat esték kivételével minden program megszűnt.

Gergely István elnökségi tag az indulatos manifesztumra nem kevésbé indulatos hangon válaszolt, előhozván a „csontvázat a szekrényből”: a mostani hangoskodók azok az elnökségi tagok, akik Simonyi Péter ügyvezető elnök eltávolítása után tiltakozásul mondtak le, holott az ügyvezető súlyosan etikátlannal viselkedett.

Gergely István igen súlyos vádakkal, köztük egyesületi pénzek ellopásával illette a menesztett ügyvezető igazgatót, amire az ellentábor felháborodott zúgása volt a válasz. Gergely István megerősítette: szavait a bíróság előtt is hajlan-

A Mazsike által kiküldött kérdőívek feldolgozása

Az 1996 nyarán és őszén kiküldött kérdőívek feldolgozása közel másfél évig nem történt meg. Ezért az eredményeket csak most tudjuk először nyilvánosságra hozni. A legfontosabb válaszokat grafikonon is ábrázoltuk. A grafikonok adatait külön nem elemezzük, csak az egyéb kérdések adatainak leglényegesebb eredményeit ismertetjük.

1. Alapstatisztikák

A kérdőívet 113 válaszoló küldte vissza, egy-egy kérdésre átlagosan 80–90 válasz érkezett. A korátlag kb. 56 év, a legtöbben a 44–54 és a 64–74 éves korosztályban vannak. A férfiak és nők száma kb. egyforma volt. A válaszolók kb. 70 százalékának egyetemi vagy főiskolai végzettsége van.

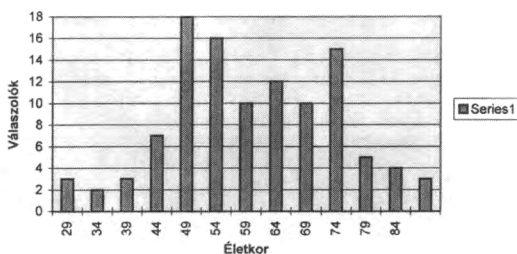
A Mazsikén kívül a tagok 18 százaléka tagja a hitközségnek, 5 százaléka tagja a B'nai B'rithnek, 3 százaléka a cionista szövetségnek.

2. A Mazsikére vonatkozó adatok

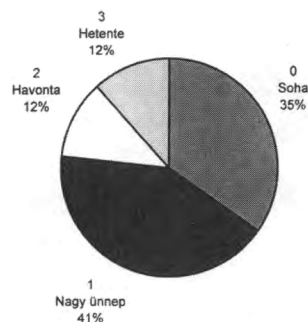
A programokat nem látogatók legfontosabb indokai: időhiány, távolság, helyszín.

A Mazsike feladatai közül (erre a kérdésre csak kb. 70 százalék válaszolt) a legtöbben (30 százalék) mind a három vá-

MAZSIKE válaszolók koreloszlás

Templomba járás

dó vállalni. A jelenlévő többi elnökségi tag is beszállt a vitába, erősen bírálván a távozott ügyvezető munkásságát: elismerték szervezői érdemeit, de súlyosan kárhoztatták teljes képtelenségét az együttműködésre, az ellenőrizhető munkára, melynek következtében az elnökség Simonyi távozása után üres kasszát és áttekinthetetlen elszámolásokat örökölt. Elnökségi üléseket hoztak föl példának, melynek nagyobbik része elmondásuk szerint azzal telt, hogy az ügyvezető gondjaira bízott ügymenetet próbálták áttekinteni és kibogozni.

Az ellentábor, aki ezt a kérdést egyáltalán nem kívánta a középpontba állítani, ekkor visszatért a számára fontos tisztújításra. Egyikük spontán módon szavazócédulákat húzott elő a zsebéből és javasolta nyomban megejteni a szavazást az elnökség visszahívásáról. Ezt a súlyos bizalmatlanságot kifejező lépést elkerülendő, javasolta egy hozzászóló, hogy az elnökség maga adja vissza mandátumát a közgyűlésnek és az esedékes tisztújításig ügyvezetői minőségben működjön tovább. Ezt a javaslatot a közgyűlés 34-31 arányban elvetette. „*Akkor most szavazzunk az elnökség visszahívásáról!*” – hangzott el a radikális javaslat. Korányi László igyekezett csillapítani a kedélyeket, mondván: az önkéntes lemondásról szóló, előbb elhangzott javaslatot az elnökség

magáévá tette, így nincs értelme a visszahívásról szavazni. Zúgás, hangzavar következett, az ellentábor frusztráltsága hangzott fel, amiért nem tudott a tervezett módon elégtételt venni.

Az elnökséget pártolóknál jobban szervezett és népesebb ellenzék ekkor a kulcsfontosságúnak tekintett jelölőbizottság megválasztását indítványozta. Hosszú ügyrendi viták és alkudozások közepette választották meg a négyfős jelölőbizottságot, majd megszavazták, hogy szeptember 30-ig összehívják a tisztújító közgyűlést.

Az adminisztratív kérdéseket eképp lerendezvén rövid szünetet tartott a közgyűlés, melynek során a jelenlévők mintegy fele eltávozott, tanusítván ezáltal, hogy a vezetőség összetételét tartja kulcskérdésnek és semmi mást.

Szünet után az elnök megtartotta beszámolóját, mely a közgyűlés eredeti napirendjén szerepelt. Ismertette az egyesület tagságáról végzett felmérés eredményét (lásd alább), méltatta a Szombat-ot, mint az egyesület egyik legsikeresebb „termékét”, és a Mázsike részvételét a Magyarországi Zsidó Örökség Közalapítvány munkájában. Emlékeztetett, hogy a szélsőjobb előretörésével az egyesület közéleti feladatai is megnőnek. Az egyesület tulajdonképeni tevékenységéről, a kulturális programok szervezéséről szólva elismerte a bírálat jogosságát, és közölte, hogy a

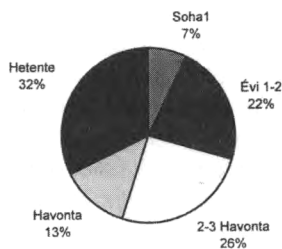
Szombat esti összejöveteleken túl más programokat is újra akarnak indítani. A programok látogatottságának csökkenése nem egyértelműen negatív jelenség – mutatott rá – megnőtt a konkurencia, működik a Bálint-ház, az érdeklődők számos színvonalas zsidó program közül választhatnak. Latolgatva, hogy tulajdonképpen miben is különbözik az Egyesület a szintén kulturális feladatokat ellátó Bálint-háztól, a közösségi jelleg erősítésében találta meg a választ, és azt a javaslatot tette, hogy hozzanak létre egy közösségi adatbázist, amelyből a tagok – szükség esetén – megbízható orvost, ügyvédet, szertől stb. választhatnak.

Ezután **Rajki András** elnökségi tag és **Hajós né, dr. Vértés Antónia**, a számvizsgáló bizottság vezetője a gazdasági helyzetet ismertették, ecsetelvén, milyen súlyos helyzetben vették át a tényleges vezetést 1997-ben.

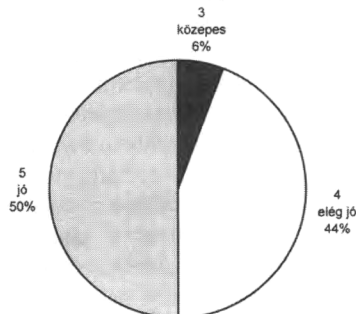
A „lázadók” még a helyszínen maradt képviselői a beszámolókkal szemben komolyabb kifogást nem emeltek. Ezután a tagok javaslatai hangzottak el: létre kéne hozni írók és művészek körét; mik az esélyei egy zsidó színház létrehozásának?; pályázatot kellene hirdetni középiskolások számára, hogy gyűjtsék össze szüleik-nagyszüleik holocausttal kapcsolatos emlékeit, amíg nem késő.

g. j.

Látogatási gyakoriság

Vélemény a programokról

laszlehetőséget (a magyar zsidóság általános érdekvédelme, a nem felekezeti zsidóság érdekeinek politikai képviselete és a kulturális programok szervezése) megjelölték; 23 százalék csak a kulturális programok szervezését adta meg; 22 százalék pedig csak az érdekvédelmi feladatokat jelölte meg.

Megállapítható tehát, hogy az érdekvédelmi feladatokat a tagság többsége igen fontosnak tartja, és lényegében ugyanolyan súlyúnak gondolja, mint a kulturális feladatokat.

3. A Mázsike publikációinak olvasottsága

A Hírlevelet a kérdésre válaszolók 90 százaléka olvassa rendszeresen, 10 százalék nem, vagy csak ritkán. A Hírlevelet többnyire jónak tartják, néhányan több zsidó tárgyú ismeretterjesztést, vallásmagyarázatot szeretnének olvasni, s néhányan többet a zsidó eseményekről általában.

A Szombatot a kérdésre válaszolók 43 százaléka rendszeresen, 57 százaléka ritkán vagy soha nem olvassa. Akik nem olvassák, ennek indokaként a pénzhányt és a lap túl vallásos jellegét adták meg. (Némi ellentmondással a Hírlevélről írottakkal.)

Más zsidó újságok közül 18 százalék az Új Életet, 18 százalék a Múlt és Jövőt adta meg, 25 százalék egyebet (?).

4. Tagdíjmelés

A többség csak minimális emelést tartott jónak, különösen a nyugdíjasok nem szeretnének drasztikus tagdíjmelést.

Kipa a fejükön és Jézus az ajkukon...

– erről lehet felismerni a „Messianiasztikus Zsidók” közösséget, akik lelki támaszt és üdvözülést kínálnak, miközben a legtöbb zsidóból elutasítást és mérhetetlen dühöt váltanak ki. A Jézus-hit és a zsidó szertartások iránti hűség különös kombinációja egyre csábítóbbnak bizonyul, és egyre jobban fenyegeti a zsidó „főáramot”.

Észak-Amerika messianisztikus zsidó közössége ma még kicsi, de gyorsan növekszik, és egyre nagyobb kihívást jelent a „mainstream” zsidóság számára. Húsz évvel ezelőtt az Egyesült Államokban még csak maroknyi messianiasztikus zsidó közösséget lehetett találni – ma legalább 207 kongregáció létezik. Két tucatnál is több van belőlük hét másik országban, köztük Izraelben, Oroszországban, Hollandiában és Ausztráliában. A teljes taglétszám jóval tízezer fölött van. (A pontos szám nem ismeretes, csupán becslésekre alapozhatjuk, mivel egyelőre még nem készültek átfogó tudományos felmérések.) Az Amerikai Messianisztikus Zsidók Szövetsége (MJAA) propagandaanyagában azt állítja, hogy több, mint 100 000 tagjuk van az Egyesült Államokban, míg a *Jews for Judaism* – egy térítésellenes zsidó csoport – úgy véli, jó, ez a szám nem több, mint 8000. Ám mintegy 150 000 ember időnként „kapcsolatba kerül” a mozgalommal.

Pontos számadatok híján is világos azonban a trend, hogy a mozgalom egyre népszerűbb, miközben a keresztény gyülekezetekről – amelyek gyakran ott-hont is adnak templomukban a „messianisztikus zsinagógának” – ez nem

mondható el. Miközben a „messianisztikus zsinagógák” zöme – működjön akár valamelyik evangélikus gyülekezet fedele alatt, vagy bérleten saját épületet – nem játszik jelentős szerepet a lakóhelyi közösségek életében, egyre több közülük jól szervezett és aktív: igyekszik feltűnően és agresszíven elérni a zsidó hitközségek tagjait.

A zsidókban többnyire visszatetszést kelt a zsidó szimbólumok és a keresztény hit e furcsa zagyvaléka. A messianisztikus zsidó mozgalom evangélistái azonban az elmúlt két évtizedben buzgón munkálkodtak azon, hogy lebontsák a szigorú választóvonalat, amely csaknem kétezer éve elválasztja egymástól a judaizmust és a kereszténységet. A messianisztikusok felfogásában az Újtestamentum zsidó könyv; azt, hogy Jézust a messiásnak tartják, nem tekintik a judaizmus elárulásának, vagy esetleg keresztény „megtérésnek”, hanem úgy fogják fel, mint visszatérést az egyedül autentikus „zsidó hithez”.

Miközben sokan azonosítják a Jézus-hívő zsidókat a *Jews for Jesus* (Zsidók Jézusért) nevű, harcos kedvű és agresszív evangelizáló mozgalommal, valójában ez a csoport csupán a legismertebb a mintegy százötven hasonló közül, melyek mindegyike a zsidók megtérítését célozza meg. A Zsidók Jézusért csoport szinte kizárólag a térítést tartja feladatának: a megtérítetteket jól működő – gyakran baptista – templomokba vagy fundamentalista keresztény gyülekezetekbe irányítja. Noha a Messianisztikus Zsidók Amerikai Szövetsége (MJAA) szintén térít, vezetői olyan gyülekezeti mozgalomnak tartják magukat, amely egy önmagában megálló, zsidó-keresztény életstílust igyekszik megteremteni.

Philip Abramowitz, a New York-i Zsidó Közösségi Kapcsolatok Tanácsának igazgatója, aki hivatalból foglalkozik a szektákkal és a térítőkkal, úgy kalkulál, hogy a messianisztikus zsidó csoportok legalább évi 100 millió dollárt költenek zsidók áttérítésére. A

messianiasztikus judaizmus ugyanakkor aligha létezhetne az evangelizáló keresztények anyagi támogatása nélkül, akik jogsegéllyel is ellátnak a Jézus-hívő zsidókat, és szívesen szerepeltetnek „zsidó hitűeket” televíziós műsoraikban.

A messianiasztikus istentisztelet – akárcsak a teológia – sajátos keveréke a zsidó liturgiának és a fundamentalista-evangélikus kereszténységnek. A tartalom és a szertartás zsidóságának foka igen különböző lehet, és gyülekezetről gyülekezetre változik; leginkább attól függ, milyen szinten áll a „rabbi” zsidó képzettsége, és attól is, hogy mi a gyülekezet preferenciája. A sabbati istentiszteletet általában péntek este vagy szombat reggel tartják – az *Amidát*, a *S’mat* és a *Kaddist* recitálják, kiteszik a Tórát, és felolvassák belőle a hetiszakaszt. Mindezt megspékelik jó adag imával és közös énekkel, amelyekben Jesuát dicsőítik. A New York-i Messianisztikus Beth El Gyülekezetben, a hagyományos kenyérráldáshoz, *„Hamtzi lechem min ha’ aretz”*, hozzáteszik: „Jésua, a Messiás nevében” (*„basmem Yeshua ha-moshiach”*).

A Messianisztikus Judaizmus kidolgozott egy lexikont is, amelyben hebraizálja a keresztény terminológiát. Szerepel benne **Saul rabbi** (Szent Pál), **Johanán, a bemeitő** (Keresztelő Szt. János) és a *Brit Hadasha* (Új Testamentum). Néhány példa még a „helyes terminológiából”: „*Jésua, a messiás*” – Jézus Krisztus helyett; „*messianisztikusán kiteljesedett zsidó*” – kitért helyett; „*biblia-hívő*” – keresztény helyett, „*fa*” – a kereszt helyett, „*biblia-hívők találkozója*” – templomba menetel helyett, stb. Amiért szükséges ez az új terminológia: a „Krisztus” névnek nincs zsidó konnotációja egy átlagos zsidó számára; a „kitért” szó azt sugallja, hogy valakitől elvették a judaizmust, ezzel szemben a „kiteljesedett zsidóban” a messiáshit mint nyereség ráépül a zsidó örökségre; minden nem-zsidó kereszténynek tekinthető, még Hitler is;

a „kereszt” szó a zsidók üldözésének a szimbólumává vált; a „templom” szónak túlságosan keresztény hangzása van...

Az istentisztelet, a zsidó mézesmazdag ellenére, a sok „tanúságtétellel” és a féktelen emocionalizmussal, inkább valamiféle pünkösdistá vagy más, karizmatikus protestáns templom rituáléjára emlékeztet. A vezetők igyekeznek flexibilisek, sőt kettőselekké lenni, amikor meghatározzák, hogy mennyire legyen „zsidó” vagy keresztény a gyülekezetük. A küzdelem a két irányultság között azóta folyik, amióta a századfordulón a Jézushívő Zsidók kettészakadtak: az egyik csoport keresztény templomban imádkozik, míg a másik saját „zsinagógában”, zsidó szertartás szerint. Az utóbbi irányzat felszálló ágban van a 60-as-70-es évek óta, amikor is fiatal zsidók száza vagy talán ezrei – közülük számosan a széteső hippikultúrából menekülve – belevetették magukat az újjászületés élményébe. Ezek a fiatal hívek láthatóan Jézusban találták meg a választ mindazokra a problémákra, amikre nem leltek megoldást sem a zsinagógában, sem szekuláris otthonaikban, ahol felnőttek. Ugyanakkor komolyan foglalkoztatta őket a szélesebb értelemben vett társadalmi hovatartozás problémája, komolyan gondolták, hogy vállalniuk kell az etnicitást, így etnikai büszkeségük arra ösztönözte őket, hogy explicit zsidó módon imádkozzának „Jesúhoz”. Az a vágyuk, hogy zsidónak látsszanak, aki történetesen Jézusban hisz, a mozgalom nevében is kifejeződött, amikor is 1975-ben az „Amerikai Héber Keresztények Szövetsége” „Amerikai Messianisztikus Zsidók Szövetségére” változott.

A zsidó szertartás hangsúlyozása vajon valamiféle belülről fakadó igény, avagy pusztán elvi kérdés, esetleg ügyes marketing-fogás? A válasz attól függ, kit kérdezzünk. **Bruce Cohen**, a New York-i Beth El Gyülekezet messianisztikus rabbija elmagyarázza, hogy ő „bibliailag kóser”: nem eszik disznóhúst, kagylót, uszony nélküli halat vagy más olyan ételt, amit tilt a héber biblia, ugyanakkor elveti a „rabbini” kóser korlátozásokat, mint például a tej és húsos ételek keverésének a tilalmát. Cohen azt mondja, ő nem osztja azt a nézetet, miszerint a zsidó külsőség és kelléktár csupán „csalétkül” szolgál annak érdekében, hogy a zsidók könnyebben befogadhatók a keresz-

tény üzenetet. Más messianisztikus vezetők azonban elismerik, hogy amikor meghatározzák, mennyire legyen „zsidó” a szertartásuk, nem annyira az elvek döntenek, mint inkább a pragmatizmus. Lehetőleg nem tartanak vasárnapi istentiszteletet (mint ahogy a keresztények se tartottak Jézus után még pár évszázadig). A messianisztikus vezetők és híveik gyakran kipát viselnek és tuleszt, vagyis olyan nyilvánvalóan zsidó öltözetet, amit Jézus korában nem viseltek.

Az evangelizálók támogatása és az agresszív térítés, amelynek újabban leginkább az orosz zsidó bevándorlók a célpontjai, felháborítja a zsidó és a keresztény vallási vezetőket egyaránt. **James Rudin** rabbi, aki az *American Jewish Committee* Vallásközi Ügyeinek az igazgatója, így érvel: „Azoknak az evangelizáló keresztényeknek a számára, akik zsidók áttérítését tartják kizárólagos feladatuknak, a messiáshívő zsidók csupán az „előőrös” jelentik, velük végeztek el az áttérítés „piszkos munkáját”. A katolikusok, valamint a főáramhoz tartozó, liberális protestáns felekezetek bírálják a Messianisztikus Judaizmust, miután ők maguk a Holocaust utáni és a Vatikán megújuló korszakában jórészt felhagytak már a zsidók térítésével. Egy 1987-ben napvilágot látott nyilatkozatában, a Washington D.C.-ben tartott Vallásközi Konferencia rámutatott, hogy az erőszakos térítés ellentmond a vallási hagyományoknak, továbbá név szerint kiemelte a „Héber Kereszténységet”, a messianisztikus Judaizmust és a Zsidók Jézusért mozgalmakat, amelyek „gyakran csalással akarnak győzedelmeskedni olyan zsidók felett, akik őszintén keresik az őseik örökségéhez visszavezető utat.”

Az Amerikai Egyesült Államokban a zsidó közösség vezetői és a zsidó sajtó is erősen törekszenek arra, hogy egyértelmű legyen teljes elhatárolódásuk az egész mozgalmától, és hogy leleplezzék a mozgalom vezetőinek „kiábrándító és erkölcsstelen taktikáit”.

Hasonlóképpen vélekedett az Izraeli Legfelsőbb Bíróság is, egy 1987-es végzésében, amikor arról kellett döntenie, hogy „ki a zsidó”. Három messianisztikus zsidó család izraeli állampolgárságot kért, a minden zsidóra érvényes visszatérési törvényre hivatkozva. A Legfelsőbb bíróság a *Háláhát* idézte, valamint a II. században bekövetkezett szakadást a palesztinai zsi-

LONDON: MORZSOLÓDÓ BRIT ZSIDÓSÁG

Egy nemrég közzétett demográfiai felmérés tanúsága szerint a tíz évvel korábbi 308 ezerrel mára 285 ezerre csökkent a brit zsidó közösség létszáma. Az erőző oka mindenekelőtt az asszimiláció. A kutatás – melyre a Brit Zsidók Küldötteinek Tanácsa, az ottani zsidó csúcsszerv adott megbízást – azt mutatja, hogy ha a jelenlegi trend tovább folytatódik, huszonöt éven belül a 200 ezret sem éri majd el a zsidók száma az országban.

SZALONIKI: MÚZEUM ÉS EMLÉKMŰ

Felavatták a város holocaustáldozatainak emlékművét és zsidó múzeumát. Itt a többi között évezredek előtti sírköveket és más tárgyakat helyeztek el, amelyekből kiderült, hogy azon a tájon már 2300 évvel ezelőtt, Nagy Sándor idején jelentős zsidó kolónia élt, a középkorban pedig a spanyol és portugál menekültek tették a Balkán legnépesebb zsidó városává. A múzeum őriz majd 55 269 zsidó 1943-as, deportálás előtti napokban készült vagyonösszeírását, vasúti útiokmányokat, amelyeken az áll: „besorolás: marhavagon, végállomás Auschwitz”. Iratokban olvasható: 1940-ben, a fegyverletétel előtt 13 ezer szaloniki zsidó harcolt a görög hadseregben a náciak ellen. A polgárosodott, nagyon gazdag szaloniki zsidóság hétköznapi és vallásos életének azonban kevés tárgya maradt meg.

ZÜRICH: JIDDIS FILMHÉT

Végig zsúfolt nézőtér előtt zajlott a város anyagi támogatásával rendezett különleges filmszemle. A filmek többsége Lengyelországban készült, közte a filmhéten bemutatott legrégebbi is, az 1923-ban gyártott *Misroch und Majrev*. A szakemberek számára is újdonság volt a zsidó környezetbe helyezett *Lear király*, a *Der jidischer Kenig*, *Lear*, és az 1936-os egyetlen amerikai-lengyel koprodukció, a *Jidl mit a Fidl*. A legnagyobb felfedezés a Goszfilm moszkvai archívumában megtalált és Münchenben restaurált, 1925-ben készült *Jidise Glik*, amely egy ügyefogyott kis zsidó csetlés-botlásairól szól. Forgatókönyvét **Sólem Aleichem** írta **Mendele Mojher Sferim** regénye alapján. Szereplői a Moszkvai Állami Színház művészei, főszerepét pedig **Solomon Mihoelsz** alakította.

dók és keresztények között, és határozottan elutasította a családok igényét, azzal érvelve, hogy „egy másik valláshoz csatlakoztak”, amikor megtértek Jézushoz. „A Jézus-hitűek kiléptek a mi népünkéből, és többé nem térhetnek vissza” – írta indoklásában **Mena-chem Elon** főbíró.

Ugyanakkor még Elon sem kérdőjelezte meg érvelésében a családok vallásos hitének az őszinteségét. A család és becsapás vádjá ellenére, amivel a messiáshívőket oly gyakran illetik, a híveket túlnyomó többségükben inkább a túláradozóan őszinte hit jellemzi, és nem a hit hiánya.

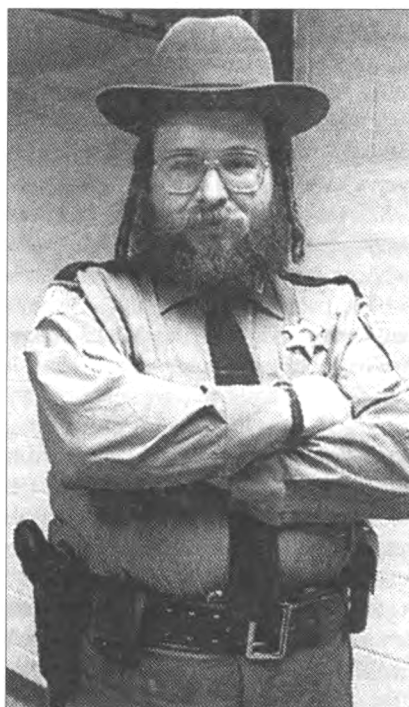
A keresztény térítőket etikájáról szóló polémia beleszüremkedik az antiszemitizmus problémájába is. A messianisztikus zsidók számára az antiszemitizmus vádjá nevetségesen hangzik, tekintve, hogy ők maguk zsidók. Azzal érvelnek, hogy a jelenlétük éppen hogy csökkenti az antiszemitizmust, mivel megmutatják a keresztényeknek a közös gyökereiket. Azt is a maguk javára írják, hogy megkövetelik a kereszténységtől (különösen a katolicizmustól), hogy nézzen szembe a zsidók ellen elkövetett bűneivel, és hogy bánja meg a történelem során tanúsított, antiszemita megnyilvánulásait.

A messianisztikusok heves cionizmusukkal is dicsekednek, amely egyaránt kifejeződik a fohásaikban, gyakori izraeli útjaikban és a radikális vallásos jobboldali zsidó szervezeteknek juttatott adományaikban. Ugyanakkor nemcsak a messianisztikusok, de az evangélikusok is úgy tekintik a Szentföldre való visszatérést, mint az özönvízszéri világvége előjátékát, amely Jézus eljövételét fogja jelezni.

A zsidók szinte egyetemesen visszautasítják a messiáshívők térítési törekvéseit. Ugyanakkor még a messianisztikus zsidók legádázabb ellenfelei is elismerik, hogy a mozgalom korántsem olyan veszélyes a zsidó kontinuitás szempontjából, mint a szekuláris társadalom. Sőt, talán nem is annyira fenyegető a Jézus-hívők jelenléte, mint inkább gondolkodásra serkentő: a zsidóknak a hosszú időre félretolt kérdésekkel kell újra konfrontálódniuk: Isten és a spiritualitás kérdésével.

A Moment 1994. augusztusi és a The Jerusalem Report 1995. január 26-i száma alapján összeállította: Pécsi Katalin

A haszid seriff

New Yorktól száz kilométernyire északra fekszik a 94 ezer lakosú Monsey, amelyben 35 ezer haszid él. Számuk nemcsak a bő gyermekáldással gyarapodik, hanem a betelepülőekkel is, mivel a túlszűfolt Brooklynból mind többen költöznek át ide.

Az USA-ban jól bevált gyakorlat, hogy a különböző etnikai csoportok közül a helyi hatóságok igyekeznek mind több személyt közhivatalnokként alkalmazni. Ez vált szükségessé Monseyben is, annál is inkább, mert a szigorúan betartott vallási előírások gyakran ellentétbe kerülnek a közigazgatás szabályaival. Ezt egyeztetik majd, javítják a közönség és a város vezetőségének kapcsolatát a zsidó hivatalnokok.

A Monseyből tudósító *New York Times* a konfliktusok egyik példaként említi, hogy a haszid férfiak úti ellenőrzésnél nem hajlandók átadni igazolványaikat női rendőröknek, s nem veszik át tőlük az esetleges szabálysértésért a befizetési csekkeket. Ezért is állt szolgálatba az első haszid rendőrtiszt, a 35 éves **Slomo Koenig**, miután a megye seriffiskolájában hatszáz órás kiképzésen vett részt. Igaz, munkáját csak másodállásban végzi, ugyanis rabbi a hivatása.

A videóra vett emlékezés

Steven Spielberg az utolsó két évtized legsikeresebb filmrendezője, a Schindler listája című művével pedig a leghatásosabban és minden megelőző drámai alkotásnál, regénynél, dokumentációnál több emberrel ismertette meg a holocaust tragédiáját. Spielberg a film előkészítése során jött össze a történet valóságos magvát elbeszélővel, akiből áradt a kibeszélés vágya és az aggály: a lágereket megjártak halálával eltűnnek a szemtanúk, és felerősödhet a holocausttagadók múlttamisítása. Ezzel a jövőképpel Spielberg egyetértett, s elhatározta, hogy a hatalmas nézősereget vonzó filmje több tízmillió dolláros hasznát egy alapítványra fordítja. Így jött létre a Los Angeles-i székhelyű Survivors of the Shoah – Visual History Foundation (a Soára Emlékezés Vizuális Történeti Alapítványa), amelynek célja az egész világon felkutatni a túlélőket, és a videokamerák előtt elmondani velük gyermekkoruk emlékeit, a szülőház körülményeit, a megpróbáltatás tényeit, mai életük adatait. Eddig 47 ezer interjút készítettek, ezek összideje 963 ezer óra, vagyis tizenegy év.

A fentieket a munkácsi származású **Renée Firestone** asszony, az alapítvány egyik vezetője mondta el a *Szombat* számára abból az alkalomból, hogy most szeptemberben Magyarországon is megkezdik a felvételeket, s egyelőre 250 interjúra számítanak. Az eddigi gyűjteményben is szerepel már 4000 Magyarországról származó emlékezése, közöttük 500 magyarul elhangzott vallomás.

Firestone asszony elmondta, hogy az anyagot nem archívumba zárják, hanem az a napi „használat” célját szolgálja. A meglévő felvételeket már elküldték öt intézménybe, köztük a washingtoni Holocaust-emlékmúzeumba, a Los Angeles-i Wi-enthal Központba, s ezen intézmények felajánlják azokat iskoláknak, kluboknak, különféle vallású közösségeknek, kutatóknak. Az emlékezések természetesen az interneten is megkereshetők. A nem angolul megszólalók interjuit angol szöveggel írják alá.

Kultúrharc az alsónadrág körül

Tragikomikus eseménnyel gyarapodott az Izraelben évek óta zajló kultúrharc csatáinak sora: az ország Függetlenségi Napjának egyik ünnepségén nézeteltérések robbantak ki vallásosok és szekulárisok között a Batseva táncegyüttes műsorának egy avantgárd részletével kapcsolatban.

Az együttes tagjai, a műsor egy pontján nekiláttak volna, hogy ortodoxokat utánzó öltözköket ledobálják magukról, hogy a végén trikóban és rövid alsóban maradjanak a színpadon. Mindeközben a hagyományos pészachi dal, az *Echád mi jodéa* (Ki tudja, mi az egy?) szolt volna, melynek refrénje: „Egy az Isten égen és földön”. Az ortodox vallási vezetők sérelmesnek találták, hogy a Függetlenségi nap eseményeinek sorában egy ilyen – számukra blaszfémiát jelentő – darab is helyet kapjon, ezért, midőn a szervezők nem vették le a darabot a műsorról, a Legfelsőbb Bírósághoz rohtantak, aztán a kormány megbuktatásával fenyegetőztek, végül **Ezer Weizman**

A Batseva tagjai bemelegítenek köztársasági elnökhöz fordultak. Az elnök, a cionizmus (sokak szemében régimódi) tántoríthatatlan híve, mindent elkövetett a jubileumi ünnepség megmentéséért, ezért azzal a javaslattal állt elő, hogy a táncosok vetkőző produkciójukat hosszú alsóban fejezzék be. Az ortodoxok és a tánckar menedzsmentje elfogadta a kompromisszumot, ám a táncosok a művészi szabadság túrheterlen sérelmének tekintették a hosszú alsónadrágot és inkább lemondtak az előadást.

A Batseva szóban forgó produkcióját eddig már 150 ezer ember látta Izraelben, ráadásul a jubileumi előadásra egy kellemes szabadtéri esztrádműsor keretében került volna sor. Semmi sem predestinálta hát arra, hogy országos ügy legyen belőle, a lapok címloldalon foglalkozzanak vele, kultúrharcot kiáltva. Izra-

elben azonban, ahol a feszültség a két tábor között régóta halmozódik, egy alsónemű is ok lehet a konfliktusra. A többségében baloldali, liberális művészek, alkotók precedens értékűnek vélték az esetet. Közülük mintegy háromszázan (főleg a szórakoztatóiparból) a gálaest másnapján a Diaszpóra múzeum elé vonultak és az odalátogató két vallásos minisztert illeték szemrehányásokkal. Többen – az incidens kiváltó okára emlékezve – levették ingüket illetve blúzukat, néhányan pedig „Khomeini!”, „Cenzorok!”, „Fasiszták!” kiáltással üdvözölték a kormány tagjait, sőt, a *Jerusalem Post* tudósítója szerint még a „Piszkos zsidók!” kiáltás is elhangzott (!).

A Batseva tagjai bemelegítenek

A Bat Seva tagjai a vallásos tábor elutasítását főleg azért sérelmezték, mert értelmezésük szerint a produkció épp a vallásosok irányában tett gesztus volt – ezért szerepelt benne a hagyományos dal és a hagyományos öltözk. Az ortodoxia azonban nem értékelte a posztmodern formában előadott közeledési kísérletet.

Az izraeli sajtó az eset kapcsán áttekinthette a két tábor közötti korábbi ütközések sorát. Így **Cvi Hendel** vallásos cionista képviselő beadványát a Legfelsőbb Bírósághoz, melyben kérte **Amos Oz** Izrael-díjának visszavonását, amiért az író tíz évvel korábban a *Gus Emunim* mozgalmat „vad messianisztikus kultusznak” nevezte. (A Gus Emunim vezető szerepet játszik a hebroni telepesek között.) Földézték a vallásosok megismétlődő rohamait az izraeli televízió egyes szatírikus

műsora ellen, melyekben a társadalom egyetlen szereplője – így az ortodoxia – sem menekül a vitriolos gúny elől. „Nem csak cenzúrával lehet valamit megfojtani – mondotta a radikális Meretz párti **Sulamit Aloni**, a baloldali kormány idején kultuszminiszter – hanem a költségvetés pénzek elapasztásával is.” Ezzel arra utalt, hogy a vallásos pártok növekvő politikai befolyásukat a szociális intézményeik számára kicsikart juttatások emelésére használják, elvonva a forrásokat más – esetleg kulturális – projektek elől.

*

Az izraeli **Dana International** nyerte az idén májusban Londonban megrendezett Eurovíziós Dalfesztivált. Izrael ezzel már harmadszor nyerte el a díjat, ami előkelő helye a nyugat-európai nemzetek közti versenyben. Az egyértelmű örömhír Izraelben azért ürmhír sokaknak, mert az énekesnő transzszexuális – eredetileg férfinak született és operáció útján nyerte el mostani nemét. Az értékes trófeát hazahozó énekesnőt, aki a londoni közönség egyik kedvence volt, a kormány és a Kneszet kulturális bizottsága is fogadta – ám a vallásos pártok képviselői érkezte előtt kivonultak. **Avraham Ravitz**, az *Egyesült Tóra Zsidóság* képviselője kijelentette: „Ez a szubkultúrák primitív modernizmusának csúcsa.” **Chajim Miller**, Jeruzsálem ultraortodox alpolgármestere pedig azt közölte, hogy a dalfesztivált jövőre nem fogják Jeruzsálemben megrendezni – Dana ugyanis ezt a jogot is kívánta győzelmével.

Ehud Olmert főpolgármester azonban röviden lezárta a vitát: „A jeruzsálemi városházán enyém a döntés. Itt nem volt, nincs és nem is lesz kulturális vagy politikai cenzúra. A jövő évi versenyt Jeruzsálemben fogják megtartani.” „Megérdemlik a gratulációt!” – mondta **Netanjahu** miniszterelnök is – aki szövívője útján fejezte ki jókívánságait az énekesnőnek és team-jének. Netanjahu is leszögezte, hogy a következő évi dalfesztivál színhelye Jeruzsálem lesz.

„Ez a győzelem nemcsak az enyém, hanem a miénk, a népé és az izraeli kultúráé” – mondta az énekesnő a Kneszetben. **Jaél Dajan** a Kneszet nők helyzetével foglalkozó bizottságának elnöke pedig kijelentette, hogy a győzelem egyben a polgári szabadság és az emberi jogok terén tett előrelépés is. Egy vallásos politikus viszont úgy nyilatkozott, hogy Dana nem is nő, mivel az Isten által adott nemét semmiféle operáció nem változtatja meg.

Túl a város határán

A nagy bel- és külföldi felzúdulás hatására az izraeli kormány és a jeruzsálemi önkormányzat visszavonta azt a tervezetet, amely a város határát a mainál jóval szélesebb körben kívánta megvonni. A szándék és az általa kiváltott konfliktusok azonban sokat elárulnak az mai Izrael bel- és külpolitikai gondjairól, melyeknek egyik gócpontja Jeruzsálem.

A terv szerint egy közelebből nem definiált adminisztratív rendszerben Jeruzsálem, mint emyő alá vonták volna a várostól nyugatra (tehát izraeli területen) fekvő kisvárosokat, valamint egyes településeket Kelet-Jeruzsálem körzetében (tehát a béketárgyalásokon rendezendő státuszú területeken).

A palesztinok tiltakozását és ennek nyomán a nemzetközi felhőrdülést az váltotta ki, hogy a nyugati part egyelőre nem tisztázott státuszú területein fekvő néhány zsidó település is hivatalosan Jeruzsálem vonzáskörzetébe került volna. (Gyakorlatilag ez ma is így van: a főváros közelében elterülő Gus Ecion blokk – kisebb-nagyobb települések halmaza, mintegy 13-ezer ember otthona – lakói többségükben Jeruzsálembe járnak dolgozni.)

Legalább ilyen heves, de nemzetközi visszhangot nélkülöző tiltakozásokra került sor azon zsidó elővárosok lakói részéről, amelyek a fővárostól nyugatra, izraeli területen találhatók. Ezen települések lakóit többségükben épp a fővárosból való menekülés motiválta: a nagyvárosi élet előli kihúzódas az elővárosokba, az olcsóbb ingatlanárak és a Jeruzsálem egyre erősödő vallási jellegétől való ide-

genkedés. A kiköltözők most csalódottan ébredtek rá, hogy visszakerülhetnek oda, ahonnan elmenekülni vágytak. A csöndes, békés elővárosok tiltakoznak a gazdasági vagy politikai célokból fogant monumentális tervek ellen, melynek keretében hatalmas földdarabokat építenének be, többszörösére duzzasztván ezzel a lakosságot. Az urbanisztika szakértői – köztük a nagy klasszikus **Lewis Mumford** – már két évtizede figyelmeztettek: ha Jeruzsálem eléri az 500 ezres lélekszámot, veszélybe kerülhet sajátos jellege, egészen egyedülálló karaktere. A város lakossága ma 600 ezer.

A már említett Gus Ecion körzet valóságos lakossága azonban nem ellenzi, hogy településeiken a jelenlegi 13 ezer-ről 50 ezerre duzzasszák a lakosságot a

Ein Kerem: a „betelepítéssel” fenyegetett egyik kertváros Jeruzsálemben

2010-es esztendőre. Ez a települések kellemes kertvárosi jellegének megszűnését vagy legalábbis beszűkülését hozza majd magával, noha a tervezők megígérték, hogy toronyházakkal nem ütik agyon a környék vidékies jellegét. A területek megtartása érdekében elkötelezett vallásos cionisták azonban készek az engedményre. Még azon az áron is, hogy a politikailag tőlük teljesen eltérő felfogású harédi lakosságot

bíztatják beköltözésre, mint azt a legutóbbi tervek sejtetni engedik.

A fenti tények már a lényeghez vezetnek bennünket: a nagy tiltakozást kiváltó lépés mögött a legtöbb elemző szerint demográfiai okok rejlenek. „Izrael 1967-ben megnyerte a városért folytatott csatát, de a demográfiai harcban veszteségre áll” – kommentálta a helyzetet egy szakértő. Míg 1967-ben, az egyesítés után a 296 ezer lakos 25 százaléka volt palesztin, addig ma a 630 ezer lakos 29 százaléka. A demográfia arányok változása súlyos gond egy olyan országban, ahol a palesztin lakosság jelentős része nem lojális Izrael állam iránt. Még a sokkal kevésbé militáns izraeli arabok lojalitása is egyre kétségesebb: a Kneszetben ülő egyik képviselőjük nemrégiben csodálkozását fejezte ki, amiért egyes palesztinok már nem akarják meggyilkolni az izraelieknek földet eladó honfitársaikat. Miután a jószomszédi együttélés reményei egyre halványulnak, már az izraeli baloldal is az „elválasztásban” látja a megoldást.

A demográfiai tények azonban épp ennek ellenkezőjéről beszélnek – legalábbis az egyesített Jeruzsálemben. A fenti arányoknál (izraeli szempontból) még kedvezőtlenebb a kép a város közigazgatási határán kívül: itt, ahol adminisztratív megkötések kevésbé érvényesek, az arab lakosság száma jóval gyorsabban nő. Az 1967-es határtól keletre, a „területeken”, a fővárostól számított 15 kilométer sugarú körben 220 ezer főnyi arab többség és 50-60 ezer főnyi zsidó kisebbség él, annak ellenére, hogy az egy mást követő izraeli kormányok mindent elkövettek a kedvezőbb arányok elérése érdekében. A csendes, de intenzíven dúló demográfiai háborúban adekvát válasz lehet a városhatár kitolása nyugatra: zsidó települések beolvasztása ideig-óráig ellensúlyozhatja a kedvezőtlen tendenciákat. Hosszabb távon azonban ez sem megoldás: a városbővítéssel elért demográfiai nyereséget a szaporulat külsőségei 10-15 év alatt fölemészti.

Sergio della Pergola professzor, a Héber Egyetem ismert demográfia-szakértője szerint egy nemzedéknyi idő múlva, 2020 táján az arab lakosság már a város 35 százalékát adja majd, a 4 éven aluli gyerekek közt pedig ez az arány 48 százalék lesz. Mindez azt jelenti tehát, hogy két nemzedék múlva Jeruzsálemben a zsidók gyakorlatilag elveszítik többségüket – miközben semmi biztosíték nincs arra, hogy addigra arabok és zsidók békésen élnek majd egymás mellett.

BALÁZS GÁBOR

Ákédát Jichák

– Izsák megkötözése

A zsidó vallás őszi, nagy ünnepei kiemelkedő jelentőséggel bírnak mindazok számára, akik a zsidó vallási életben bármilyen mértékben részt vesznek. Akiknek a *Ros Hasana*-i és a *Jom Kippur*-i zsinagóga látogatás jelenti az egyetlen kapcsolatot a zsidó rituáléval és akik a *halakha* előírásai szerint élnek életüket, a zsidó vallást illetően a legtöbb kérdésben bizonyosan vallott nézetkülönbségeik ellenére az őszi ünnepek fontosságát illetően könnyen megegyezésre juthatnak. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy ezen ünnepek jelentéstartalma egyértelműen meghatározható volna, sőt inkább fogalmazhatunk úgy: az őszi ünnepek jelentősége annak ellenére vitathatatlan, hogy lényegük mibenléte szinte leegyszerűsítetten összevetett.

Napjainkban, akár Izraelt, akár a Diaszpórát választjuk vizsgálódásunk alapjául, nehezen megkérdőjelezhető az állítás: a nagy ünnepek fontossága nem tisztán és nem feltétlenül vallási jelentőségüknek köszönhető. Az ünnepi istentiszteleten való részvétel sokak számára az identitás felvállalásának lehetőségét biztosítja, de az imán való jelenlét nem szükségszerűen von maga után teista világnézeti elkötelezettséget. Az ünnepek alkalmával megtelepült imaházakban mások a „zsidó közösség házáat” látják, míg megint másoknak a népi és a családi hagyomány ápolását jelentheti *Ros Hasana* és *Jom Kippur* ünneplése. Nemcsak a világi zsidóság értelmezi különbözőképpen a nagy ünnepek üzenetét, de a zsidó hagyomány különböző irányzataihoz tartozó, valamint különböző korokban élt bölcsei is más-más vallási motívumokban láttak ünnepeink lényegét. *Ros Hasana* vallási elemei és szimbólumai közül kiemelhetjük csaknem bármelyiket, és könnyedén találunk választásunk igazolására hivatkozási alapot a hagyományos irodalomban. Miként az ünnep jelentőségének értelmezéséről megoszlanak a vélemények, így van ez az ünnepi liturgia csúcspontjának meghatározásával is. Mégis vitathatatlanak tűnik,

hogy a Tóra olvasás mindenképpen az ünnep meghatározó fontosságú része, éppen ezért érdekes lehet a *Ros Hasana*-kor olvasandó tórai rész néhány lehetséges értelmezéséről szót ejteni.

A *Ros Hasana* első napján olvasandó szakasz (Mózes 1, 21, 1-34) elsősorban Sára megfogantatásáról és Izsák egyedüli örökössé tételéről számol be, míg a második nap szakaszának (Mózes 1, 22, 1-24) fő témája Izsák megkötözése (a továbbiakban e suta fordítás helyett az *Ákédát Jichák* kifejezést használom). Az utóbbi történet két fő részre osztható. Az elsőben (22, 1-10) Ábrahám minden ellenkezés nélkül engedelmeskedik az isteni parancsnak, hogy feláldozza szeretett fiát. A Tóra ismerteti a történet számos gyakorlati részletét, a fahasogatótól az oltárépítésig, ugyanakkor Ábrahám gondolatairól és a benne feltehetőleg lezajló belső konfliktusról semmit nem tudunk meg. A történet második részében (21, 11-19) az újabb isteni közbeavatkozás megakadályozza az emberáldozatot, és Ábrahám engedmessége jutalmául ismételt ígéretet kap rá, hogy nagy néppé lesznek ivadécai. A történet csúcspontjának megállapítása akkor sem egyszerű, ha csak a Tóra szövegét vesszük figyelembe a magyarázó irodalom nélkül. A szöveg alapján nem tudjuk eldönteni, vajon a történet a fejezet 10. sorában éri-e el csúcspontját („Ábrahám kinyújtotta a kezét és vette a kést, hogy levágja fiát”), avagy két sorral később, az isteni kegyelem megnyilvánulásával: „Ne nyújtsd ki kezedet a fiúra és ne tégy vele semmit...”. Attól függően, hogy melyik sort választjuk a dráma tetőpontjának, mást teszünk a történet leglényegesebb elemévé.

Értelmezési irányzatok

A zsidó filozófiai szakirodalomban elfogadott *Ákédát Jichák* történetének magyarázó irodalmát két fő irányzatra osztani annak alapján, hogy a történet melyik elemét tekintik a lényegesebbnek (1). Az első irányzat, melynek képviselői

selői többségben vannak, az angyal közbeavatkozását hangsúlyozza: igaz, hogy az Örökkévaló felszólította Ábrahámot Izsák feláldozására, de eredendően csak próbának szánta a parancsot, és így a konfliktus erkölcs és vallás között csak látszólag létezik. Ezt az irányzatot „erkölcs központúnak” nevezhetjük. Jellegzetes képviselője az e témában legrégebbi ránk maradt rabbinikus forrás: „Aki meghallgatta Ábrahám imáját a *Morija* hegyén, Ő hallgassa meg a ti imátokat és hallja meg kiáltásotok hangját ezen a napon.” (*Misna Táanit* 2,4) Bár a *misna* nem számol be Ábrahám imájának tartalmáról, a szövegösszefüggésből – az aszály idején tartott rendkívüli böjtök és könyörgő imák rendje – világos: azért imádkozott, hogy ne kelljen feláldoznia Izsákot. A *misna* szerint a vallásos ember számára azért szolgálhat Ábrahám viselkedése paradigmaként, mert ha kész is az áldozat meghozatalára, akkor sem felejt el érzelmeit és erkölcsi kötelességeit, sőt Isten jóságában bízva mer imádkozni az isteni parancs megváltoztatásáért (2).

A másik irányzat viszont, melyet „áldozat központúnak” nevezhetünk, az isteni parancsban látja a történet legfontosabb elemét, azaz abban a momentumban, hogy Ábrahám választani kényszerül gyermeke iránti apai és erkölcsi elkötelezettsége, illetve az Istennek való engedmesség abszolút kötelezettsége között (még ha végül nem is kerül sor az áldozat bemutatására). Az irányzatot képviselő és a középkorban széles körben elterjedt *midrás* – melynek bizonyos fokig ókori rabbinikus források szolgáltatták az alapját – váratlanul merész fordulatot vesz, beszámol arról, hogy Ábrahám megsebesítette, egyes változatok szerint pedig fel is áldozta Izsákot, akit később az Örökkévaló feltámasztott. E források szerint az ideális vallásos cselekedet nem merült ki a pusztá készségben az áldozat meghozatalára, hanem a végrehajtásig is eljutott, kibékíthetetlenül téve ezzel erkölcs és vallás konfliktusát (3).

Napjaink egyik legjelentősebb zsidó gondolkodója, professzor **Jesájahu Leibowitz** az áldozat központú irányzat prominens képviselői közé tartozik, és az *Ákédát Jichák* történetének különösen nagy jelentőséget tulajdonít:

„Kétféle vallásosságot különböztethetünk meg. Az egyik alapját értékek és hit-elvek képezik, s ezekből származnak a kötelező érvényű cselekedetek, míg a másik fajta

vallásosságnak a gyakorlati parancsolatok alkotják az alapját és ezekre épülnek fel értékek és elméleti alkotóelemek. Az „értékek és hit-elvek vallását” ajándékozó vallásnak nevezhetjük, amely az ember szellemi szükségletei kielégítésének segédeszköze..., célja az ember, Isten ajánlja fel szolgálatait az embernek... A „parancsolatok vallása” ezzel szemben követelő vallás, amely követeléseket támaszt az emberrel szemben és... az egyetlen elégtétel, amit az ember nyer, az a kötelesség teljesítéséből származik. Aki ezt a fajta vallásosságot választja, az önmagáért szolgálja Istenét (és nem valami jutalom reményében)... Az első típusú vallásosság jellemzi a kereszténységet, amelynek legfőbb szimbóluma a keresztt, azaz Istennek az emberért hozott áldozata. Ezzel éles ellentétben a hit legfőbb szimbóluma a zsidó vallásban Ábrahám ősatya cselekedete Morija hegyén, amikor minden emberi érték eltörlésére és félrevetésére kerül sor az Isten-félelem és az Isten-szeretet okán. ... Helytelen a kérdés: Mit ad nekem a vallás? A vallásos ember csak azt kérdezheti: Mit vagyok köteles a vallásnak adni?” (4)

Válság: a vallásos hit mibenléte

Leibowitz értelmezése szerint a zsidó vallás hit fogalmát semmilyen más esemény nem példázza jobban, mint az összes emberi értékek – köztük az apa természetes érzelmei fia irányában, csakúgy mint a gyermek-gyilkosság erkölcsi tilalma – és az isteni parancs iránti engedelmség abszolút kötelezettsége közötti kibékíthetetlen ellentétet szimbolizáló áldozat, amikor is a

vallásos ember a teljes lemondásra kényszerül, anélkül, hogy ezért bármi kárpótlást remélhetne. Sőt, Ábrahám tettének jelentőségét nem az egyszerű áldozatkészség adja, hanem cselekedete paradigma értékű a követelő típusú vallás mindennapjai számára:

„Nem mindenki Ábrahám ősatya, és nem is mindenkinek kell kiállnia az Ákédát Jichák próbáját, ám a mindennapok során megtartott gyakorlati parancsolatok hasonlitanak egy bizonyos fokig Ábrahám ősatya cselekedetéhez abban, hogy az ember minden cselekedetét... az Örökkévaló szolgálataként teszi meg; s ebben megvan egy töredéke az Ákédát Jicháknak.” (5)

Az isten-szolgálat Leibowitz számára nem egyike az emberi értékeknek vagy szükségleteknek, hanem egy minden emberi értékkel szembe állítható, semmi emberi szükségletből le nem vezethető teljesen különálló érték. Abban különbözik minden más – például olyan emberi értékekért, mint haza, nép stb. hozott – áldozattól, hogy míg az egyik esetben azonos mércével mérhető értékek ütköznek, addig az isten-szolgálat minden emberi értéktől független és velük nem összevethető.

Az értékek inkompenzurabilitása és radikális szembeállítása folytán a vallásos ember állapota az állandó válsághelyzet.

„A legnagyobb válság az a konfliktus, amely az emberi lét – fizikai és szellemi értelemben – és az ember Isten előtti helyzete között áll fent... A válság nem egyszerű vagy különleges helyzet, ami a hitet problematikusá teszi, hanem maga a vallásos hit mibenléte, az Isten-félelem lényege, mely maga után vonja az emberi létezés harmóniájába vetett ostoba hit tagadását.” (6)

Bár Leibowitz kétségtelenül gondolatgazdag és eredeti értelmezése párájt ritkítóan szélsőséges és semmiképpen sem illeszkedik be az Ákédát Jichák történetének hagyományos magyarázatainak fővonalaiba, mégis különös aktualitással bír. A modern kor embere éljen bár Izraelben vagy a Diaszpórában, mindenképpen számos olyan helyzetbe kerül, amikor választania kell a zsidósághoz való hűség és valamely más érték között. A válság lehet teológiai jellegű, mely során radikális átértelmezésre szorulhatnak olyan hagyományos fogalmak mint a Kinyilatkozás és a Gondviselés, érintheti az ember hovatartozását, felvetve a kettős identitás – ma már Izraelben is létező – problémáját, lehet gazdasági jellegű – a halakha megtartása érdekében történő többletkiadás vagy haszonvesztés – és még sokáig sorolhatnám a további lehetőségeket. Talán éppen ez a csöppet sem harmonikus zsidó lét az, ami még akkor is érdeklődésre méltóvá teheti – és legalábbis Izraelben teszi is – Leibowitz szemléletét, ha az erkölcs, értékek, természet, egyszóval az élet és a vallás radikális szembeállítása túlzottan tűnhet.(7)

Jegyzetek

1. A felosztás eredetét lásd A. Sagi: Háákédá umásmáutá bátárbut hájiszráelit uvemásozret hájehudit, in: *Mehkáré Hág*, 1996, Horef, 66-85. I. valamint : G. Ziván: Lo háájil, – Ábrahám hu hakorbán, in: *Dimuj*, 13/1.
2. E forrás elemzésében A. Sagi értelmezését követtem, lásd i.m. 79. l.
3. Erről részletesebben: S. Spiegel: Méágádót háákédá, in: *Széfer Hájuvel láAlexander Marx*, New York, 471-547. l.
4. J. Leibowitz: *Jehadut, ám jehudi umdinát Jisrael*, Soken, 1979, 23. l.
5. u.o.
6. idem: *Emuna, hisztoria veárákhim*, 1972, 58. l.
7. Felteszem, professzor Leibowitz bár elismerne az általam említett válságok valós voltát, de hangsúlyozná, hogy gyökeresen különböznek az általa a vallás lényegének tartott válságtól.

*Minden kedves olvasónknak
jó évre való beíratást és bepecsételtetést kívánunk
az 5759. zsinagógai esztendőre!*

כתיבה וחתמה טובה!

NEHEMIA ALONI

Mózes urunk kézírata

Útinaplók: Magyarország I. rész

*Az 1906–1983 között élt
Nehemia Aloni professzor,
a középkori héber nyelvű
irodalom oktatásával
és kézíratainak össze-
gyűjtésével foglalkozott.
Ez utóbbi kapcsán szerzett
élményeiből írt
könyvéből valók budapesti
jegyzetei, melyekből
szemelvényeket közlünk.*

Bécsi külképviseletünk, 1954. február 12., péntek

A hangulat már a pályaudvaron kezdett megváltozni. A restiben **Rafael Madan**, a követségi titkár a következőt kérdezte:

– Nem félsz a budapesti utazástól?

Hasonló kérdéseket már hallottam Párizsban a követségünkön és **Joszef Linda** rokonaitól is. Tel-Aviv-i nővérem, Jona, miután megtudta, hogy nem kaptam meg a beutazási engedélyt Magyarországra, azt írta: „Jó embereink vannak Bécsben, hogy nem engednek el a veszélybe.” Ezek a mi jó embereink a magyar külügyminisztérium hivatalnokai voltak.

A pályaudvaron találkoztunk Izrael bécsi kereskedelmi tanácsosával és feleségével is. Kiderült, hogy a tanácsos, **dr. Yehuda Gera** is utazik velem a vasfüggöny mögé.

A vonaton is érezni lehetett a nyomasztó hangulatot. Az Arlsberg-Orient Express késve indult és még 23.10-kor is a pályaudvaron vesztegeltünk. A vonaton nem volt étkezőkocsi és nem volt elsőosztály sem. Amikor két bőrröndöm-

mel felszálltam, azt mondták, üljek a második osztályra. A vagon piszkos volt, a fapadokat vastag porréteg és fekete korom borította, akárcsak a háború idején. A fülkékben szinte egy lélek sem ült.

Elhatároztam, hogy innen elmenekülök, bármi áron. Átmentem a hálókocsi-ba és kértem egy ágyat. Ismét találkoztam dr. Gerával, aki készségesen segített elintézni a dolgot és valahogy szerzett egy két ágyas fülkét kettőnknek.

Megkérdeztem az osztrák kalauztól, hogy miért nincs elsőosztály.

– A kommunisták nem akarnak fizetni az itteni karbantartásért és a takarításért, ezért inkább nincs elsőosztály és ezért olyan piszkos a másodosztály.

A másik kalauz magyar volt, és semmi máson nem járt az esze, mint a pénzen. Kifizettette velem a hálókocsi-különbözetet, de 7 helyett 8 dollárt kellett adnom neki, állítólag az árfolyam-különbőség okán. Szerinte egy dollár csak 24 schillinget ért, pedig valójában 26 volt. Kértem tőle a jegyet és a nyugtát a kifizetésről. Ezeket nem adta ide.

A levegőben érezni lehetett az elnyomás nyomasztó levegőjét. Az emberhez nem jöttek oda a pincérek, a vagonban nem voltak zajos baráti társaságok. Mindenki csendben állt a fülkéje előtt, senki nem csevegett senkivel. Az emberek magukba zárkóztak, nem tudva, ki a besúgó, aki biztosan ott utazott velük.

Végül lefeküdtem, de elaludni nem tudtam. Izgatott voltam, hiszen az utolsó percben végül megérkezett a várva várt beutazási engedély. Vajon megengedi-e az Akadémia, hogy megnézzem a héber kézirat-gyűjteményt? Hiszen jól tudják, hogy a héber kéziratok intézetének igazgatója vagyok, és nem szórakozásból utazom Magyarországra. Bejárrom az egész világot, s ahol csak héber kéziratok találhatók, mindenhová elmegyek és fényképeket készítek.

Vajon beleegyeznek-e? Beszélgetni kezdünk dr. Gerával.

Február 13., szombat

Reggel 7-kor keltünk fel. A vonat lassan közeledett Budapest felé. A tájat hó lepte. A vonat befutott egy állomásra. A hálókocsiból senki sem szállt ki, és mi sem léptünk kapcsolatba a helybeliekkel. Az ablakon át láttuk, hogy kis csoportokban álldogálnak az emberek, rossz ruhákba öltözve, mintha nagy szegénység szakadt volna az országra.

A vonat úgy vánszorgott, mint teve a sivatagban. A menetrend szerint 7.50 volt az érkezés ideje, de hála az égnek mindössze 40 percet késtünk.

Leszálltunk és a külképviseletünktől ketten vártak ránk: a másodtitkár, **Eliezer Armon** rám és a kereskedelmi tanácsos, **Haim Tal** dr. Gerára. Kocsival a Margitszigetre vittek a szállodánkba. Elmondták, azért választották a Nagyszállót, mert itt termálvízzel fűtenek, viszont a többi szállodában a szobák szénhiány miatt hidegek. Köröskörül mindenütt hó, én meg itt ülök egy szál pizsamában és melegem van.

Együtt reggeliztünk majd elmentünk a külképviseletre, amelynek élén akkor **Mose Dak** és **Mose Katriel** (Katz) állt. A ház előtt őrbódé, mellette kék ruhás rendőr járkált.

Át kellett menni az udvaron és egy előszobán, míg elérkeztünk Tal szobájához. Rögtön kinyitotta a rádiót és jó hangosan azt mondta: „Mi itt nagyon szeretjük ám a komoly zenét.” Majd a rádióból szóló zene mellett halkan beszélgetni kezdtünk és vártuk Katriel és Dak érkezését.

Amikor megpillantottam Katrielt, kértem, hogy tárgyaljunk a munkámról, de ő kitérően azt mondta: „A kulturális témákat Dak jobban ismeri és több ideje is van rá. Én inkább dr. Gerával és a kereskedelmi tárgyalások ügyével foglalkoznék.”

Kértem egy íróasztalt a magam számára. Mondtam, hogy másutt egész szobát bocsátottak a rendelkezésemre. Mielőtt kiment volna, Katriel erre azt válaszolta, hogy ez szoba sem jöhet, sőt még egy íróasztal is nehéz ügy. Már láttam, hogy Katriel és a kultúra két külön világ.

Csak hárman maradtunk a szobában, Dak, a második titkár és én. Dak azt mondta: „Meghívnálak a szobámba, de nincs mire ülnünk: ma este Katriel fogadást ad a házában és az összes széket oda vitette.”

Elmondtam, hogy a héber kéziratokról majd külön kell beszélgetnünk és most inkább csak összefoglalnám a kérdést.

Izrael szeretné az összes héber betűkkel írt irodalmi művet összegyűjteni. Latin betűs művekről, vagy okiratokról egyáltalán nincs szó, ugyanakkor különösen érdekesek számunkra a történelemmel kapcsolatos művek, kevésbé az aktuális ügyek. El kell mondani a magyar hatóságoknak, hogy a középkori irodalmi és tudományos munkák miatt jöttem és fényképeket akarok készíteni róluk, mielőtt megsemmisülnének. Minden gyanút el kell oszlatni, hogy itt politikai vagy aktuális dolgokról lenne szó. Így talán kedvező lesz a válasz.

A probléma kettős: megnézni az anyagot és elkészíteni a felvételeket. Az anyag négy intézményben található, ebből kettő zsidó, a Rabbiképző és a Zsidó Múzeum és kettő állami, az Akadémia és a Nemzeti Múzeum. Fel kell kémi őket, hogy engedjék meg naponta száz kézirat rövid időre való megtekintését. Így három, legfeljebb négy hét alatt végezni tudnánk. A második probléma a fotózás. 35 mm-es, két oldalt perforált mikrofilmet használnánk. Ha nincs ilyen, készek vagyunk mi adni a nyersanyagot.

– Az a gond, hogy betekinthesünk az anyagokba – mondta Dak – az Akadémia elnökének, **Rusznayák Istvánnak** az engedélye szükséges, aki kommunista és zsidó. Ha megadja az engedélyt, ezért akár le is csukhatják. Ha megtagadja, akkor a külügyhöz fordulunk és akkor hosszadalmas procedúra várhat ránk. Szerintem először forduljunk a protokoll-főnökhöz, **Löwenthal** úrhoz és várjuk meg a választ. Armon majd beviszi a kérelmedet és beszél vele.

Ha további magyarázatot kérek, akkor mehetsz be te is. Ma este fogadás lesz a külképviseleten, ahol két izraeli filmet is bemutatnak. Gyere el és bemutatlak Löwenthal úrnak. Megkérdeztem:

– És én hol fogok dolgozni?

– Egyelőre megkapod a kis dohányszobát, ahol a vendégeket szoktuk várakoztatni.

Szombat este Katriel vacsorát adott az izraeli kereskedelmi küldöttség tiszteletére. Én is hivatalos voltam. Dak felesége mellett ültem. Tőle megtudtam egyet s mást az illegális alijáról, sőt azt is, hogy a külképviselet egyik alkalmazottja elhatározta, hogy kimegy Izraelbe, de a határon elfogták és most börtönben ül. A határokon szögesdrót kerí-

tést telepítettek aknákkal, így az illegális alija szinte lehetetlen.

A vacsora végén Katriel félrehívta a küldöttség három tagját és engem egy megbeszélésre. A három tag dr. Gera, **Uzi Nedivi** és **Rafael Baruh** voltak.

A megbeszélés tárgya a budapesti zsidóság volt. A város 1,8 milliós lakosságából 80 ezer volt a zsidók száma. Tudtuk, hogy közülük 30 ezer szeretne alijázni. Ha valaki ez ügyben a külképviselethez, azaz Dakhoz fordult, ő nem mondhatott mást, mint azt, hogy a külképviselet minden segítséget megad és minden kérelmezőt kijuttat Izraelbe, csak a kérelmező előbb szerezze meg az útlevelet és a kiutazási engedélyt. És ha a kérelmező az illegális határátlépés lehetőségeiről tesz fel kérdéseket, erről le kell őt beszélni, felhívva a figyelmét a csalókra, a nyereszkesedőkre és a spiclikre.

Dak elmondta nekem, hogy Dalia kibuc mintegy húsz tagjának a szülei is Budapesten laknak, de egyelőre őrtük sem tehet semmit. A kivándorlási kérelmek száma az utóbbi napokban megnőtt, aminek két oka lehet: a politikai helyzet kisé javult és az izraeli küldöttség ittéléte is sok bátorítást ad a helyi zsidóságnak.

Február 14., vasárnap

Vasárnap kiránduláson vettem részt, amit a francia parlament tagjainak rendeztek.

A külképviselet egyik alkalmazottja elhatározta, hogy kimegy Izraelbe, de a határon elfogták és most börtönben ül. A határokon szögesdrót kerítést telepítettek aknákkal, így az illegális alija szinte lehetetlen.

Elhanyagolt, hulló vakolatú házak között, piszkos utcákon haladtunk. A falakon mindenütt láthatók voltak a bombák és lövések nyomai, mintha a háború csak tegnap ért volna véget. Mindenütt a szegénység és a levertség szaga terjengett.

A városban térkép és útikönyvek hiányában nehezen igazodtam el. Nincs turizmus, tehát nincs térkép sem. A helyi lakosok is csak a saját környékükön képesek eligazodni, a város többi részét alig ismerik. A buszok, villamosok, vagy a földalatti útvonaláról sincs térkép. Ar-

mon megígérte, hogy lerajzolja nekem az útvonalat a sziget és a külképviselet között. Vannak, akik beszélnek a kommunista országok fejlődéséről, az elért vívmányokról.

Mindebben biztos van valami igazság, de egy művelt emberrel nehéz lehet megértetni, hogy miért jobb neki a börtönben, mint a szabadban.

Február 15., hétfő

Ma Budapestre érkezett az izraeli külügyminisztérium munkatársa, **Mihael Harari**. Elmondta, hogy egyes szállodákban és azok egyes szobáiban az izraeliek héberül elhangzó beszélgetéseit magnóval rögzítik és a szöveg lefordítására héberül jól beszélő – a jeruzsálemi egyetemen végzett – arab fiatalokat alkalmaznak.

Az agglegények pedig jobban teszik, ha visszatartják férfiúi vágyaikat addig, amíg el nem érnek Párizsba, vagy legalábbis Bécsbe.

Mivel Dak szobájában dolgoztam, tanúja voltam a fogadóórának is. Dak gyakran fogadott magyar zsidókat, akik segítséget kértek tőle.

Eljött a külképviseletre például egy 28 éves férfi, aki elmesélte, hogy 1945-ben alijázott, majd 1951-ben – felesége unszolására – visszatért Magyarországra. Az amnesztia miatt nem esett bántódása, de azóta – útlevél híján – nem hagyhatja el az országot. Kis gyereke van, ezért gondolni sem mer arra, hogy illegálisan vágjon neki a menekülésnek. Keményen dolgozik sofőrként, de mindössze 1200 forintot keres havonta. Izraelben élő édesapjától néha-néha kap csomagot és újságokat. Egyszer csak letartóztatták és 16 hónapot töltött börtönben. Mikor kijött, a lakása már nem volt meg. Azóta ő és a családja fáznak és nélkülöznek. Felesége már megbánta, hogy vissza akart jönni és most már bármit megtenne azért, hogy végre elmenekülhessenek innen. Dak azt mondta neki:

– De hát miben szenvednek hiányt? Van munkája, eheti a jó magyar gulyást, az üzletek tele vannak hússal, annyi húst eszik, amennyit akar. Izraelben viszont nincs hús.

Hétfő reggel Yishai visszahozta az útlevelemet és én mohón belekukkantottam. Benne volt a tartózkodási engedély, de az sokkal korábban lejárt, mint ahogy kértem. Azaz finoman ki lettem utasítva Magyarországról.

Beszámoltam a gondjaimról Daknak és Armonnak, akik törték a fejüket a

megoldáson. Elhatározták, hogy beszélnek a külüggyel. Ammon este elmondta, hogy Löwenthal semmit sem tudott az ügyről és délután egy órára segítséget ígért. Egy óra előtt jött a telefon, hogy az időpont négy órára változik. Vártunk, de négykor sem történt semmi.

Február 16., Kedd

Nemcsak Katriel nézte le a kultúrát, hanem Dak is, aki folyvást ezt hajtogatta: – Ti tudósok egy cikk vagy egy könyv miatt készek lennétek veszélybe sodor- ni az egész világot.

Az idő nagy részében nem is ők, hanem Ammon foglalkozott velem és a munkámmal. Az izraeli külképviselet vezetői számára a kultúra másod- vagy harmadrendű kérdés volt csupán. Ugyanezt tapasztaltam nemcsak Budapesten, hanem korábban Bécsben, Rómában, Bonnban, Párizsban és Bernben is.

Béültem Dak szobájába és elkezdtem a munkát. Lassanként megismertem a külképviselet dolgozóit is. A pénztáros neve **Yishai** volt. Megismertem a külképviselet négy magyar alkalmazottját is. Egyikük azt mondta:

– Szeretnénk kivándorolni Izraelbe. De nemcsak mi, hanem velünk együtt legalább 30 ezer budapesti zsidó is.

Persze mindannyian tudtuk, hogy az ország kapui zárva vannak és a magyar zsidók nagy része örökre itt marad. Budapesten sok zsidó élt, de tilos volt mindennemű zsidó szervezet alapítása, legyen az cionista vagy nem cionista. Nem voltak zsidó ifjúsági szervezetek sem. Csak hitközség volt, meg persze az izraeli külképviselet, amelynek semminemű kapcsolata nem volt a helyi zsidósággal. Az izraeliek néha elmentek a zsinagógába, de ez volt minden.

Egyszer az egyik magyar alkalmazott megkérdezte, hogy ismer-e valakit a városban. Azt feleltem, hogy nem, bár ismerem néhány izraeli magyart, közöttük Löwinger professzort, aki a munkatársam az intézetben. Ő az, aki a kis konyhakertjéből rendszeresen ellát paradicsommal és uborkával.

Eljött Ammon, hogy felkészítsem a tárgyalásra a külügyben. Azt mondtam, hogy három dologra kell vigyáznia: nem vagyok kutató, hiszen nincs időm arra, hogy hetekig itt üljek. Dokumentumok nem érdekelnek, csak könyvek, hogy így ne keltsék gyanút, miszerint politikai és aktuális kérdések is foglalkoztatnak. Nem én fényképezem le az anyagot, hanem egy független fotós, akinek fizetek.

Így munkát adok valakinek és pénzt hagyok az országban.

A külképviselet 9-től 2-ig dolgozott és akkor a lakosság számára bezárt, de a helyi alkalmazottak 4-ig maradtak. Az izraeliek 2 és 4 között ebédidőt vettek ki, majd 4-től 6-ig ismét dolgoztak. Ebben az időben magyar alkalmazott már nem tartózkodott az épületben, így ilyenkor lehetett elintézni azokat az ügyeket, amelyek nem tartoztak rájuk.

Csak hitközség volt, meg persze az izraeli külképviselet, amelynek semmi- nemű kapcsolata nem volt a helyi zsidósággal.

Míg a külképviseleten tevékenykedtem, megtanítottak néhány általános szabályt:

– Sosem tudod meg, hogy a magyar alkalmazottak közül ki a beépített ember. Ez érvényes a szállodára is.

– Tartsd a szád! Lehetőleg semmi fontos dologról ne beszélj a helyiekkel! Ne hagyj papirokat az asztalodon sem a külképviseleten, sem a szállodában! Ne beszélj hangosan és nyilvános helyen bizalmas ügyekről!

– Mindig nyisd ki a rádiót, ha beszélgetsz valakivel, mert a falnak is füle van!

Nagy benyomást tett rám, hogy az izraeliek tényleg tartottak a falaktól és az épületben dolgozó magyar és nem magyar zsidóktól. Az izraeliek ültek a szobájukban, zárt ajtók mögött, a rádió hangosra állítva, és ha az ember bement hozzájuk, akkor az íróasztalukon nem volt semmi, még egy darab papír sem. Az izraeliek a külképviseleten ettek és ott is aludtak.

Ha nagyritkán kimentek az utcára, két ór vigyázta minden lépésüket. Bezárva éltek, akár egy börtönben.

Mi viszont kint laktunk a szigeti Nagy-szállóban, amely egy kissé elhanyagolt, de mégis pompás épület volt.

A szobák is olyanok voltak, mint Európa többi első osztályú hoteljében.

És ami meglepett bennünket, az a kellemes meleg volt, ami a szállodában uralkodott. Nemcsak a szálloda szobáiról beszélek, hanem a légköréről is. Párizsban nem volt igazán hideg, de a központi fűtéses szállodámban mégis fáztam, a két gyapjúpléd ellenére is. Itt a

szigeten viszont minden igazán hangulatos volt: a kazánt nem szénrel, hanem egy forrás meleg vizével fűtötték, ezért – még ha egész Budapest fázott is – itt a szigeten mindig kellemes meleg uralkodott. (A forrás közelében éppen azokban a napokban fedeztek fel egy második világháborús bombát.)

A sziget egy remek uszodával is büszkélkedhetett. Itt a fedett és a nyitott medencét egy alagút kötötte össze, amelyen át lehetett úszni. Az egész sziget csodálatos volt, sok sétánnyal, sportteleppel, klubokkal és egy szabadtéri színpaddal.

Február 17., szerda

Bejelentkeztem Katrielhez. Elmondtam, hogy maga Ben-Gurion kezdeményezte a hé-

ber kéziratok begyűjtési akcióját és ehhez mérten Izrael budapesti külképviselete nem tulajdonít elegendő fontosságot egy olyan ügynek, amit az ENSZ és az UNESCO is támogat. Kértem, hogy forduljon az elnöki tanácshoz és mutassa be Ben-Gurion levelét.

Katriel ezt kerek-perec visszautasította. Elmondta, hogy az elnöki tanács is a kommunista párttól kapja az utasításokat, ugyanúgy, mint a külügy, ezért semmi értelme még egy pofonra vámi. A tartózkodási engedélyt végül is megkaptam és ez egyáltalán nem jelent kiutasítást, vagy pláne azt, hogy abba kell hagynom a munkát.

Megkérdeztem Dakot, hogy akkor el-mehetek-e végre a Rabbiképzőbe és a Zsidó Múzeumba. Dak úgy vélte, hogy igen. Még ma üzen Scheiber professzornak, hogy jöjjön el a külképviseletre.

Délután megérkezett Scheiber. Átölelt és azt mondta, hogy sokkal idősebbnek gondolt. Rögtön nagyon jó viszonyba kerültünk egymással. Együtt mentünk a Rabbiképzőbe, megmutatta a könyvtárat és azt mondta, hogy minden nyitva áll előttem. 315 héber nyelvű kéziratot számoltunk össze, és ezen felül **Blau Lajos**¹ gyűjteményéből még 63 kéziratot.

A professzor megmutatta a zsidó középiskolát is, amely a Rabbiképző épületbőjtjében volt. Az iskola idős igazgatója, **Grünwald**² úr elmondta, hogy az iskolába 100 fiú és 100 lány jár.

Elmentünk az Akadémiára, megnéztük a híres geniza-gyűjteményt és **Löw Immanuel, Heller Bernát** és Löwinger professzor könyvtárát is. Ott álltak az értékes

héber nyelvű kéziratok egymás mellett, öröm volt rájuk nézni. Micsoda kincs!

Végül elbúcsúztam a professzortól, a kezembe nyomott – persze kölcsönbe – egy Steinschneidert és elindultam vele vissza a szállodába.

Szerdán elmentem a Zsidó Múzeumba és feljegyeztem, hogy ott milyen héber nyelvű kéziratok vannak. Szép Hevra Kadisa könyvgyűjteménnyel rendelkeztek. Volt egy fél tucat ketubájuk, és a múzeumban láttam rituális edényeket, fűszertartókat, Hanuka-gyertyatartókat és más szép kiállítási tárgyakat.

Délben megnéztem **Kaufmann Dávid** ritka könyv- és kézirat-gyűjteményét. Ez a világhíres gyűjtemény Kaufmann halála (1899) után a Magyar Tudományos Akadémiához került, amelynek megbízásából **Weisz Miksa** állította össze a katalógusát. A kéziratok között őrzik egyebek között a Rambam-féle Misna négykötetes kézzel írt változatát színes illusztrációkkal.

Február 18., csütörtök

Elmentem a Nemzeti Múzeumba. Ott 16 héber nyelvű kéziratot láttam, közöttük egy XIII. századi imakönyvet. Volt négy szép Purim-tekercsük és számos Tórájuk is.

Este fogadás volt Katriel házában. Két film bemutatására is sor került, az egyik a ben-

semeni ifjúsági házban, a másik az átmeneti táborokban játszódik a háború utáni nagy bevándorlási hullám idején. Az elsőben egy kislány koncentrációs táborból kerül Izraelbe és nehezen illeszkedik be a társadalomba. A másodikban is gyerek a főszereplő, egy német család kommunikációs problémáit mutatja be jemeni, iráni, marokkói családokkal szemben.

A fogadásra körülbelül 60 ember jött el, főleg diplomaták, a többek között kínaiak, oroszok, franciák, amerikaiak, britek és svédek. A meghívottak közül egyedül a lengyelek nem jöttek el.

A magyar minisztériumokból is érkeztek néhányan, például Löwenthal és a külügy izraeli referense. Nekik engem is bemutatnak és váltottunk néhány szót franciául, illetve angolul. Jó benyomást tettek rám. A fogadás végén kaptak négy-négy eredeti izraeli narancsot.

Beszélgettem az amerikai kereskedelmi attaséval, Rogers úrral is. Segítségét kértem és megkérdeztem, hogy vannak-e kulturális kapcsolataik a helyiekkel.

Azt válaszolta, hogy nincsenek, és inkább nem segít, mert azzal csak árthat nekünk. De azt mondta, hogy a megfelelő időpontban vagyok itt, mert a magyarok kereskedelmi megállapodást készítenek kötni Izraellel és ezért engem sem áll érdekükben visszautasítani. A francia diplomatákkal is beszéltem, főleg az imént vetített két filmről, a bevándorlásról, az országról. A kínai katonai attasé sajnos csak oroszul tudott, így nem sokat tudtunk kommunikálni egymással. Annyit megértettem, hogy a filmek neki is nagyon tetszettek.

Február 19., péntek

Minden nap újra meg újra meglepett, hogy milyen szabadon hagynak dolgozni. Még a tartózkodási engedélyemet is meghosszabbították. Szabadnak érzem magam, szabadon mozogtam a városban, buszra ültem, beültem az éttermekbe, vásárolgattam ezt-azt.

Elmentem a Nemzeti Múzeumba. Ott 16 héber nyelvű kéziratot láttam, közöttük egy XIII. századi imakönyvet. Volt négy szép Purim-tekercsük és számos Tórájuk is.

Bent ültem a külképviseleten, amikor bejött Dak és azt mondta:

– **Róth**³ telefonált. Szeretne találkozni veled.

– Lehet, hogy rendes ember és nem beépített, ahogy Scheiber mondta?

– Ez csak személyes ellenszenv közöttük. A nézeteik alapján véve nem különböznek.

Róth eljött a külképviseletre és rögtön panaszkodni kezdett. Nem akarják kinyomtatni ez egyik cikkét a genizákról, intézzem el neki, hogy Izraelben jelenhessen meg.

Róth Löwinger professzor lakásában lakott és meghívott magához. Elmondta, hogy 45 éves, gyermektelen özvegyember, ugyanakkor igen jó keres, mindenféle pótlékokkal együtt akár havi 2500 forint is összejön. Nem is olyan rossz dolog Magyarországon élni. 1947-ben Löwingerrel együtt részt vett egy jeruzsálemi tudományos konferencián, de mindketten visszajöttek. Ezután Löwinger másodszor is megkapta a kiutazási engedélyt Izraelbe, míg ő nem.

Világos volt előttem, hogy mind Róth, mind Scheiber nagyon is jól érzik magukat Magyarországon és semmi kedvük Izraelben élni. Scheiber például 1953-ban kint volt Angliában a feleségével együtt és utána hazajött. És ez a Scheiber és Róth közötti ellenséges viszony oka is: mindkettő a Rabbiképző első számú szaktőjének érzi magát és fél attól, hogy ha külföldön marad, elveszíti a hatalmát.

Róth egyszer azt mondta nekem: – Itt kell maradnom, hiszen feladatom van: oktatnom kell a jövő tanítóit.

Scheiber is hasonlóan gondolkodott: – Itt hasznosabbnak érzem magam, mintha kimennék Izraelbe, ahol számos remek tudós és tanár él és dolgozik. Nem mehetek el.

Amikor először léptem be a Rabbiképző épületébe, Scheiber azt mondta nekem, hogy minden nyitva áll előttem. Miután átadtam neki az általam kért kéziratok jegyzékét, a helyzet megváltozott.

Scheiber felhívott és zavarosan elhárította a kérésemet. Elmondta, hogy Róth beépített ember és két évvel ezelőtt már tanulmányozta a Rabbiképző héber nyelvű kézirateit, ezért azokat valamilyen okból ő nem adhatja oda. Helyettük a Blau-féle kéziratokat ajánlja fel. Kértem a genizátörödeléket is, hadd vigyem el őket Izraelbe, de ettől elzárkózott.

Kezdem érteni a dolgot. Ez a két tudós nagyon erősen kötődik a Rabbiképzőhöz. Magyarok. Nem Izrael a hazájuk, hanem Magyarország.

Reggel munkába menet két 5-6 éves kislány ment előttünk. A kisebbik végig sírt, nyilván nagyon fázott. Az egész város szenvedett a kemény téltől. Nem volt elegendő szén és tüzelő, a fűtés akadozott, a lakóházakban a hideg vette át az uralmat. Csak kevesen engedhették meg maguknak a külön fűtést, ami ebben az esetben is legtöbbször egyetlen szobára korlátozódott. Láttuk, hogy a legtöbb emberek nem volt rendes téli ruhája sem.

Ezzel ellentétben bőven jutott szén a diplomata-házakba, a közösségi épületekbe, az államvezetés intézményeibe és az iskolákba.

(A napló második részét jövő havi számunkban közöljük.)

Jegyzetek

1 Blau Lajos (1861–1932) talmudtudós, a rabbiképző igazgatója 1913–32 között

2 Grünwald Fülöp történész, 1948–56 között az Anna Frank Gimnázium igazgatója

3 Róth Ernő 1950–56 között a Rabbiképző Intézet társigazgatója

(*Olvasóink írják – Folytatás a 2. oldalról*) vitatható, ez is, de bár ez lenne a legnagyobb bajunk. Mint ahogy az is csak elhatározás kérdése, a nem vallási zsidó szervezetek (szerepel a költségvetésben, nézzétek meg újra) pályázati pénzei hol szerepelnek. Felesleges azt a benyomást kelteni, hogy ezzel a nem budapesti hitközségeket rövidítik meg. Igaz, vigaszt jelent, ha valós bajaink okául bűnbakot tudunk állítani, szegény vidékieket nem csak az ág, hanem a Zoltai is húzza... Egyébként ti magatok is írtátok, hogy a zsidóság 90 százaléka Budapesten él. Ez bizony rossz helyzet, de attól még tény. Jó lenne rajta változtatni, de nem úgy, hogy Budapesten legyünk kevesebben, inkább vidéken többen.

Mint jó zsidótól, elvárható tőlem, hogy mindent meg tudjak magyarázni. Meg is tudok, de egyre nehezebben hiszik el nekem, hogy ti mindent jobbító szándékkal, nem a puszta botránykeltés céljából írtok és tesztek. Ha legutóbb jobban (és kevesebb indulattal) figyeltek, bizony, másként szólna ez a cikk is. Ugye, nincs vita abban, hogy korántsem költői kérdéseitek zömére magatok is tudtátok a választ?

Nem várok, de el sem fogadnék tőletek megalkuvást, pláne hozsannát. Van itt igazi gond elég, még több is annál. Van mit számonkérni a vezetőktől, a küldöttektől, meg valamennyi pesti és vidéki zsidótól. Konceptiózus jövőképet, nyíltságot, demokráciát, felelősségérzetet. Tegyétek ezt, hogy jobb legyen. Hogy maradjunk, amik voltunk eddig is, szövetségesek.

Polák Jenő

Azonosítás 54 év után

A Komárom megyei levéltárban kutatva megtaláltam hat, a felsőgallai (Tatabánya) temetőben nyugvó – eddig névtelen – munkaszolgálatos adatait.

1944. október 17-én, a községet ért bombázáskor vesztették életüket és helyezték őket örök nyugalomba a zsidó temetőben. Adataik: **Büchler Imre** (Budapest V., Károly utca 34., anyja neve: Freund Lidia); **Weisz Miklós** (Budapest, Sziget u. 23., anyja neve: Friedmann Linka); **Nagy Lajos** (Rákospatak, Károlyi Imre út 73., anyja neve: Groszberger Irma); **Krucz Elemér** (lakása ismeretlen, anyja neve: Koncz Sarolta); **Tannenbaum Miksa** (lakása ismeretlen, anyja neve: Grünfeld Margit); **Fetman Jenő** (lakása ismeretlen, anyja neve: Hirschfeld D.).

Az érdeklődők további adatokért fordulhatnak hozzám.

Kreiner Miklós

Oroszlány, Fürst Sándor u. 10. I. 7.,
telefon: 06-34-360-872

Könyvmoly

Az idei Könyvhéten számos zsidó tárgyú könyv jelent meg. Ezekből szeretnénk egy kis ízelítőt nyújtani a tisztelt Olvasónak. A Magvető kiadó gondozásában jelent meg **Kertész Imre: A gondolatnyi csend, amíg a kivégzőosztag újratölt** című kötet. *Monológok és dialógok* alcímű. Az esszék a holocaust élményéről, az európai kultúrára való hatásáról szólnak. Az írásokat kiegészítik a Szombatban, Magyar Narancsban és a Conturen német folyóiratban megjelent interjúk. Szintén a Magvetőnél jelent meg **Dalos György: A körülméletés** című regénye új kiadásban. A könyv bemutatja, hogy egy kisfiú az ötvenes évek közepén hogyan éli meg saját zsidóságát, családja sorsának alakulását a világháborús szörműségek után. **Ördögűzés** címmel jelent meg **Bernard Malamud** elbeszéléskötete a Ciceró kiadónál. A könyv 14, magyarul eddig meg nem jelent elbeszélést tartalmaz, melyek 1940 és 1984 között íródtak. Az Európa kiadó adta ki **Philip Roth** – Pulitzer-díjas

amerikai író regényét – *Sabbath színháza* címmel. A könyv egy vénülő bábjátékos, Mickey Sabbath életét meséli el. Újabb könyv jelent meg a Holt-tengeri tekercsek-ről. **Eliette Abécassis: Kumrán avagy ki ölte meg Jézust?** című könyve a tekercsek valódi és elképzelt történetéről szól két bűnügy és izgalmas nyomozás kapcsán. A Múlt és Jövőnél jelent meg a **Pap Károly** művei sorozat első kötete, a *Megszabadítottál a haláltól. A két világháború között* alkotó prózáiról könyve Krisztus-regény, a szenvedésről, megváltásról szól. A mű Pap Károly első regénye volt, folytatásokban jelent meg a Nyugatban. **Heller Ágnes: Költészet és gondolkodás** című könyve jelent meg szintén a Múlt és Jövőnél. Az esszék a filozófia és az irodalom kapcsolatáról szólnak, Maimonidesz, I.B. Singer, Berzsenyi művein keresztül. A Palatinus kiadónál jelent meg **Konrád György: Hagyaték** című regénye. A könyv egy képzelt város polgármesteréről szól, a rendszerváltás problémáit dolgozza fel. **Kozma György Kalandor lélek** című könyve: egy zsidó és egy antisemita nagynéni által determinált személyiség „fejlődésregénye”.

Hahn Fanni

Valóságtisztelet, mértéktartás és szerénység

Jacob Katz 1904–1998

A Veszprém megyei Magyargencsen született a jeruzsálemi Héber Egyetem nyugalmazott tanára, aki ez év májusában hunyt el Jeruzsálemben. **Jacob Katz** professzor könyvei és tudományos publikációi révén egyetemes értékű jelenség. A szellemi talaj, amelyből messzire ágazó gyökérzetével táplálkozik a kutatási és művelődési tér, amelybe hatása kisugárzik, jóval több egy országénál. Roppant rabbinikus-haláchikus ismereteit magyarországi jesivákon alapozza meg, majd a majnai Frankfurtban folytatja tanulmányait, és párhuzamosan az ottani egyetemen képezi magát. Doktori értekezésének tárgya – *A németországi zsidóság asszimilációjának jelenségei* – jelzi életművének első vázlatát.

Jacob Katz érdeklődésének és kutatásainak tengelyében az európai zsidóság középkori, majd újabkori történeti és társadalomtörténeti stádiumainak szociológiai, vallás- és kultúrtörténeti elemzése áll. A korábban nem szisztematikusan kiaknázott rabbinikus forrásokat, elsősorban a responzum irodalmat a modern szociológia és történettudomány módszerével vizsgálja. Nagy és maradandó érdeme, hogy – elsőként e módszertani alapvetés birtokában – a szorosan vett adatmegállapításon túl összegező, a további kutatásra ösztönző művek sorozatát készítette el. Munkáiban a közép-európai zsidóság történetét az általános történelem és a szellemi áramlatok összefüggéseiben tárgyalja. Kutatásai köréhez szorosan kapcsolódnak a magyarországi zsidóság történetét analizáló dolgozatai. Feltárja a 19. század sugallta eszmék bevonulását a magyarországi zsidóság vallási és szellemi életébe, valamint az ellenük fellépő heves ellentmondást és tiltakozást a hagyományhű ortodoxia részéről. Utolsó nagy könyve a magyarországi zsidóság vallási elkülönülésének nagyvívó történeti és eszmei tárgyalását nyújtja. Korábban olvasható volt a *Kifélé a gettóból* című könyve, amelyet a **Komoróczy Géza** professzor által szerkesztett sorozat, a *Hungaria Judaica* publikált. Kivételesen termékeny író volt. Személyiségét – mint írásait – valóságtisztelet, mértéktartás és szerénység jellemezte. Emlékéből áldás fakad.

Schmelzer Hermann Imre

(Folytatás a 13. oldalról)

hogy a héber nyelv nem *túvilágról*, nem *másvilágról*, hanem *jövendő világról* (*olam habá*) beszél, mert – ahogyan Martin Buber mondja – „a két világ voltaképpen egy, és egynek kell lennie”.

Májmúni Mózes (Maimonides) ezért a messiásvárast a zsidó vallás 13 alapelve közé sorolta. Hitünket nem szabad elveszítenünk, még ha – tapasztalatunk szerint – „a Messiás késlekedik is, naponta újra várnunk kell őt”. Májmúni sorra megvizsgálta a Messiásról szóló bibliai tanításokat (mellesleg a keresztény felfogás szerinti, úgynevezett „krisztológiai helyek” nem is tartoznak ide!), és megállapította, hogy ezek mind itt, a földi életben fognak megvalósulni. Érdekes, csupán egyetlen próféta mondatnál akadt meg, amelyről annak idején nem hitték volna, hogy bekövetkezhet: „eltüntetem a vadállatokot a Föld színéről”. (Napjainkban viszont, ha nem védenék őket, alig volna egyetlen ragadozó is a Földön...)

Messiáshitünk *aktív cselekvésre készítet*: nem csupán várnunk kell őt, de eljöveteleért erőnkhez képest mindent meg is kell tennünk. A messiás

megérkezése – hangsúlyozta Májmúni – nem jelenti Izrael fiainak győzelmét más népek felett, de megvalósítja az emberiség békéjét, a világ és az ember megváltását, valamint Izrael nyugalalmát, hogy ellenségei többé ne zavarják meg őket a Tóra tanulmányozásában. A zsidó messiáshit – ellentétben másokéval – arra buzdít, hogy ne csak lélekben újuljunk meg, de igyekezzünk folyvást megjavítani önmagunkat és embertársainkat. Ne csak hirdessük a szeretetet, hanem gyakoroljuk is, ne törődjünk bele sorsunkba, hanem alakítsuk át életünket a szentség szolgálatában. Hiszen – ahogy a Talmud egyik alapelve hangsúlyozza – „nem a magyarázat a fontos, hanem a cselekedet”.

A messiás eljövele a zsidó gondolkodásban mindmáig azt jelenti, hogy *általa a világ és benne az ember alapvetően megjavul*, megváltozik. Amíg azt tapasztaljuk, hogy ez meg nem történt, hogy a világ és maga az ember megváltatlan. addig nem hihetünk abban, hogy itt járt közöttünk. S bizony, ez a legfontosabb szempont, amiért a *vallásos zsidóság mindmáig oly fontosnak érzi, hogy tovább várja a megvál-*

tót. Hadd mondjak el egy régi történetet ennek bizonyítására.

Jeruzsálemben élt egy népi legenda arról, hogy ha eljön a messiás, az Olajfák hegyén megszólal a sófár, hadd hallja mindenki, s készüljön fel a szent pillanatra. Egyszer aztán egy bolond felmászott a hegy tetejére, és megfújta a sófárt. Mihelyt meghallotta ezt a híres Menachém rabbi egyik tanítványa, lélekszakadva rohant mesteréhez:

– Rabbi, eljött a messiás!

A mester nyugodtan az ablakhoz lépett, kinyitotta, és szétnézett odakint. Aztán csalódottan így szólt:

– Nincs itt megújulás...

Martin Buber (akinek ismert gyűjteményéből való az iménti történet) egyik szellemi utóda, *Schalom Ben-Chorin* vetette föl egy izben, egy zsidó-keresztény disputa alkalmával:

Voltaképpen mi a különbség a mi hitünk és keresztény barátainké között? Talán kiderül, ha egyszer majd (mielőbb, még a mi életünkben) eljön hozzánk a Messiás. Akkor majd megkérdezzük tőle:

– Mondd, jártál-e már itt köztünk, a Földön?...

Lapozgatás az interneten

Feldmájer Sándor rovata

www.jewishmusic.com

Persze megint azt fogják mondani, hogy zene meg irodalom meg újság, meg mindig csak a kultúra. Hát mit tegyünk? Mi már csak ilyenek vagyunk! Kötelességünknek érezzük ezt, már csak azért is, hisz a Szombat a Magyar Zsidó Kulturális Egyesületé, stb.stb.

Szemlézett hálózsemünk egy zenei on line áruház. Alapvetően CD-k könyvek, videokazetták árusítása a cél, de ki-váló adattárat is találunk itt. A bejelentkező oldal gombjai:

STORE

felsorolja a raktáron lévő választékot.

NEW

az újdonságokat találod meg itt 4 vagy 5 csoportba gyűjtve. A címek mindig aktívak és rábökve eljutsz a konkrét leíráshoz is. Az oldal alján keresőablak segíti a továbblépést.

TOP 10

különböző szempontok alapján összeállított toplistákat közöl.

ARTISTS

az előadóművészek honlapjának címgűjteménye, ha külön érdeklődsz utánuk.

Ha a választékban keresgélve találsz valami érdekeset, azonnal meg is hallgathatod – no nem az egész számot, csak kis ízelítőt. A Budapester Klezmer Band-et vagy bármilyen más magyar anyagot azonban hiába keresnéd, én legalábbis nem találtam ilyet. De fel a fejjel, talán egyszer megvalósul a magyar-zsidó hálózsem és ott majd hirdet a CD-kiadó, ezzel is támogatva az ügyet.

Erről jut eszembe. Miért nincs önálló otthallapja (home page) az Egyesületnek? Nincs valaki az olvasók vagy tagok között aki helyet biztosítana a jó nevű Bálint Ház szervezésén? Talán össze is lehetne fogni (tudom én nem könnyű)! Végre lenne egy hálózsem a világhálón a magyar zsidóságról két, esetleg három vagy négy nyelven (magyar, jiddis, angol, ivrit). Sok információ rólunk és nekünk! Újságok és könyvek, filmek és kiállítások, mind megőrizve saját szellemiségét. Ne kelljen a C3-ban keresni a Múlt és Jövőt, a zsidó.com-ban az Egységet és máshol a Szombatot. Vagy itt lehetnének talán az imaidők a zsinagógákban címekkel (talán térképpel, hogy találja meg aki akarja, külföldi és magyar). Kaphatna itt fórumot a Mazsihisz, a Cionista Szövetség, a Yahalom, az Asszirológia és Hebraisztika Tan-szék, és minden zsidó szervezet.

Napi programajánló. Ismertető a ünnepekről. Egy luah is elférne. Természetesen tudjuk, ehhez pénz kell! Csak akkor érdemes elindítani, ha valakik folyamatosan naponta karbantartják, frissítik az oldalakat, megkeresik, ha kell lefordítatják és felteszik az anyagokat, és még ki tudja mit nem csinálnak. Ha kedved van ebben részt venni, írd:

sandor.feldmajer@mail.datanet.hu